

ΠΑΝΔΩΡΑ.

Ι ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1855.

ΤΟΜΟΣ Ε΄.

ΦΥΛΛ. 115.

ΝΟΜΙΚΟΣ Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΙΔ΄.)

Ε΄.

Μεταβολή.

—o—

Ἡ αἰφνιδια ἐμφάνισις ὑπερφυστικῶς ἔντος δὲν θὰ κατέπλησσε πλειότερον τοὺς δύο ἐραπτάς· καὶ ἦτο περίεργον νὰ ἴδῃ τις ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ τρία ἐκεῖνα πρόσωπα. Ἡ Ἀγγελίνα, ἐρυθριῶσα καὶ τρέμουσα μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, δὲν ἐτόλμα πλέον ν' ἀτενίσῃ οὔτε τὸν ἕνα οὔτε τὸν ἄλλον. Καὶ ὁ μὲν Ρενέ ἐδόλεπεν ἀλληλοδιαδόχως μετ' ἀγάπης καὶ φθόνου συγχρόνως τοὺς μηροτῆρας ἐκείνους ὧν ἤκουσε τὸ μυστικόν, καὶ τῆς τύχης τῶν ὁποίων ἦτο κύριος· ὁ δὲ Λουκάς ἐνόμιζεν ὅτι ὠνειρεύετο, καὶ ἠγγίξε τὸν ἀδελφόν του διὰ νὰ πεισθῇ ὅτι ἦτο ὁ ἴδιος.

Ὁ Λουκάς Τρουέν ἦτο ἔτη τινὰ προεύτερος τοῦ

Ρενέ· καὶ ὅμως, ὡς ὀλιγώτερον ρωμαλέος, ἐφαίνετο νεώτερος αὐτοῦ. Εἶχον δὲ τὸ αὐτὸ ἀνάστημα, τὸ αὐτὸ ἦθος, τοὺς αὐτοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν αὐτὴν φωνήν, τὴν αὐτὴν κόμην, καὶ σχεδὸν τὸ αὐτὸ ἐνδυμα· ἀλλ' ὁ μὲν εἶς ἦτο γενναῖος, ἀμέριμος καὶ ἄφρων, ὁ δὲ ἄλλος δειλὸς, μελαγχολικὸς καὶ συνετός. Ἐνὶ λόγῳ, ὁ Λουκάς ἦτο ἡ σιὰ, ἢ μᾶλλον τὸ πνεῦμα τοῦ Ρενέ.

Ἐν τῷ αὐτῷ αἰ ἐπιλήσεις ἐπολλαπλασιάζοντο μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ τῆς νέας.

— Κ. Ρενέ!

— Ὁ ἀδελφός μου!

— Μᾶς ἤκουες!

— Πῶς ἐπέτρεψες;

— Κ' ἐγὼ σ' ἐνόμιζα εἰς Μακλοβιούπολιν!

— Κ' ἐγὼ εἰς Κάεν!

Ἀν ἐπαναλαμβάνομεν ὅλον τὸν διάλογον· θὰ περιγράψομεν μᾶλλον τὴν μεταβολὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέκυψεν ὁ ἦρωας μας. Ὁ πρὸς τὴν δημογάλακτον ἀδελφήν του ἔρωσ ἦτο προϋσμὸς σφοδρὸς μὲν ἀλλ' ἐπικαιρὸς, ἐνῶ ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη τοῦ Λουκά ἦτο ζήτημα εὐτυχίας ἢ δυστυχίας. Πρέπει δὲ νὰ εἰπωμεν προσέτι ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Κ. Λαβουρδοναί

διήγειρεν όνειρόν τι εις την κεφαλήν του σωτήρός της; Ας πιστεύσωμεν μάλλον ότι ή ανάμνησις αυτή δέν επενηγήρησε διόλου εις την απόφασίν του, διότι διήλθε τσοούτω άορίστως τό πνεύμά του, ώστε ούδ' αυτός δέν την ένήσεν. Εν βραχυλογία, άποπάσας από την καρδίαν του, ει και περίλυπος, τόν έρωτά του, ώμοσε να θυσιάση αυτόν εις την προς τόν αδελφόν του αγάπην. Η γενναία αυτή θυσία ήτο τόσω μάλλον έγκαιρος, όσο ο άστήρ του Ρενέ, ως ίδομεν, έπεσκίασε τόν του Λουκά ενώπιον των γοητευθέντων όφθαλμών της νέας.

Προσεγγίζων λοιπόν άμέσως τό σχέδιόν του τό όποιον έξ άπροόπτου ήρχετο εις την κεφαλήν του, και μόλις άποκρινόμενος εις τας επίκλησεις του αδελφού του, και τας τεταραγμένας έρωτήσεις της Άγγελίνης,

— Όχι, φίλοι μου, άνέκραζεν έναγκαλισθείς άμφοτέρους, δέν θα χωρισθήτε ποτέ, δέν θα γίνετε ποτέ δυστυχείς! Όρκίζομαι μα την θέλησίν μου, ήτις δέν ένεδωκεν άκόμη εις ούδεμίαν άλλην! Σεις πταίετε, σεις, άχάριστοι και σιωπηλοί! δέν θα ύποφέρετε τόσω εάν μ' έμπιστεύεσθε την λύπην σας.

Είπε και έσφιγξε περιπαθώς την χείρα του αδελφού του, ή δέ Άγγελίνα έλαβεν έρυθρίασασα την του Λουκά. Τό επίτηδειον μάθημα τό όποιον έδιδε προς αυτήν ο πρώτος, άνεζωπύρησεν όλην την αγάπην της προς τιν δεύτερον.

— Έλα, επανέλαβεν ο Ρενέ, σε συγχωρώ, και αναλαμβάνω να σε υπανδρεύσω!

— Και πώς!

— Θα τό ίδης, φθάνει να μ' ακούσης και να με υπακούσης. Και συ μόν, Άγγελίνα, παύσε να κλαις τόν πατέρα σου, διότι ή ζωή του δέν κινδυνεύει (και ταύτα λέγων άνεστέναζεν). Ο Βερνάρδος, ως έλπίζω, θα έλλη όποιος ήτον πάντοτε... και τότε θα μάθης τό αίτιον της άπουσίας του. Εν τσοούτω, σιωπή! Συ δέ, Λουκά, ήθελες να επιχειρισθής πράγματα ύπερ την δύναμίν σου; εγώ όμως πρέπει να τα αναλάβω άντι σου! Θα με δανείσης αύριον τό όνομα και τό καταδρομικόν σου ένδυμα εις τίν με προσωπίδας χορίν του πατρός μου, και μεθαύριον την θέσιν σου εις την ναυμαχίαν της Γαβριέλλης.

— Συγκατατίθεμαι, αλλά την φοράν αυτήν θα είμαι σύντροφός σου! άνέκραζε μετά ζωηρότητος ο Λουκάς.

— Έλα άν θέλεις και εις τόν χορόν; σε προσφέρω ένδυμα νομικού...

— Ναί, ναί, τό δέχομαι, ως καλόν οίωνόν.

— Άντι δε άμοιβής, ειπεν ο Ρενέ, σε ζητώ μικράν χάριν.

— Και δια τί όχι μεγάλην; Θα ήμην εύτυχής να κάμω κ' εγώ θυσίαν δια σε.

— Έξ ένάντίας θα ώφεληθής και συ κ' εγώ πρόκειται να λάβης εις βάρος σου και να ύπογράψης τά συναλλάγματα, τας όμολογίας, διαμαρτυρήσεις, κατασχέσεις, αναφοράς, και τά λοιπά ταύτα έγγραφα.

Και έκβαλών από τόν κόλπον του έρρίψεν εις την

τράπεζαν σωρόν έγγράφων φερόντων έρυθράς και μαύρας σφραγίδας χαρτοσήμων.

— Τα χρέη σου! άνέκραζεν ο Λουκάς, όπισθοδρομήσας έντρομος.

— Τό όλον, ειπεν ο Ρενέ, έννεα χιλιάδες τριακόσια έβδομήκοντα επτά φράγκα, έν έξ σολδια και δέκα λεπτά, συμπεριλαμβανομένων και των έξόδων. Μικρά πράγματα δια τά όποια σμήςνος κλητήρων με κατατρεχει πρό δεκαπέντε ήμερών, ώστε δέν ήμπορώ να ίδω τόν ήλιον ειμή άλλάξων άδιακόπως φορέματα δια τά όποια εύρίσκομαι εις αιωνίαν άποκρέω, έν όσο να υπάγω να περάσω την τεσσαρακοστήν εις την φυλακήν...

— Θα ήμην βεβαίως εύτυχής, εάν υπήγαινα. Άλλά δέν έννοώ πως...

— Δέν έννοεις; ο πατήρ μου με επιπλήττει μικρότατα διότι χρεόνομαι, σε δε διότι δέν κάμεις χρέη. Δίδων σε τά έδικά μου, τόν εύχαριστώ διπλασίως. Θα εύχαριστήη και από τούς δύο μας, θα πληρώση τά χρήματα, κανείς δέν θα φυλακισθή. Όλοι θα μείνουν εύχαριστημένοι, και αυτοί οι δανεισταί.

Ο Λουκάς έγέλασε, και, ει και άποτρεπόμενος από την συνειδησιν του του να άπατήση τόν πατέρα του, έλαβε κονδύλιον και εκάλησε πλησίον των έγγράφων; αλλά δέν είχεν έτι σημειώσει τά στοιχεία του όνόματός του, και ο αδελφός του τόν άνεχαίτισε λέγων

— Είνκι άργά! Εις τό καλόν τά ώραία μου σχέδια. Οι κλητήρες είναι άλλοι λύκοι; όταν όμιλή τις δια τό θήριον βλέπει την...

Z.

Οί δανεισταί.

Και τρώντι άπαισία τις κεφαλή έφάνη εις τό παραθύρον, ή κεφαλή εκείνου όστις είχε παρακολουθήσει τόν Ρενέ εις Μακλοβιούπολιν. Δέκα δε άλλοι κατέσχον τας εισόδους του κήπου και της οικίας. Ενί λόγω ο ήρωας μας ίδε τούς ύπουργούς της κολάσεως, ότινες τόν έπολιορήσαν κατά τούς κανόνας...

— Εν όνόματι του βασιλέως; ανοίξτε! άνεκραξέ τις βροντοφώνως.

Ο Λουκάς και ή Άγγελίνα άνέφριξαν; ή Μάρθα έδραμεν έντρομος, και μόνος ο Ρενέ διετήρησεν είδος άτάραχον.

— Άκόμη έν τέταρτον της ώρας χρειάζεται δια να δύση ο ήλιος, ειπεν άτενίσας αυτόν. Μας μένει άκόμη έλπις. Ναί μόν είμεθα τέσσαρες έναντίον δέκα; άλλ' έχομεν καλύτεραν θέσιν. Δέχομαι την έφοδον.

Και σταθείς ως πλοίαρχος διατάττων παρασκευήν προς έφοδον,

— Συ Μάρθα, ειπε, ανάλαβε την υπεράσπισιν των πρώτων θέσεων. Ίδου περίστασις να δοξάσης τόν μύστακά σου. Σεις, αδελφέ και αδελφή, σταθήτε εις τό πρώτον πάτωμα! Εγώ δε θα υπάγω

εις την στέγην, ως εις τό τελευταίον όχύρωμα; άντισταθήτε με λόγους έπιτηδειούς και με στερεούς φραγμούς! Και ένθυμηθήτε ότι άντίστασις επί έν τέταρτον της ώρας άρκεί να σωθώμεν.

Και ότε έγένετο ή τρίτη πρόσκλησις, άντι άποκρίσεως έκλεισε τας θύρας, έλα ε τας κλειδας και έγεινεν άφαντος.

Τότε ή οικία έπολιορκήη άληθώς. Οι πολιορκηταί και οι πολιορκούμενοι ήλθον εις διαπραγματεύσεις; ή θύρα έρημνίστη, εισήλθον εις την αίθουσαν και εκυριεύσαν έκαστον θάλαμον δι' έφοδου. Η μόν Άγγελίνα άντίστατο δια των χαρίτων της, ο δε Λουκάς δια της πειθοής, και ή Μάρθα δια της ισχύος. Νομίζουσα αυτή ότι θα εκκακοποιουν την κυρίαν της, άντεστάθη και με τούς πόδας, και με τας χείρας και με τούς όδόντας, ως άξιόλογος κέρβερος. Δυστυχώς δέν ήτο δυνατόν ν' άντιτάξωσι και ότι ο Ρενέ δέν ήτο εκεί, διότι οι κλητήρες τόν ίδον με αυτους των τούς όφθαλμούς. Επί τέλους έφθασαν και εις τό καταφύγιόν του, και παρ' όλιγον να τόν συλλάβωσιν, ότε δράξας μακρόν σχοινίον κατέβη από του παραθύρου εις τό έδαφος. Τίς έδύνατο να τόν παρακολουθήση δια της επικινδύνου εκείνης οδού;

Οι έθ' όλοι κατέβησαν και τόν έφθασαν εις τόν κήπον. Εκεί, άντεπάλασε προς αυτους τρέχων, και ένίκησεν; αλλά προς την άκραν του κήπου ή θέσις του κατέστη φρικώδης. Εμπροσθέν του ή θάλασσα έίρουσε τόν βράχον εις οισι πόδας ύψηλόν, και όπισθέν του ήσαν οι καταδιωκταί του, πενήτην οντα βήματα μακράν. Άλλ' ή άβεβαιότης του διήρκεσεν έν μόνον δευτερόλεπτον. Εν ριπή όφθαλμού απέβαλε τό ένδυμά του, και έπεσεν εις την άβυσσον. Η Άγγελίνα, ήτις έδωλεπεν αυτόν μακρόθεν, έντρομος γενομένη, έλειποθύρησε, και αυτοί δε οι κλητήρες άσπίαν φωνήν φρίκης. Και δραμόντες προς την όχλήν ίδον άφρον μόνον.

— Ο ταλαίπωρος! άνέκραζαν βεβαίως επίνγη, έφανεύθη! αλλά φωνή αγαλλομένη άπήνησε, φωνή κλυμμητοϋ αναφυγθέντος από την δρεσον του ύδατος. Ο Ρενέ εξήλθε θριαμβεύων από τά κύματα, διετύχησεν αυτά ως καρχαρίας, έφθασεν εις ακόπελον, και προσκαρφύσεσας δια καγγασμού τούς δικαστικούς κλητήρας, τούς επροκάλεσεν ειρωνικώς να έλθωσι να σφιγξωσι την χείρά του.

— Σπεύσατε, Κύριοι, έκραζεν, ένθ' ούτοι ήτένίζον άλλήλους εκπληκτοι και άπορούν ες ήξούσετε ότι μετά την δύσιν του ήλιου δέν είναι πλέον καιρός. Ίδέτε, πως καταβαίνει μεγαλοπρεπής προς την θάλασσαν. Την διδει τό έπερινόν φιλημα και κοκκινίζει τά κύματά της. Ίδου έμβαίνει εις την κλίτην της, δέν σās μένει πλέον, Κύριοι, ειμή έν λεπτόν της ώρας. Ίδου κοιμάται, ιδού! Κλειει τό άσφυρόχορον κωνωπεϊόν του! Καλήν νύκτα, και καλήν αύριον! Εξάισιν θέσμα δια χρωσστην καταδιωκόμενον, ειπεν επί τέλους ο Ρενέ προς τούς κλητήρας; άς ήτον δυνατόν, Κύριοι, να ίδήτε τά μοίτρα σας!

Οι δικαστικοί κλητήρες άνεχώρησαν κατησχμέ-

νοι και φρυάσσοντες, ο δε ήμέτερος ήρωας επανήλθεν εις την ακτήν.

Ίδε δε ότι οι έχθροί του, εκδικούμενοι αυτόν, έλαβον τά ιμάτιά του.

— Διάβολε! άνέκραζεν, άνανδρος ή εκδικητής; άλλ' έπιτηδεία! Αφού ήλλαξα σήμερα τόσα ένδυματα, δέν έφρανταζόμην ότι θα τελειώσω την έσπέραν μου όπως ο προπάτωρ ήμων Αδάμ. Πως να έπιστρέψω εις την οικίαν της Άγγελίνης, ή εις την Μακλοβιούπολιν;

Ενώ δε ήτοιμάζετο να κραζή επ' έλπίδι να τόν ακούση τις, δέμα ρίφθεν όπισθεν έπεσε κατά της κεφαλής του. Ήσαν δε τά ένδύματά του, τά όποια ή Μάρθα, ήτις ήστατο έντός της γλόςης, ως ή Γαλάτεια του Βιργιλίου, έρρίψε, κλείουσα μετ' αίδοϋς τούς όφθαλμούς και λέγουσα

— Οι κόρακες έκείνοι έφευγαν φέροντες και τά φορέματά σου; αλλά τούς τα ήπασα έν προς έν! Η Κυρία μου σε στέλλει και έν άσπρον προσόψι δια να σφραγισθής, και σε περιμένει με τόν Κ. Λουκάν εις την αίθουσαν.

Μετά έν τέταρτον της ώρας, ή λέμβος του Ρενέ επανήρχετο εις Μακλοβιούπολιν, φέρουσα δώδεκα επίβατας; α, τούς δύο αδελφούς τούς όποιους προσηγόρευε μακρόθεν ή Άγγελίνα, και β', αν τό εύρετε ποιους; Τούς δε α δικαστικούς κλητήρας τούς όποιους είχεν άνευρει εις την παραλίαν.

Ίδων αυτους ζητούντας λέμβον, ως φυγαί επί της όχθης της Αήτης, ο Ρενέ επρότεινεν εύγενώς προς αυτους να γείνη Χάρων.

— Ας περάσωμεν μαζή, ειπεν επιχαρίτως ως νικητής, τόν ποταμόν τη Αήτης.

Καθ' όδόν, ο Λουκάς ανέλαβε να πληρώση έντός 24 ώρων τά χρέη του αδελφού του, και οι έπίτροποι των δανειστών έδέχθησαν και υπέγραψαν, πλην του ράπτου όστις μη άν παρόν, ήτο και ο θρησιωδέτερος.

Άλλ' ο Ρενέ, αν και άπηλλάχθη των τριών τετάρτων του βάρους του, ήτέλητε να επιδοθή και εις μικράν τινα εκδικησιν.

Ότε ή λέμβος έπλητίασεν εις την παραλίαν, την όποιαν κατέκλυεν έτι πλήθος χαίρον

— Λουτρον άντι λουτροϋ! Κύριοι δικαστικοί κλητήρες, ειπεν άποβας μετά του αδελφού του, και λακτίσας την λέμβον, άνέτρεψεν αυτήν και έρρίψεν εις την θάλασσαν τούς κλητήρας, άνακαγγαζόντων των παρεστώτων.

Ούτω έτελείωσεν ή δευτέρα της άποκρέω του Ρενέ Δουγκέ Τρουέν; ώδήγησε δε τόν αδελφόν του μέχρι της πατρικής οικίας.

— Γύγαινε, Λουκά, ειπε προς αυτόν, φίλητέ την μητέρα μου εις μέρους μου; έτοιμάσου δια την εορτήν και τόν χορόν του πατρός μας, και αύριον έδω θα κερδήσω ό,τι επιθυμείς και ό,τι επιθυμώ.

II.

Μοιρομαρία.

Άλλ' ή πολυτάραχος αυτή ήμερα έμελλε να τελειώση δια συμβάματος άλλου περιεργοτάτου. Ο

Λουκάς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ὁ Ῥενὲ διευθύνετο εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ὅτε ἶδε μεταξύ τοῦ σκοτούς ἀγνωστὸν τινα ἔχοντα ἀτελεύτητον μυστακα καὶ ὄψιν σατανᾶ, σπάθην μακρὰν ὡς παλαιόκαταρτον καὶ ἐπιστολὴν ἐσφραγισμένην μὲ κόκκινον κηρίον.

— Ὁ Κ. Λουκάς Τρουέν ἐπέστρεψεν; ἠρώτησε ὁ ἀπαίσιος αὐτὸς ἄνθρωπος, σταθεῖς ἀυθαδῶς.

Ὁ Ῥενὲ, μαντεύσας ὅτι κάτι τι δυσάρεστον διέτρεχε, ἀπεκοίθη εὐγενῶς.

— Εἴμ' ἐγώ!

— Ἴδου ἐμπληρῶ τὴν ἐντολήν μου, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, καὶ ἐνεχείρισε τὴν ἐπιστολήν.

Ὁ δὲ Ῥενὲ, παρακαλέσας τινὰ τῶν διαβαινόντων νὰ τὸν φέγῃ μὲ τὸν φανὸν του, ἀνέγνωσε τὰ ἐξῆς:

«Κύριε Λουκά Τρουέν δὲ Λα Βαρβίναϊ!

«Δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σὰς γνωρίζω, ἀλλὰ μανθάνω κατὰ τύχην ὅτι θὰ νυμφευθῆτε τὴν Κ. Ἀγγελίαν Βερνάρδου. Ἴδων αὐτὴν εἰς τὴν ἐν Δινὰν πανήγυριν καὶ ἐρασθεὶς αὐτῆς, σὰς εἰδοποιῶ ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ μονομαγήσω ἀμέσως μὲ ὑμᾶς, καὶ ὅτι αὐρίον, Τρίτην τῆς ἀποκρέω, θὰ ὑπάγω ἐπίτηδες εἰς Μακλοβιούπολιν, ὅπου σὰς προσκαλῶ νὰ μὲ προσδιορίσετε τὸ μέρος. Σὰς ἀσπάζομαι, καὶ εἰμί

» Ὁ ἱππότης ΛΑΚΙΑΗΣ ΔΕ ΛΑ ΒΡΙΑΛΙΑΝΤΑΙ. »

— Αὐρίον, ἔστω, ἀπεκρίθη ὁ Ῥενὲ ἄνευ δισταγμοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ παλαιοῦ φρουρίου, εἰς τὰς ἐπτά ὥρας τῆς ἐσπέρας. Θὰ ἔλθω τότε ἀκριβῶς, καὶ βεβαιώσατε τὸν Κ. Βριλλιανταί.

Ὁ ἐπιστολοφόρος ἐθαύμασε τὴν σταθερότητα αὐτὴν, καὶ ἀναχωρῶν εἶπεν: Αὐρίον!

— Ὁ πρῶτος σπαθοφόρος τῆς Δινὰν! ἐψιθύρουν ὁ ἦρωας μας προχωρῶν: Πόσον εἶμαι εὐτυχῆς διότι εὐρέθην ἐδῶ διὰ νὰ φονευσθῶ ἀντὶ τοῦ φιλιτάτου μου Λουκά!

Θ'.

Ἡ οἰκία τοῦ Τρουέν.

*Ὅταν ὑπάγῃς εἰς Μακλοβιούπολιν, μὴ λησμονῆς νὰ ἐπισκεφθῆς ἐν τῶν μᾶλλον περιεργῶν τῆς πόλεως. Μετάβα εἰς τὸν ὄδον Κέρας Ἐλάφου, ἀντικρὺ τοῦ ἰχθυοπωλείου, καὶ θὰ ἴδῃς τέσσαρας οἰκίας ἐκ ξύλου λεπτοεργημένου. Θὰ γνωρίσῃς τότε τοὺς ὠραίους ἐκείνους κλωβούς, τοὺς κατασκευαζομένους διὰ ὑάλων, ὅπου οἱ προπάτορές μας ἔζων μεταξύ τεσσάρων τοίχων ὑαλίνων, καὶ τοὺς ὁποίους ἐσεβάστη μὲν ἡ πυρκαϊὰ, κατεδαφίζουσι δὲ οἱ ἄνθρωποι. Ἡ περιεργότερα καὶ ἀξιολογότερα τῶν οἰκιῶν τούτων, πρόσθετος δὲ καὶ ἡ μᾶλλον ἀξιοσεβαστος καὶ ἐνδοξότερα, εἶναι ἡ τελευταία τῶν τεσσάρων αὐτῶν, διότι ἐκεῖ ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ὁ μέγας ἀνὴρ οὗτινος περιγράφομεν τὴν νεότητά, ὁ Γκαί Τρο ἐν ὄλοι εἰς Μακλοβιούπολιν οὕτω τὸν ἐνομιάζουσιν καὶ ἕως τῆς σήμερον. Κερδοσκόπος τις ἠλλοίωσεν ἐσχάτως αὐτὴν ἐπὶ λόγῳ βελτιώσεως, διὰ νὰ τὴν ἐνοικιάσῃ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς τοὺς ἀγαπῶντας τὰ θαλάσσια λουτρά: ἡμεῖς ὁμῶς εὐτυχῆσαντες ἐπεσεκέρθημεν αὐ-

τὴν πρὶν ἢ ἐπισκευασθῆ, ὅτε ἡ φαντασία ἐδίδε ζωὴν εἰς τὸν ἡμέτερον ἦρωα μεταξύ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἐξῆς του. Ἴδου ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς περιγραφή:

Ἡ οἰκία εἶναι τριώροφος, οἰκοδομηθεῖσα τὴν ἐξ' τουλάχιστον ἑκατονταετηρίδα: ἡ δὲ πρόσοψις ὅλη ἐκ ξύλου λεπτοεργημένου καὶ ἐκ μικρῶν ὑάλων, ἐξ ὧν τινες λαμπρῶς χρωματισμένοι. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε μεγίστης κομψότητος καὶ μεγάλου πλούτου ἀντικείμενον. Καὶ βεβαίως, εἰς Μακλοβιούπολιν, τὴν λιθίνην αὐτὴν πόλιν, ἡ ἐκ ξύλων κατασκευὴ θὰ ἦτο τότε πολυτελεστάτη. Ἴδου διὰ τί τὰς τοιαύτας οἰκίας ἀνῆγειραν μόνον αἱ βαθύπλοιοι οἰκογένειαι. Μόνον ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΑ' οἱ πλούσιοι Μακλοβιούπολιται ὠκοδόμησαν μεγάλας οἰκίας ἐκ λίθων καὶ πάλιν ἡ κεχρυσωμένη ζυλεῖα αὐτῶν ἦτο ὅσον ἐνδέχεται μεγαλοπρεπῆς.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας τοῦ Τρουέν εἶναι στενοτάτη: ἄνω δὲ αὐτῆς κεῖνται τὰ οἰκόσημα ὑποβασταζόμενα ὑπὸ δύο λεόντων. Πέντε ἄλλα κοσμήματα, ἐν εἰδει Καρατιδῶν, ὠραίζουσι τὴν πρόσοψιν, ἐξ ὧν τὰ τῆς πρώτης ὀροφῆς παριστάνουσι στρατιώτας ξιφηφόρους καὶ φέροντας τριπτύχους πέλους. Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ὀροφὴ σχηματίζουσι μέγα ὑαλωτὸν παράθυρον μολυβδόστεκτον: εἰς δὲ τὴν τρίτην φαίνεται εἰσέτι λείψανα ὑάλων χρωματισμένων.

Τὸ πρόσγειον μέρος αὐτῆς περιεῖχε τὰ γραφεῖα καὶ τὰς ἀποθήκας, ὅπου ἐνεγράφοντο καὶ ἐπεσωρεύοντο τὰ ἐμπορεύματα ἕτινα ἀντήλασσαν οἱ Τρουέν μετὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς θύρας τῶν ἀποθηκῶν τούτων κεῖνται ἄγκυραι καὶ ἄλλα ναυτικὰ σύμβολα.

Ὁδὸς σκοτεινὴ καὶ σύνδενδρος φέρει εἰς τὴν κλίμακα. Ὅλον τὸ μέτωπον τῆς πρώτης ὀροφῆς κατέχεται ὑπὸ μιᾶς μεγάλης αἰθούσης. Ἐκ δεξιῶν, ἐντὸς τοῦ τοίχου, ὑπάρχει κρύπτη, ὅπου ἀπετέτετο ὁ θησαυρὸς τῆς οἰκογενείας, ὁ χρυσὸς, οἱ πολύτιμοι λίθοι καὶ τὰ σπουδαῖα ἔγγραφα. Διὰ τεσσάρων μεγάλων παραθύρων εἰσῆρχετο ἀφθόνως φῶς, διότι ἀντὶ τῶν οἰκιῶν αἰτίνας ἀνηγέρθησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς ὁδοῦ, ἦτο τότε ὁ ὄριζων ἀνοικτός, καὶ ἐφαίνετο ὁ λιμὴν καὶ ὁ ὠκεανός. Ἡ ἐστία εἶναι μικρὰ, ἀλλὰ πλήρης κοσμημάτων καὶ γραφῶν.

Ὅπισθεν τῆς ὀροφῆς ὑπάρχουσι θάλαμοι ὠραῖοι, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ βλέποντες εἰς μικρὰν αὐλήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖται ὑπερμεγέθης βράχος.

Ὁ βράχος αὐτός, κατὰ τοῦ ὁποίου συνετριβέτο ἄλλοτε ἡ θάλασσα, ἀνυψοῦται μέχρι τῆς τρίτης ὀροφῆς. Εἰκάζεται δὲ ὅτι ἐκόπει διὰ νὰ κτισθῆ ἡ οἰκία. Ἀπὸ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης ὀροφῆς, συγκροτουμένης ἐκ διαφόρων ὀροφῶν, φαίνεται τὸ ὕδωρ σταλάζον εἰς τὰς μαλακὰς πλευράς τοῦ βράχου, καὶ ἄνθη ἄγρια βλαστάνουσιν ἐντὸς τῶν σχισμῶν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀνυψοῦτο ἕως πρὸ μικροῦ ὠραιότατη μηλέα. Τὸ ἄλλο ὁμῶς μέρος τοῦ βράχου τούτου, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην περιστασιν ἤττον φαιδρῶν καὶ ἀρχαιοτέρων: διότι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἡ τὸ οἶκημα τοῦ νεκροθάπτου ἢ τὸ ὄστοδοχεῖον τοῦ κοιμητηρίου τῆς Μακλοβιούπολεως. Ὅπου

τοῦ μέρους τούτου καὶ ἂν πέσῃ ἡ σκαπάνη εὐρίσκει ὅσα.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ λείψανα τῆς οἰκίας ὅπου ὁ Κ. Τρουέν δὲ Λα Βαρβινὲ ἐώρτασε τὴν βάπτισιν τῆς Γαβριέλλης, τὴν Τρίτην τῆς ἀποκρέω τοῦ 1690 ἔτους.

Γ'.

Οἱ συμπόται.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅλα τὰ χρωματισμένα παράθυρα ἐλαμποκόπουν ἀπὸ τὰ φῶτα. Οἱ καλλήτεροι οἶνοι τῆς Ἰσπανίας ἀνεδιβάλλοντο ἀπὸ τὸ βαθὺ ὑπόγειον εἰς τὰς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούτῃ τραπέζας. Περί τὰς τραπέζας αὐτάς, ἐπὶ θρανίων ἐσκεπασμένων μὲ τὰ πλουσιώτερα ὑφάσματα τῆς Ἀνατολῆς, ἐκάθηντο οἱ πρῶτοι ἔμποροι καὶ οἱ πρῶτοι πλοίαρχοι τῆς Μακλοβιούπολεως, πάντες πλουσιώτατοι καὶ μεγαλοπρεπέστατοι ὥστε νὰ προσφέρωσι πρὸς Λουδοβίκον τὸν ΙΑ' δῶρα τριάνοντα ἑκατομμυρίων φράγκων, καὶ ἀκολούθως στόλον εἰς τὸν Γκαί Τρουέν διὰ νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ Ρίον Ἰανέιρον. Οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ τῆς θαλάσσης ἐγνωρίζοντο ἄλλως καὶ ἀπὸ τὴν πλουσιότητα τοῦ ἐνδύματός των. Ἐφόρουσαν χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, μεταξωτὰ, σιούρα, καὶ ξίφη κεκοσμημένα μὲ ἀδάμαντας καὶ μαργαρίτας. Αἱ δὲ γυναῖκες μὲ τὰς πλατυτάτας ἐσθῆτάς των, τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήματα, καθὼς καὶ μὲ τὰ κάλλη των θὰ ἐστόλιζον καὶ αὐτὴν τῶν Βερσαλλίων τὴν αὐλήν. Ὁμολογητέον ὁμῶς ὅτι ὑπῆρχε καὶ τις δυσαρμονία μεταξύ ὄλων αὐτῶν: διότι ὁσμή ταμβάκου καὶ πύσσης ἐξῆρχετο ἀπὸ τὰ κεντήματα καὶ τὰς φενάκας τῶν καταδρομῶν μας, καὶ οἱ τραχεῖς καὶ νευρώδεις βραχιόνες των ἐκράτουν τὰ ποτήρια ὡς τὰ πιστόλια ἐν ὥρᾳ ἐφόδου. Μεταξὺ δὲ τῶν λευκοτέρων χειρῶν τῶν γυναικῶν, ὑπῆρχον καὶ τινες ἱκαναὶ νὰ βαπίσωσι βασιλεῖς, ὡς ἡ Κ. Lelarge (*).

Ὁ Κ. Τρουέν διεκρίνετο μετὰ τῶν συμποτῶν του διὰ τῆς ἀρρενωποῦ ἀπλότητος τῶν τρόπων καὶ τοῦ ἤθους του: ἦτο γέροντος ὠραῖος, πλήρης βίονος καὶ ζωηρότητος, τρομερῶς τὴν ὄψιν διὰ τὸν μέλανα καὶ πυκνότερον μύστακά του, καὶ ἀξιοσεβαστος διὰ τὴν ἀργυροειδῆ κόμην του, ἧτις ἐπιπτεν ὡς νιφὰς χιόνος ἐπὶ τῶν ὤμων του. Πιστός εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς ἔξεις τῆς νεότητός του, παρηγολοῦβει τὸν ἀρχαῖον συρμόν. Τὸ ἐρυθρὸν καὶ στρογγύλον πρόσωπόν του, καθὼς καὶ οἱ μεγάλοι καὶ κόκκινοι ὀφθαλμοὶ του, ἠρμήνευον ἀγαθότητα συγχρόνως καὶ ὀξύθυμίαν. Ἐνίοτε, συστολὴ τις τῶν μυῶν του, καὶ ὕβρις ἐμφαντικὴ ἐξερχομένη τῶν χειλέων του, διεδήλουν ὅτι ἐπάσχεν ἀπὸ ποδαργίαν, ἧτις πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐσάνιζε μὲν αὐτὸν ἀλλὰ δὲν κατέβαλλε τὸ θάρρος του. Ἦτο ἐπίσης τραχὺς πρὸς ὅλους καὶ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ μόνη ἡ σύζυγός του συνεκέρα τὴν

(* Ἡ ὠραία αὐτὴ θυγάτηρ πλοίαρχου τινὸς τῆς Μακλοβιούπολεως, ἐνοχλουμένη ἀπὸ τὸν φιλέρωτα Κάρλον τὸν Β', βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ἔδωκε σποδρότατον βᾶπτισμα εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁστος, ἀντὶ ἀπαντήσεως, ἐστειλε πρὸς αὐτὴν βασιλοπρεπῆ δῶρα.

τραχύτητά του διὰ τῆς ἀναλλοιώτου γλυκύτητος τῆς.

Ἡ ἱλαρότης αὐτῆς τῆς Κ. Τρουέν ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸ ἐπι ὠραῖον πρόσωπόν της καὶ εἰς τοὺς γαληναιοὺς καὶ μειδιῶντας χαρακτῆράς της, καὶ εἰς τὸ καταλευκὸν σῶμά της, ἕως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ ἱματισμοῦ της.

Ὁ Κ. Τρουέν εἶχεν ἐκ δεξιῶν τὴν κόμητσαν Γαβριέλλην Δὲ Λα Βουρδοναί, τὴν βασίλισσαν τῆς ἑορτῆς. Ἐγνωρίζετο δὲ καὶ ἀπὸ τὸ σέβας τὸ ὅποιον ὅλοι ἐδείκνυσον πρὸς αὐτὴν, καὶ ἀπὸ τὸ ἀπερίγραπτον κάλλος της. Φαντάσθητε τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὸ ἀνάστημα τῆς Ἀρτέμιδος, παρειὰς ῥοδοχρόους καὶ ὄμους ἀλασαστρίνους, ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς, καὶ κόμην μέλειναν, κρῶμα ἀξιοθαύμαστον χάριτος, εὐρωστίας, ἀσελείας καὶ σταθερότητος. Τοιοῦτος ἦτο πραγματικῶς ὁ χαρακτῆρ τῆς Κ. Δὲ Λα Βουρδοναί. Χῆρα χωρὶς ὄμους νὰ ὑπανδρευθῆ, ὡς εἶπομεν, ἐρέετο ἐλευθερώτερον ὡς τοιαύτη, καὶ τοι μὴ συναινούτης τῆς διπλῆς οἰκογενείας της. Ἀπέσειε μειδιῶσα, μὲ γενναϊότητα ἀνωτέραν τῆς ἡλικίας της, τὸν ζυγὸν τῆς γεννήτειρας, τὸν τῆς τύχης, καὶ τὸν τῶν προλήψεων. Εἶχεν ἀποβάσει πρὸ μικροῦ τὰς προτάσεις πρίγκηπος, ἐπιφυλάξασα τὰ ἑκατομμύρια καὶ τὴν καρδίαν της εἰς ἐκείνον ὅστις θὰ εἴλκυε τὴν προσοχὴν της. Ἐφόρει μὲ ἀπειρον χάριν εἶδος ἐπ' ἧτος ἱππευτικῆς πορφυροχρῆστου, καὶ πῖλον μαῦρον λευκὰ ἔχοντα πτερὰ, καὶ οὐδὲν ἄλλο κόσμημα πλὴν δύο λίθων πολυτίμων, ὧν ἕκαστος ἐτίματο φράγκων τριάνοντα χιλιάδας.

Ὅσον ἐντιμοὶ καὶ ἂν ἦσαν ὁ Κ. Τρουέν καὶ οἱ φίλοι του, ποτὲ καταδρομῆς δὲν ἠξιώθησαν νὰ φιλοξενήσῃσι τοιαύτην μεγάλην κυρίαν. Ἀλλ' ἡ τιμὴ αὐτῆς δὲν ἦτο ἴση πρὸς τὴν χαρὰν τῆς κομῆσεως. Μίαν μόνην λύπην ἐξέφραζεν ἀπὸ τῆς προτεραιίας, ὅτι δὲν ἦτο παρὼν καὶ ὁ Κ. Ῥενὲ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐκείνην ἐορτήν.

— Κ. Τρουέν, ἀνέκραζεν, εἰν λησμονῆτε ὅτι ὁ υἱός σας ἔσωσε τὴν ζωὴν μου κινδυνεύσας αὐτός, ἐγὼ ὁμῶς τὸ ἐνθυμοῦμαι. Ἠλπίσα νὰ τὸν εὕρω ἐδῶ διὰ νὰ τὸν ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου. Ἐπρεπε νὰ εἶναι παρὼν σήμερον!

Καὶ διὰ γλυκυτάτης ἀλλ' ἐπιτακτικῆς φωνῆς, παρεκάλεσε τὸν γέροντα καταδρομῆα νὰ σταίλῃ ἐπιτήδες ταχυδρόμον διὰ νὰ φέρῃ ἀπὸ Κάεν τὸν νέον διὰ τὸν χορόν. Ἀλλ' ὁ Κ. Τρουέν, ὁ ἀδυσώπητος οὗτος πατήρ, μετὰ τινα εὐγενῆ δισταγμὸν, δὲν ἐνέδωκεν εἰπῶν:

— Ὁ Ῥενὲ, Κυρία, ἐργάζεται, καὶ μάλιστα ἐργάζεται θαυμάσια πρὸ δύο μηνῶν. Μ' ἔγραψεν ὅτι ἀνέγνωσεν ὅλους τοὺς Λατινικοὺς συγγραφεῖς του, καὶ ὅτι ἐνθουσιᾶ διὰ τοὺς Πανδέκτας. Τρία ὀλόκληρα ἔτη ἐπερίμενα τὴν ἀπόφασίν του αὐτῆν. Ἀς μὴ τὸν διαταράξωμεν ἀπὸ ἀδυναμίαν! Τίς ἠξέουρει ἂν ἡ θεὰ τῆς Γαβριέλλης καὶ τῶν ὠραίων σας ὀφθαλμῶν, Κυρία, δὲν ἀναποδογυρίσῃ καὶ πάλιν τὴν κεφαλὴν του δι' ἄλλα τρία ἔτη;

Καὶ ἡ μὲν θωπεῖα διέδρυσεν τὴν φιλαυτίαν τῆς

κομήτης, ἀλλ' ἡ ἄρνησις τὴν δυσηρέστησεν εἰς ἄκρον. Ἀποταθεῖσα τότε πρὸς τὸν Λουκᾶν.

— Ἐάν ἐπιθυμήτε, εἶπε, τὴν πρὸς σὰς ὑπόληψίν μου, καὶ ἂν ἀγαπήτε τὸν ἀδελφόν σας, θά φροντίσετε νὰ εὐρεθῆ ἐδῶ αὐριον τὸ ἐσπέρας! Ἡ ἁμαζία μου, τὰ ἀλογά μου, καὶ οἱ ἀνθρωποὶ μου εἶναι εἰς τὰς διαταγὰς σας διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν φέρουν.

Ὁ Λουκᾶς ἠρυθρίασεν, ὠχρίασεν, ἔτρεμε· καὶ μετὰ ταῦτα εἶπε κρυφίως πρὸς τὴν εὐγενῆ κυρίαν μίαν λέξιν ἧτις τὴν καθύψατο ὡς ἐκ θαύματος. Ἐκτότε πλέον δὲν ὠμίλησε περὶ τοῦ Ρενέ, ἀλλὰ παρευρέθη σκιρτώσα εἰς ὅλας τὰς ἐσθρὰς, ψιθυρίζουσα πολλάκις μετὰ τοῦ Λουκᾶ, καγγάζουσα διὰ τὴν εὐπιστίαν τοῦ Κ. Τρουέν, καὶ στρέφουσα τὸ βλέμμα πρὸς σωὸν προσωποδοφῶρον ἀκολουθούντων αὐτήν.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σωοῦ τούτου ἦτο, ὡς εὐκόλον νὰ τὸ ἐνοήσωμεν, ὁ Ρενέ αὐτός· φέρων λαμπρότατον ἐνδυμα γοιδολιέρου Βενετιῦ, παρευρέθη εἰς τὴν βάπτισιν τῆς γοιδέτης, γενομένην ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν κληρὸν τῆς Μακλοδιουπόλεως· συνώδευσε τὸν θριαμβικὸν περίπλου τῆς Γαβριέλλης ἐντὸς τοῦ λιμένος, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκέρδησε τὸ ἄθλον τῆς ἐπιδειξίτης καὶ τῆς ἰσχύος εἰς τὴν λεμβομαχίαν.

Τὸ ἄθλον τοῦτο ἦτο ὠραιότατη χρυσὴ ἄλυσις, τὴν ὁποίαν ἐχορήγησαν οἱ ἀνάδοχοι τοῦ πλοίου. Ὁ δὲ Ρενέ τολμήσας ὑπήγε νὰ λάθῃ αὐτὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς κομήτης, ἐκτεθεὶς εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ γνωρισθῆ ἀπὸ τὸν πατέρα του, ὅστις ἔτρεχε νὰ ἐναγκαλισθῆ τὸν νικητὴν. Ἀλλ' ἐνῶ ἡ ποδαγία του ἐμπόδιζε τὸν γέροντα καταδρομέα, ὁ νέος γοιδολιέρου, ἀσπασθεὶς τὴν χεῖρα ἧτις τὸν ἐστεφάνωσεν, ἐπῆλθεν ὡς ἔλαφος εἰς τὴν λέμβον του. Ἐν τοσοῦτῳ ἦλθε καὶ ὁ πατὴρ του διὰ νὰ ἐευσημήσῃ τὴν νέαν ταύτην ἐπιτηδειότητα, ἀγνοῶν τίς ἦτο ὁ αὐτουργὸς αὐτῆς, καὶ διὰ τί ὅλοι ἐγέλων περὶ αὐτόν.

(Ἀκολουθεῖ τὸ τέλος.)

Ο ΒΟΡΕΙΟΥΤΤΙΚΟΣ ΔΙΑΠΛΟΥΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. ἴδε φυλλάδ. ΡΙΔ')

—ο—

Τὴν ἐπαύριον ὁ πλοίαρχος Μακλιούρ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἐταστὴν, καὶ ὁ πλοίαρχος Κέλλεττ, ὡς ἀρχαιότερος ἀξιωματικὸς, ἀπεράσισεν ὅτι, ἂν εἴκοσι ἱκανοὶ ναῦται προσεφέροντο νὰ μείνωσι μετὰ τοῦ Μακλιούρ, ἐπιτρέπετο αὐτῷ νὰ παραμείνῃ παρὰ τῷ πλοίῳ του, καὶ νὰ προσπαθήτῃ νὰ τὸ ἐπαναφέρει εἰς Ἀγγλίαν, ὅταν ὁ καιρὸς ἤθελε τῷ ἐπιτρέψῃ. Οἱ εἴκοσι γενναῖοι εὐρέθησαν, καὶ ἕκτοτε μέχρι τοῦδε αὐτοὶ μετὰ τοῦ πλοίαρχου Μακλιούρ μένουσιν ἐν τῇ ἐκουσίῳ πεπηγμένῃ των φυλακῇ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἐλέους.

Ὁ ὑποπλοίαρχος Κρεσουέλλ ἐξηκολούθησε τὴν ὁ

δοιοπορίαν του πρὸς τὴν νῆσον Βεΐγην, εἰς ἀπόστασιν 300 μιλίων, φέρων τὰ ἔγγραφα τοῦ πλοίαρχου Μακλιούρ· ἐκεῖ εὐρε τὸν πλοίαρχον Πόλλεν, διοικούντα τὸν Πολικὸν ἀστέρα. Μεγάλην ἐκπληξίν διήγειρον αἱ ἀνέλπιστοι ἀγγελίαι· πρὸ πάντων δ' ὁ ὑποπλοίαρχος Βελλότος, γενναῖος ἀλλ' ἀτυχῆς Γάλλος ἀξιωματικὸς, ὑπὸ τοιούτου ἐκουσιῶν ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν εὐρεσιν τῆς βορειοδυτικῆς διόδου, ὥστε ἐκήρυξεν ὅτι αὐτὸς ἂν εἶχε τὴν τύχην νὰ συμβεβῆ τῆς ἐνδόξου ἀνακαλύψεως, προθύμως ἐθυσίαζε τὴν ζωὴν του. Κατὰ παράκλησίν του ὁ πλοίαρχος Πόλλεν τῷ ἔδωκε νὰ φέρῃ τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὸν Ἐδουάρδον Βίλγερ ἐν τῇ διάρῳ τοῦ Βελιγικτῶνος. Ὁ πάγος ἦτον πυκνὸς, καὶ ἡ ὁδοιοπορία ἐννοεῖται ὅτι ἐγένετο δι' ἐλκύντων. Πέντε δὲ ἡμέρας ἀπ' ὅτου ἀνεχώρησεν, ὁ ὑποπλοίαρχος Βελλότος ἔστατο μετὰ πέντε ἀνδρῶν ἐπὶ μεγάλου τμήματος πάγου, ὅταν αἴφνης ὁ πάγος ἐσχίσθη, καὶ τὸ μέρος τὸ φέρον αὐτοὺς, τοὺς παρέσυρε μακρὰν τῶν λοιπῶν. Μετὰ ἕξ ὥρας οἱ δύο ἐκ τῶν ναυτῶν ἐπέστρεψαν, σώσαντες ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἐπιστολάς· ἀλλ' ὁ δυστυχῆς Γάλλος δὲν ἐράνη πλέον. Τὴν 8ην αὐγούστου ὁ πλοίαρχος Ἰγγελφειλδ, διοικῶν τὸν Φοίνικα, ἐφθασεν εἰς τὴν νῆσον Βεΐγην, καὶ ἰδὼν πόσον σπουδαῖα ἦσαν αἱ ἐπιστολαὶ, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ φέροντος αὐτοὺς ὑποπλοίαρχου Κρεσουέλλου. Τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των, ἐν πλοῖον φορτηγόν, Βρεδαλθάνη καλούμενον, καὶ ὑποκείμενον καὶ αὐτὸ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ πλοίαρχου Ἰγγελφειλδ, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν πάγων καὶ ἐβυθίσθη ἐντὸς δεκαπέντε λεπτῶν, μόλις προφθάσαντος τοῦ πληρώματος νὰ σωθῆ.

Τὴν 21ην Αὐγούστου ὁ ὑποπλοίαρχος Κρεσουέλλ ἀπέπλευσεν ἐν τῷ Φοίνικι δι' Ἀγγλίαν, ὅπου ἐφθασεν ἐντὸς ἕξ ἑβδομάδων. Τὴν πρῶτην τῆς παρασκευῆς κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς 7ης Ὀκτωβρίου, ὁ Κ. Βάρρῳ, μέλος τοῦ ναυαρχείου, ἠγέρθη τοῦ ὕπνου του ἀκούσας τὴν ἀπροσδόκητον ἀγγελίαν, ὅτι τὸ διηνεκὸς ὄνειρον καὶ ἡ αἰώνιος ἐνασχόλησις τῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς του, τοῦ Ἰωάννου Βάρρῳ, κατωρθώθη τέλος, καὶ εὐρέθη ἡ βορειοδυτικὴ διόδος. Ἦτον δὲ ὁ ὑποπλοίαρχος Κρεσουέλλ ὁ πρῶτος θνητὸς ὅστις ἐτύχησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πολικὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Βεριγγίου πορθμοῦ, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τοῦ Βαρφινίου κόλπου. Περιεργον δὲ εἶναι ὅτι ὁ μὲν πλοίαρχος Ἰγγελφειλδ ἐπροβιάσθη ἀμέσως, πιθανῶς διότι εἶχε τὴν τιμὴν νὰ φέρῃ τὸν Κρεσουέλλ μετὰ τῶν ἐπιστολῶν του, ὁ δὲ Κρεσουέλλ δὲν ἐπροβιάσθη εἰσεῖναι. Ὁ πλοίαρχος Μακλιούρ ἐπροβιάσθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τοῦ Ἰγγελφειλδ. Ἀλλ' εἰς τὸν ἀνακαλύψαντα τὴν περισημον διόδον ὀφείλεται ἀναμφισβητήτως ἀμοιβῇ ἀνωτέρα, καὶ οὐδεμίαν ἀμοιβολία ὅτι εἰς τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ τὸ κοινόσουλτον θέλει τῷ ἐπιψηφίσει τὰς 900.000 δρ. ἂς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν εἶχε προκηρύξει διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς διόδου, μετ' ἀναλόγων ἀμοιβῶν καὶ διὰ τοὺς ὑποδεστέρους ἀξιωματικούς.

Ἀς ρίψωμεν ἤδη ἐν βλέμμα ὀπίσω ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Μακλιούρ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ θριάμβου του μέχρι τοῦδε. Τέσσαρα ἐτῆ τῆς ζωῆς του, τὸ ἄνωγος τῆς νεότητός του, παρήλθον ἐν τῇ φοβερᾷ μονοτονίᾳ τῶν πεπηγῶτων ἐκείνων μαρῶν, καὶ πέμπτον ἀργετικὸς ἔτος, καὶ ὁ Θεὸς μόνος οἶδεν ἂν θέλει ποτὲ ἀπαλλαγῆ τῆς αἰχμαλωσίας ἐκείνης. Περὶ τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν ἐν τοῖς παγετοῖς ὁμιλοῦσιν εὐκόλως οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλ' ἐνοοῦσι τί τοῦτο σημαίνει; Στέρησις ὄλων ὅσα ἀναγκαῖα ἢ προσφιλῆ τῷ ἀνθρώπῳ. Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν ὁμιλοῦσι περὶ τούτων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς των. Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τὸν Ἰωάννην Ρόσς, ἂς ἀκούσωμεν τὴν κραυγὴν μιᾶς μόνης καρδίας ἐγειρομένης ἐκ τοῦ αἰωνίου πάγου, τοῦ τάφου πάσης ζωῆς. — «Μὴ νομιζετε, λέγει, ὅτι δὲν τὰ ἡσθάνομεθα ὅλα ταῦτα, τὴν ἀδιάκοπον καὶ ὀχληρὰν ἐπανάληψιν τῶν ἐγγραφῶν τῶν ἀνέμων, τῶν παλῶν ὀνίων, τῶν πάγων, εἰς διάστημα μηνῶν καὶ ἐτῶν· τὰ ἡσθάνομεν πάντα, ἀλλὰ τὰ ἐξετέλουν ὡς ἂν δὲν τὰ ἡσθάνομεν. Ἐίχομεν δεινὰ φύγους, δεινὰ πείνης, δεινὰ ἀγῶνων. Καὶ τοὶ δὲ μὴ ἀποθανόντες ἢ κολοσθεθέντες ὡς ἄλλοι εἰς ταῦτα τὰ κλίματα, ἀλλὰ ποῖαν ἀγωνίαν δὲν ὑπέστημεν, ποῖας θλίψεις, ψευδομένων ἐλπίδων, ποῖας ἀκαθέκτους ἐπιθυμίας πρὸς τοὺς μακροσμένους ἡμῶν φίλους καὶ τὴν γενέθλιον γῆν, ἢ ἐνομιζόμεν ὅτι ποτὲ πλέον δὲν θὰ ἰδῶμεν! Ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ δεινὸν μείζον ὄλων τούτων, ἡ ἔλλειψις ἐνασχολήσεως, ἡ ἔλλειψις ποικιλίας, ἡ ἔλλειψις τρόπων διανοητικῆς ἐργασίας, ἡ ἔλλειψις ἰδεῶν, καὶ, διατὶ νὰ μὴ τὸ εἶπω; ἡ ἔλλειψις συναναστροφῆς. Ἡ σήμερον ἦν ὡς ἡ χθές, καὶ ὡς ἡ σήμερον ἐμελλε νὰ εἶναι ἡ αὐριον. Περιεστοιχισμένοι ὑπὸ θαλάσσης πεπηγείας καὶ ἀβάτου, ἐπεθυμοῦμεν νὰ ἐκοιμώμεθα δι' ὄλου τοῦ χειμῶνος καθὼς τὰ ἔντομα. Ἀλλὰ ποῖα βάσανος, νὰ εἰμεθα ἐξυπνοὶ πάντοτε, ἐπιθυμοῦντες ἐργασίαν καὶ δραστηριότητα, καὶ ὅμως νὰ βλέπωμεν κοιμημένην πᾶσαν τὴν φύσιν, καὶ ὅτι ἄλλο δὲν μᾶς ἔμενεν, εἰμὴ εὐχὴ, στεναγμὸς, καὶ ἐλπίς καθ' ὅσον ἐνεδέχετο!... Τίς μᾶλλον ἐμοῦ, ἐξακολουθεῖ, ἐθαύμασε τοὺς παγετούς τοῦ βορῶ, φερομένους ἀπὸ τοῦ πόλου ὑπὸ πνεύματος τῆς θεᾶλλης, πλεόντας ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ ὡς στιλπνοὺς πύργους, ὡς ὄρη, λαμπροὺς τὰ χρώματα, ὠραιούς τὰ σχήματα; Καὶ δὲν ἐπεζήτητα ἐν ταῖς συγχρούσεσι καὶ ταῖς βρονταῖς τοῦ πελάγους ἐκείνου τῶν κινουμένων ὀρέων τὸ ὑψηλὸν ἐν τῇ φύσει, καὶ δὲν ἡσθάνθη ὅτι ἐνταῦθα εἶχον φθάσει εἰς τὰ ἀνυπέροβητα αὐτῆς ὄρη; Πάντα ταῦτα ἦσαν πλήρη καλλονῶν, φρίκης καὶ κινδύνων, διήγειρον, ἢ ἐδύναντο νὰ διεγείρωσι εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν καὶ μέχρι παραφορᾶς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ νὰ βλέπωμεν χιόνα καὶ πάγον δι' ὄλων τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους, χιόνα καὶ πάγον ἀδιάκοπον δι' ὄλων τῶν μηνῶν τεσσάρων ἐτῶν, φαντοῦ ἦτον δεινὸν καὶ βάσανος φοβερὰ διὰ τὴν οὐρανίαν, καὶ ἐνετυπώθη εἰς αὐτὴν τὴν μνήμην δυσπαλλάκτως, ὥστε καὶ ἀφ' οὗ ἔπαυσεν, ὡς νὰ ἐξακολουθῆ δι' ἡμᾶς. Πρὸς ἡμᾶς ἡ εὐαγγελία τοῦ πάγου εἶχεν ἀποβῆ πληγὴ, νόσος, βάσανος, καὶ

δεινὸν καὶ ἀπελπισία. Τὴν ἐμίσουμεν, διότι ἐμίσουμεν τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς, καὶ πᾶν τὸ μετ' αὐτῆς συνεγόμενον.

Ἐπὶ δέκα μῆνας ὁ ἀὴρ εἶναι χιόν, ὁ ἄνεμος εἶναι χιόν, χιόν εἶναι ἡ ὀμίχλη, καὶ χιόν ἡ ψιχὴ τοῦ στόματος. Χιόν ἐπικάνθηται ἐπὶ τῆς κόμης ἡμῶν, ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἐπὶ τῶν βλεφαρίδων, περίξ ἡμῶν καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἐπὶ τῶν κλινῶν καὶ ἐπὶ τῶν τραπέζων. Προσέτι χιόν ἦσαν αἱ καλύβαι ἡμῶν, καὶ τὸ ποτὸν καὶ ἡ τροφὴ ἡμῶν, καὶ τὸ ἄλας ὁ μετεχειριζόμεθα· καὶ ἂν ἀπενήσκαμεν, χιόν θὰ ἦσαν τὰ σάββανα, καὶ αἱ βῆκαι καὶ οἱ τάφοι ἡμῶν.»

Οὐχ ἦττον ὅμως ἔχουσιν αἱ ἐρημοὶ ἐκεῖνα καταπληκτικὸν τι κάλλος, καὶ τοὶ μετὰ φρίκης συνδεδεμένοι. Τὰ ὄρη τοῦ πάγου, οἱ παγετώδεις γίγαντες τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, στίλβουσιν εἰς τὸν ἥλιον, ὡς ἂν ἔφερον στολὰς ἀδαμάντων παγετοὶ τερατώδεις, ἔχοντες χιλιῶν ποδῶν ὕψος, λάμπουσι πράσινοι ὡς ὁ σμάραγδος ἢ ἰσοβαφεῖς εἰς τὰς τελευταίας τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, βράχοι καλύπτονται ὑπὸ ἐρυθρᾶς χιόνος, καὶ ἄνωθεν ἐκτείνεται κυανοὺς οὐρανός, τόσον διαυγής, ὥστε τ' ἀντικείμενα φαίνονται εἰς ἑκατὸν μιλίων ἀπόστασιν, περίξ δὲ εἰς τὸν ὀρίζοντα περιστρέφεται ἄδυτος ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὁ θερινὸς ἥλιος. Ἐπειτα δ' ἐπέρχονται οἱ τρεῖς μῆνες τῆς πολιτικῆς νυκτός, μετὰ σιγῆς καταπληκτικῆς, ναρκώσεως πάσης τῆς φύσεως· τότε οἱ ἄνθρωποι φαίνονται ὡς τινα ἀνήσυχτα πνεύματα πλανώμενα ἐν τῷ σκότει, καὶ τὴν σιωπὴν λύει μόνῃ ἡ σύγχρουσις τῶν παγετῶν, καὶ οἱ ἀστέρες καίουσιν ἐρυθροὶ ὡς πῦρ ἐπὶ τοῦ μέλανος οὐρανοῦ, καὶ πανταχοῦ ἐκτείνεται ἀπέραντος ἡ πεπηγμένη θάλασσα, καὶ ταύτην διασχίζουσι μόνον σκόπελοι μέλανες βασιάντου, ὡς ἀνατεταμέναι χεῖρες κνιγομένων ἀνθρώπων· ἄνω δὲ περιεργεται ἡ λαμπρὰ πολικὴ σελήνη, ἡμέρας καὶ ἑβδομάδας μὴ καταβαίνουσα εἰς τὴν δύσιν, καὶ ὑπὲρ πάντα λάμπει τὸ ψυχρὸν καὶ ὠραῖον σέλας, ὑπερ ὅμως οὐδὲν ἐμψυχοῖ, οὐδὲν ζωογονεῖ, καὶ ἀφήσει τὴν φύσιν σιωπηλὴν καὶ πεπηγυῖαν ὡς πρῖν. Ἐπὶ δέκα μῆνας τὰ ὕδατα εἰςὶ πάγοι, ἡ γῆ χιόν, καὶ ἡ σιγὴ τοῦ θανάτου ἐπικρατεῖ πανταχοῦ.

Ὁ Οὐμβόλδος λέγει ὅτι οἱ κίνδυνοι ἀυξάνουσι τὴν ποίησιν τῆς ζωῆς. Ἀληθές τοῦτο, ἀλλ' οὐχὶ κίνδυνοι καθ' ὅν οὐδὲν ἔχει τις ν' ἀντιτάξῃ πλὴν παθητικῆς καρτερίας. Ὁ κατὰ τὰς ὑπερβορείους χώρας διοικῶν πλοῖον, πρέπει οὐ μόνον αὐτὸς νὰ εἶναι ἥρωας, ἀλλὰ καὶ νὰ δύ' αἰται καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ καταστήτῃ ἥρωας. Ἀλλ' εἰς τὴν καταψυγμένην ἐκείνην νύκτωρ τῆς ὑπάρξεως, πόσον δύσκολον νὰ διατηρήσῃ τις τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ δραστηριότητα, τὴν ἐνθουσιασμόν, τὰς ἡρωϊκὰς προθέσεις, καὶ γενναίας ἐλπίδας, χωρὶς πάντα ταῦτα νὰ καταψυχθῶσιν ὡς ἡ ὑλικὴ φύσις! Ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο κατάρθρωσεν ὁ Μακλιούρ καὶ δι' ἑαυτὸν τοὺς γενναίους συντρόφους του. Ἡ ἐπιτυχία του δὲν ἦτον ἔργον τῆς τύχης, ἀλλὰ τοῦ ἡρώισμου τῆς καρδίας του, τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνδρείας αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνδρείας καὶ θαρραλέας αὐτοῦ διαθέσεως. Περὶ ἐπιστροφῆς

δεν ήθελε να άκούση, έρρίβθη δ' εις τας άγκάλας τής τύχης του, την τολμην αισθανόμενος τής μεγαλοφυΐας, και άν θάνατος τω επέπρωτο, δεν ήθελεν ουδεις να βεβοκινδυνεύτη ύπέρ αυτού. Το μέγα του κατώρθωμα είναι ότι αυτός πρώτος και αυτός μόνος διέτρεξε την άγνωστον έκτασιν μεταξύ του Βεριγγίου πορθμού και τής Μελδιλλης νήσου, και πρώτος εισέβαλεν εις ταυτην την άπλευστον θαλάσσαν, και δι' αυτού ύπάρχει ή η χάρτης άκροθής του λαβυρινθου εκείνου των πάγων, μεγάλως έλαττων τον κίνδυνον του διάπλου αυτού. Η ανακαλύψις του επέφερε συγχρόνως την λύσιν διαφόρων επιστημονικών και γεωγραφικών προβλημάτων. Ούτω κατέστρεψε δια παντός τας φαντασιοκοπίας αναπεπταμένης πολιτικής θαλάσσης, διδάξας ότι ή πολιχή θάλασσα ουδέποτε άπαλλάττεται πάγων. Αύτας δε τω γιλιετες ζήτημα, και άποδειξας την ύπαρξιν βορειοδυτικής διόδου, άπέδειξε συγχρόνως, άν προκειται να γίνη άπόπειρα κοινωνίας μεταξύ Ίνδων και Άγγλίας δια του πολικού ώκενου, ότι αυτή πρέπει να διευθυνή προς τά βορειανατολικά, ως διευθυνη ή ιδιος, διότι οι ά-εμοι και ή παλιόροια εκ δυσμικών χωρουν το πλείστον του έτους, και ώθουν τον όλον όγκον του πολικού πάγου εναντίον παντός πλοίου πλέοντος εκ τής Άτλαντικής.

Αν ή νέα επιστήμη μεύ όλων των εύκολων όσας παρέχει ή άτύχη, τά έλικοκίνητα πλοία, αί λέμβοι εκ κομμίας Γούτα-πέρχης, τά επ' άπειρον διατηρούμενα έφοδια, και αυτή ή Γ' Λυκερίνη, ή ί-ασα τας πληγας του πάγου, ενθαρόννη του λοιπού τους ανθρώπους να διέρχωνται την βορειον διόδον, ή χάρτης είναι διαγεγραμμένος, ή όδός τής Άσίας γνωστή. Απολήκαι δύνανται να τοποθετηώσιν εις την Περίγγην και εις την Μελδιλλην νήσον, και ενθ' μία συνοδεία διέρχεται την διακκεκαυμένην ερημον προς ανατολάς και προς τας Ίνδιαις, άλλη δια των ερήμων πάγων τής άρκτου δύναται να οδεύη προς δυσμάς και προς το αυτό πέριμ. Καθ' όλην την όδον οίκοσιν φυλαί ανθρώπων, και όπου ύπάρχουσιν άνθρωποι, οι άδελφοί αυτών δεν πρέπει να θεωρώσι ανάξιον αυτών έργον τ' να προσπαώσιν να εξευγενίσωσιν αυτούς προς τον χριστιανισμόν. Πάσα πρόσδος είναι θεία, εμπνέεται, οδηγείται και διευθύνεται υπό προνοίας σοφής. Και τ' μεμονωμένοι πλοιοι, τ' δεσμιον εν τω κόλπω του Έλέους, δεν έκομισή δια των υπερβορειων πάγων άνευ τινος προέσεως ώς ελίμου τή ανθρώπιότητι.

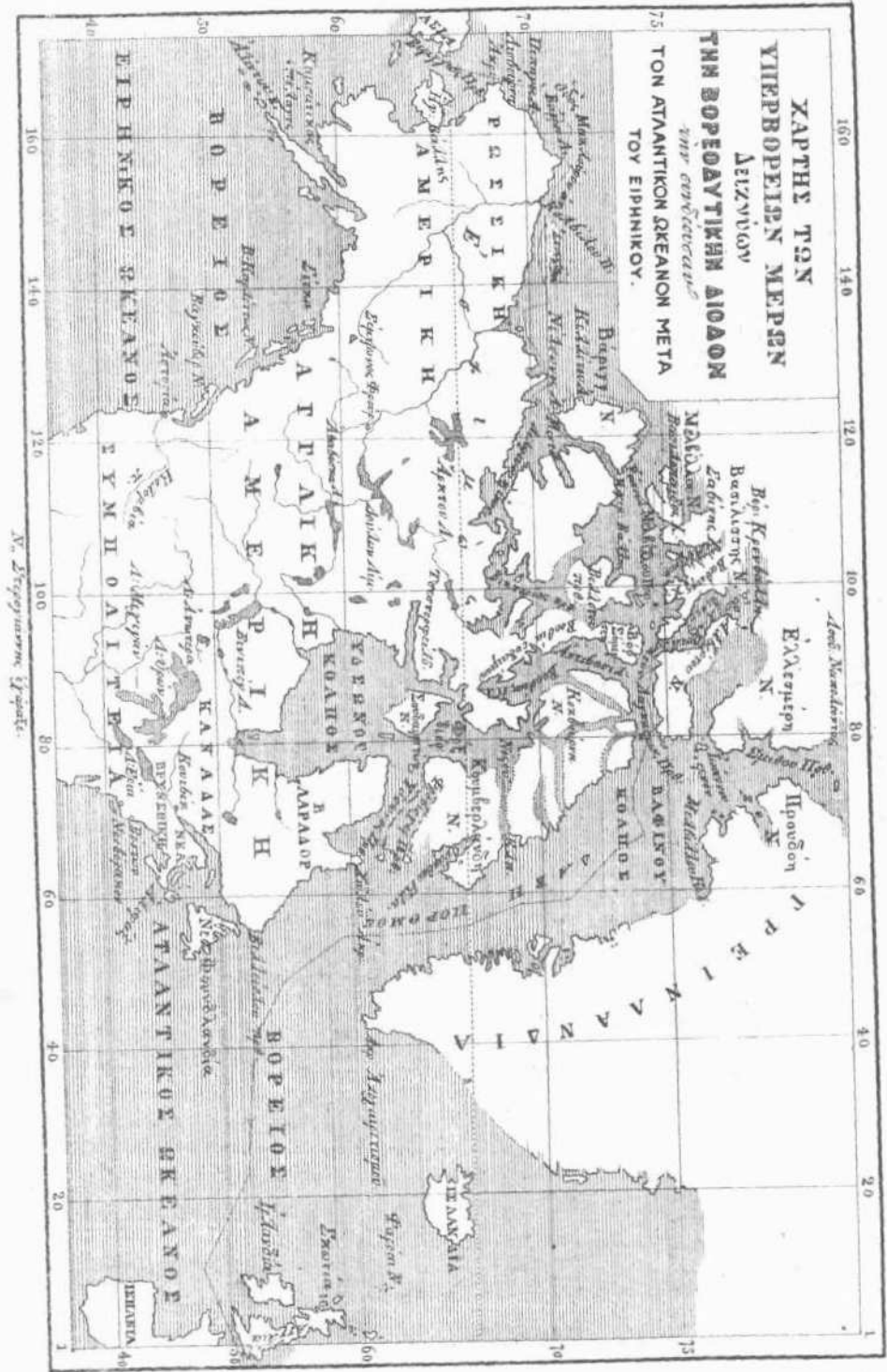
Ως προς τον Ιωάννην Φραγκλίνον δε, τά πάντα φαίνονται άποδεικνύοντα, ότι προσκνήθη την διώρυγα του Βελλιγκτάνος μετά των πλοίων του, και εξήλθε πέραν εις τ' αναπεπταμένον πέλαγος, όπου ουδεις έδυνηή ποτε να τον παρακολουθήση. Θλιβερόν, θλιβερώτατον τ' ερημον και σκοτεινόν τέλος του γενναίου γέροντος, εξω εις την άπέραντον έκτασιν των παγετών, μακράν πάσης ανθρώπινης αντίλήψως, διότι άν και ή θάνατος είναι πάντοτε παρών εις έκαστον λαλασσοπόρον των υπερβορειων πάγων κατά πάσαν στιγμήν του επικινδύνου του πλου, και πολλοί εν-

ρον εκεί τάφον χιόνος, αλλά τ' μυστήριον τ' επικρεμάμενον επί τής τύχης του μεγάλου πολοπλεύστου, αυτό πλήττει ζοφερώς την φαντασίαν, και εμπνέει φρίκην. Έκατόν τριακονταεξ άνθρωποι άπόλοντο, και ουδέ σημειον, ουδέ γραμμή επιστολής, ουδέ τ' ελάχιστον τεμάχιον των έφοδίων αυτών, ουδέ τμήμα τεθραυσμένον μιας των κεραϊδων των εύρέθη. Ουδεμία τοιαύτη άλλη καταστροφή αναφέρεται εν πάση τή ιστορία των άρκτικών τούτων επιχειρήσεων.

Χάρις τω θεώ ή εύγενής και καρτερικός ήρωας τής θαλάσσης, ή ανακαλύψας την διόδον, δεν είναι του λοιπού εις τοιαύτην τρομεράν τύχην εκτεθειμένος, και οι κίνδυνοι του κατά μέρος παρήλθον, διότι άν δεν κατορθώση να επαναφέρη τ' πλοϊόν του δια του πορθμού του Βάρρω, έλεει τ' εγκαταλείψει, μετασχηματησθέν εις σταθεράν άποθήκην, ή δε πλοίαρχος Μακκλιούρ θέλει επανέλθει εις την Άγγλίαν επί τής Αποφάσεως. Αλλά πεποιθαιμεν ότι ή πρόνοια, ή οδηγήσασα αυτόν μέχρι τούδε, θέλει και του λοιπού φανή αυτ' εύμενης, ώστε να επιστέψη τ' έργον του δι' έντελεστάτης επιτυχίας. Αφ' όπου ή Δράκνης επανέφερε την Χρυσήν Έλαρον εις την Άγγλίαν, και ή βασίλισσα Έλισάβετ ενέυθη εντός του πλοίου εκείνου, ουδέποτε προσωμίση εις τον θάμασιν πλοϊον έχον ιστορίαν τοσοούτον περιεργον ως την του Έκαστου. Αλλ' ή παρούσα του πλοίου τούτου θέσις είναι επισφαλεστάτη, διότι δύο υπερμεγέθεις πάγοι τ' έσφιγγαν μεταξύ των, και τ' ύψωσαν εις τριακοντα πόδας υπεράνω τής επιφανείας τής θαλάσσης, όπου μένει κρεμάμενον. Ο υποπλοίαρχος Κεσουελλ προθύμως έζήτησε να εκπλεύση και αυθις προς τον λιμένα του Έλέους, όπως σπεύση εις βοήθειαν του άρχηγού του.

Περιεργότατον είναι ότι ύπάρχει άρχαία Ίρλανδική κρηάδοσις, ήτις φαίνεται άκριβώς εφάρμαζομένη εις τον ενδοξον τής Ίρλανδίας υϊόν, ως άν ήν αυτόχρημα προσητεία. Το όνομά του είναι τ' αυτό με τ' του άρχαίου θαλασσίου θεού τής Ίρλανδίας και τής Νήσου Μάν, καλουμένου Μαννανάν Μακκλιούρ, εις δε την χώραν Λονδονδεζ'ον ονομάζεται Μαννανάν Μακκλιούρ, και εκεί πολλά περι αυτου διηγούνται, και μεταξύ άλλων ότι θέλει ποτε κατορθώσιν μέγα κατώρθωμα, προς δοξαν τής Ίρλανδίας. Αί πιθανότεραι ειδήσεις περι του θαλασσίου τούτου θεού περιέχονται εις τ' του Βασιλέως Κερμάκου λεξικολόγιον, ως έπαται: Ο Μαννανάν Μακκλιούρ (ή η Μακκλιούρ) ήτον περίφημος έμπορος, κατοικών την νήσον Μάν. Ην δ' ή μέγιστος θαλασσοπόρος των δυτικών του κόσμου μερών, και εγνώριζε να προλέγη τον καλόν και τον κακόν καιρόν εκ παρατηρήσεων του ούρανου, και εκ των μεταβολών τής σελήνης, δι' ή οι Ίρλανδοί και οι Βρεταανοί τον επεκάλεσαν θεόν τής θαλάσσης, τον ώνόμαζον δε και Μάχ Λιρ, ήτοι νϊόν τής θαλάσσης. Απ' αυτού επωνομάστη και ή νήσος Μάν.

Εν τή Όγγυία λέγεται ότι τ' όνομα του έμπόρου ήτον Όρβεν, τ' δ' επωνύμιον Μακκλιούρ, και ότι απ' αυτού έλαβε τ' όνομα ή τόπος Λούγ Όρ-

θεν, ἢ κατὰ παραθοράν Λουγ Κόρριβ καλούμενος. Ὁ Μαννιαν Μακλιούρ οὗτος ἦν εἰς τῶν Καρχιδονίων ἐκείνων ἐμπόρων, οἵτινες ἰστοροῦνται ἐπισκερθέντες τὰ μέρη ταῦτα τοῦ κόσμου εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, καὶ λέγεται κατοικήσας, καὶ εἰς πρῶτιστην αὐτοῦ ἀποθήκην καταστήσας τὴν νῆσον Μάν. Καὶ αὐτὸς ὁ τόπος ὅπου ἡ παράδοσις αὐτῆς ὑφίσταται εἶναι νέος κρίκος τῆς παραδόξου ταύτης ἀλύσεως· διότι ὁ πατήρ τοῦ Μακλιούρ κατήγετο ἐκ Λονδονδερέν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος, ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν πρῶτην του ἐκδρομὴν πρὸς τὸν πόλον μετὰ τοῦ Γ. Βάκ, ἐξήρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀκτὴν, ἣν ὁ προπάτωρ αὐτοῦ, ὁ Μακλιούρ τῆς ἀρχαίας εἰδωλολάτρου Ἰρλανδίας, εἶχε δοξάσει διὰ τῶν ἐμπορικῶν του ἐπιχειρήσεων. Ὅταν ἐπομένως ἡ Ἰρλανδία ἰδῆ ἐπανερχόμενον τὸν πλοίαρχον Μακλιούρ, θέλει δεχθῆ τὸν πρὸ πολλοῦ περιμενόμενον αὐτῆς ἦρωα, τὸν τὰ μεγάλα διαπραξάμενον,

ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ.

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ,

κατὰ τὸν Γρότε. (*)

—o—

Ἡγωνίσθη ν' ἀποδείξω ἐσφαλμένην τὴν κοινῶς ἐπικρατοῦσαν δόξαν, ὅτι οἱ καλούμενοι σοφισταὶ παρήγαγον τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν διαθοράν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἰδίως συνέτελεσεν εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν τοῦ πνεύματος τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ τῆς δόξης ταύτης συνέχεται ἡ ἐξῆς ἄλλη, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ Σωκράτους δῆθεν ἀ-

πηλλάγησαν τῆς ἀλεθρίας ταύτης ἐπιρροῆς, ἐνῶ ταύτη τιμὴ δὲν προσήκει ἀληθῶς εἰς τὸν Σωκράτη, οὐδ' ἔχει χρεῖαν αὐτῆς ὁ ἀνὴρ. Ἐν γένει ἡ ὑπερ τοῦ Σωκράτους εὐμέγεια ἦτο τὸσα μεγαλητέρα, ὅσα μικρότερα ἦτο ἡ κατὰ τῶν σοφιστῶν καταφορά. Νεώτεροι δὲ τινες πάλιν παρέστησαν τὰ κατ' αὐτὸν ἄλλως πως, βελήσαντες νὰ καταβιάσασιν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν σοφιστῶν, οἷους συνήθως θεωροῦσι τοὺς σοφιστάς. Ἡ τοῦ Γερμανοῦ Φοργάμμερ πραγματεία «περὶ Ἀθηναίων καὶ Σωκράτους,» ἀξιομάλιστα θαρροῦ τως, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐθανάτωθη δικαιοτάτα ὡς νεωτερίζων περὶ τὰ θεῖα, ὡς προδότης, καὶ ὡς διαφθορεὺς τῆς νεολαίας. Ἡ πραγματεία αὕτη, τῆς ὁποίας ἐντελῶς ἀποκρούω τὰ συμπεράσματα, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἱκανοποίησις τις τῶν σοφιστῶν, κατὰ τοῦτο, ὅτι καταφέρεται κατὰ τοῦ κεκρυμμένου αὐτῶν ἀντιπάλου μετὰ τῆς ἀτόπου ἐκείνης τραχύτητος, ἥς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οἱ τοὶ ἐγένοντο ἀδικῶς ὑμάτα. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀπαθέστερον κρίνιντες τὰ πράγματα, φρονούμεν, ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ἀξίος τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ὑπολήψεως ἡμῶν, οὐχὶ κυρίως ὡς ἀντίπαλος τῶν σοφιστῶν, ἀλλὰ διότι, ἀνὴρ ὢν ἀγαθός, ἦτο προστούταις κατὰ τὴν ῥώμην χαρακτηρῶν, τὸν ἴδιον ὅλως τρόπον τῆς θεωρίας καὶ τῆς μεθόδου, ἐτι δὲ καὶ κατὰ τὴν δύναμιν τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ἀνώτερος ὢλων τῶν συγχρόνων, καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ὁ βίος τοῦ Σωκράτους περιλαμβάνει ἔτη ἐξοδημόντα, ἀπὸ τοῦ 469 μέχρι τοῦ 399 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ πατήρ αὐτοῦ Σωφρονίσκος ἦτο ἀγαλματοποιός, καὶ ὁ υἱὸς μετήλθε κατ' ἀρχὰς τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα, ἀποκίτητας ἀρκετὴν περὶ τοῦτο δεξιότητα, διότι ἀναφέρονται πολλὰ ὑπ' αὐτοῦ καλλιτεχνηθέντα ἔργα, ἰδίως τρεῖς Χάριτες ἐν ἐσθῆτι, αἵτινες ἐσώζοντο εἰς τὴν ἀκρόπολιν μέχρι Πausανίου. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ φαίναρέτη ἦτο μάτα, καὶ εἶχεν οὗτος ἀπὸ τῆς μητρὸς ἀδελφὸν ὀνόματι Πατροκλῆ. Περὶ τῆς γυναικὸς Ξανθίππης καὶ τῶν τριῶν υἱῶν, ἡ ἰ-

(*) Αὕτη ἡ περὶ τοῦ Σωκράτους πραγματεία ἀποτελεῖ τὸ 68 κεφάλαιον τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ γωστοῦ τούτου Ἀγγλοῦ συγγραφέως. Μεταφέρομεν δ' ἐν ταῦθα μόνον τὸ κείμενον αὐτῆς, ἐρμηκίζοντες αὐτὸ ἐπὶ τὸ ἀπελθέστερον καὶ παραλείποντες τὰς πολλὰς σημειώσεις, διότι ἀποβλέπομεν κυρίως εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες δὲν ἐπιθυμοῦσι νὰ γνωρίσωσιν εἰμὴ τὰ συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν τοῦ ἐξόχου ἱστοριογράφου· οἱ εἰδικώτερον περὶ τὴν ἱστορίαν ἀσχολούμενοι ἀνέτριξαν βεβαίως ἤδη εἰς τὸ πρωτότυπον αὐτὸ ἢ εἰς τὴν Γερμανικὴν μετάφρασιν. Καὶ τοῦ κειμένου δὲ ἀφηρέταμιν τινα, ὅσα ἀντίγονται μὲν εἰς προηγουμένα τὰ ὅποια ὁ ἀναγνώστης δὲν ἔχει ὑπόψιν, δὲν εἶναι δὲ ἀπαραίτητα εἰς τὴν κατάληψιν τῶν κυρίων ζητημάτων.

Ἐπειδὴ δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὁ Γρότε ἀναφέρεται εἰς τὴν περὶ τῶν σοφιστῶν γνώμην αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν, διαφερόμενος τῆς κοινῶς ἐπικρατούσης, ἀπέπειθεν ἐν τῷ ἀμείωσῳ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τῆς Ἱστορίας, ἐνομίσαμεν καλὴν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν τῆς δοξασίας ταύτης συγκεφαλαίωσιν, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ συγγραμματος Quarterly Review, τὸσῳ μᾶλλον ὅσῳ αὐτὸς ὁ Γρότε ἀπεργάσατο τὴν συγκεφαλαίωσιν ταύτην σαφῆ καὶ ἀκριβῆ.

• Κατὰ τὴν δημόδη περὶ σοφιστῶν δόξαν, οὗτοι ἀπέτελλον οὕτως εἰπεῖν αἰρεσιν, κατὰ δὲ τὸν ἡμέτερον ἱστορικόν, ἀπλῶς κοινωνικὴν τάξιν. Κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, οὗτοι διέδιδον ἀρχὰς διαθορᾶς, τὰς ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν σοφιστικὰς ἐπικληθείσας· κατὰ τὸν Κ. Γρότε, οὗτοι ἦσαν οἱ συνηθεῖς διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς ἠθικῆς, οὐτε χρηστέτεροι, ἀλλ' οὐτε πάλιν πονηρότεροι ὄντες τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ταύτης. Κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, ὁ Σωκράτης ὑπῆρξεν ὁ κύριος τῶν σοφιστῶν ἀντίπαλος, ὁ δὲ Πλάτων, ὁ φυσικός αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ διάδοχος· κατὰ τὸν Κ. Γρότε, ὁ Σωκράτης ἦτο ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος τῶν σοφιστῶν, διακρινόμενος ἀπὸ αὐτῶν μόνον διὰ τοῦ ὑψηλοτέρου αὐτοῦ φρονήματος καὶ πνεύματος καὶ διὰ τῆς τοῦ ἴδιου περὶ τε τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν. Κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην ὁ Πλάτων καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἦσαν οἱ ἀνεγνωρισμένοι διδάσκαλοι, ὁ ἐπίσημος οὕτως εἰπεῖν κλῆρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἑτεροδοξοῦντες δὲ οἱ σοφισταί. Κατὰ τὸν Κ. Γρότε, οἱ σοφισταὶ ἦσαν ὁ κλῆρος, ἑτεροδοξῶν δὲ ὁ Πλάτων, ὁ κοινωνιολόγος, ὁ προσεβαλὼν τοὺς σοφιστάς (καθὼς προσέβαλε τοὺς ποιητάς καὶ τοὺς πολιτικούς ἀνδρας) οὐχὶ ὡς ἴδιαν τινα αἰρεσιν, ἀλλὰ ὡς μίαν τῶν ὑφισταμένων τάξεων τῆς κοινωνίας.

στορία δὲν διέσωσεν ἄλλο εἰμὴ τὸν ὄζυν αὐτῶν χαρακτηρηστικὰ καὶ τὴν καρτερίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἀνείχετο αὐτὸν ὁ ἀνὴρ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Σωκράτους, μὴ οὔσα ἀπολύτως ἐνδεής, διήγε μετρίως, καὶ δὲν ἦτο μὲν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων, ἀλλ' ὅμως γνησίας ἀποδοτικῆς καταγωγῆς, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχαῖον γένος τῶν Δαιδαλιῶν, τὸ προσλαβὼν τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ Δαιδαλοῦ, τοῦ μυθικοῦ τεχνίτου.

Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου αἱ προσωπικαὶ τοῦ Σωκράτους ιδιότητες ἦσαν ἔξοχοι καὶ διακεκριμέναι, αἱ τε πνευματικαὶ καὶ αἱ σωματικαί· διότι ἦτο εὐρωστος, βρωμαλέος καὶ παραδόξως καρτερικός· καὶ οὐ μόνον ἰσχυρὸς καὶ δραστήριος ὡς ὀπλίτης ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸς, νὰ φέρῃ πάντα κόπον καὶ πόνον, ἐτι δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἀπαλῆς πρὸς τὸ καῦμα καὶ πρὸς τὸ ψῦχος, ὥστε ἐκίνοι τὴν ἀπορίαν τῶν περὶ αὐτόν. Ἐβάδιζε κατὰ πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἀνυπόδητος· καὶ οὕτως ἐπορεύθη κατὰ τὴν ἐν χειμῶνι γενομένην στρατείαν τῆς Ποτιδαίας, μὴ ποτηθεὶς τὸ δριμύ ψῦχος τῆς Θράκης· ἔφερε δὲ τὸ αὐτὸ εὐτελες ἱμάτιον καὶ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν ἔρει. Ἄν καὶ ἡ δίαιτα αὐτοῦ ἦτο συνήθως ἀπλή καὶ μετρία, ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχον περιστάσεις, οἷον θρησκευτικαὶ ἑορταὶ καὶ συγχαρητικαὶ φίλων ἐστιασίαι, καθ' ἃς πᾶς Ἕλληνας ἐπέωρει πρέπουσαν τὴν εὐθυμίαν καὶ εὐωχίαν, ὁ Σωκράτης ἠδύνατο τότε νὰ οἰνοποτήσῃ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐκ τῶν παρόντων ξένων, χωρὶς νὰ καταβλήῃ ἐκ τούτου ἢ νὰ μεθύσῃ. Ἀρχὴν εἶχε τὸ ν' ἀποφεύγῃ πᾶσαν ὑπερβολικὴν γυμναστικὴν ἢ ἀσκήσιν, ἧτις ἀναγκαίως καὶ ἀπαραίτητος ἀπῆται τὴν ὑπερβολικὴν τροφήν (αὐτὸ ὑπερσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαζε), καὶ προδήλως ἐσκόπευε νὰ περιορίσῃ ὅσον ἐνδέχεται τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ἵνα πᾶρῃθεν προσεγγίση πρὸς τὴν ἐντέλειαν τῶν μηδενὸς προσδοκῶντων ἡδῶν, ἀρκούμενος εἰς μόνον τὰ ἀπολύτως χρειαζόμενα καὶ ἀποφεύγων ἐπιμελῶς τὰ τεχνητά. Οὐδὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ θαυμαστὴ αὐτοῦ κράσις οὐσιαστικῶς συνετέλει εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, καὶ παρεῖχεν αὐτῷ τὴν ἀπάθειαν ἐκείνην, καὶ αὐταρέσειαν, καὶ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τε τῆς φιλικίας καὶ τῆς ἔχθρας τῶν ἄλλων, αἵτινες ἦσαν ἀπαραίτητα εἰς τὸν διανοητικὸν βίον, τὸν ὁποῖον οὗτος ἤθελε νὰ διάγῃ. Οἱ φίλοι του, οἱ κοινολογῆσαντες ἡμῖν τὴν μεγάλην αὐτοῦ σωματικὴν ῥώμην καὶ καρτερίαν, σκόπτουσι πολλάκις τὴν δυσειδῆ αὐτοῦ μορφήν, παριστῶντες αὐτὸν σιμὸν τὴν ῥίνα, καὶ πλατύχειλον, καὶ ἐξοφθαλμον, ὡς ἀτύρον τινα ἢ Σειληνόν· οὐδὲ δυναμέθα νὰ πιστεύσωμεν ἀπολύτως τὸ παρὰ τῶν ζηλωτῶν ἐκείνων ἀξιούμενον, ὅτι ὁ φιλόσοφος ἦτο ἀπληλαγμένως πάσης ἀδυναμίας χαρακτηρηστικὸς, διότι ἐξεναντίας εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι εἶχε σφόδρα ὀργίλην διάθεσιν ψυχῆς· γινόμενος μὲν συνήθως ἐγκρατῆς τοῦ ἐλαττώματος τούτου, ἐπίστετο ὅμως παρεκτρέπομενος ὑπ' αὐτοῦ εἰς πολλὴν ἀτοπίαν λόγων καὶ ἔργων.

Τῶν φίλων τούτων τοῦ Σωκράτους οἱ γνωστότεροι εἶναι ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων. Ἐν τῇ ἀρ-

χαιοτήτι ὅμως ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολλοὶ διάλογοι, καὶ ἄλλα ἀπομνημονεύματα ὑπὸ ἑτέρων ἀκρατῶν τῶν διαλέξεων καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ συνταχθέντα, τὰ ὁποῖα ἅπαντα ἀπωλέσθησαν. Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος λέγουσιν, ὅτι περιέλαβον ἀπάσας τὰς ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ἀληθῶς γενομένας διαλέξεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ὑπερασπισθῶσιν αὐτὸν κατὰ τῶν αἰτιάσεων τοῦ Μελίτου καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως κατηγορῶν, ἐτι δὲ κατὰ τῶν πολυαριθμῶν δυσσημιῶν, αἵτινες, ὡς φαίνεται, ἐπεκράτουσαν ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τοὺς σκοποὺς του· ὥστε τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος ἀποτελοῦσι μεροληπτικὴν τινα βιογραφίαν, μειοῦσαν μὲν τὰ ἐλαττώματα, ἐπικρισμοῦσαν δὲ τὰ προτερήματα. Ἀφ' ἑτέρου ὁ σκοπὸς τοῦ Πλάτωνος, εἰς τοὺς πολυαριθμούς διαλόγους εἰς οὓς παρεῖσται τὸν Σωκράτην, δὲν εἶναι τοσοῦτον σαφές, καὶ οἱ διάφοροι ἐρμηνευταὶ σφόδρα διαφωνοῦσι περὶ τούτου. Ὁ Πλάτων, ἔχων μέγα θεωρητικὸν πνεῦμα, κατώρθωσε νὰ διαμορφώσῃ ἰδίαν καὶ διαφορὰν τῶν τοῦ Σωκράτους δόξας, τὰς ὁποίας, ἐν πολλοῖς τῶν διαλόγων, ἀπέδωκεν εἰς τὸν τελευταῖον τούτον. Μέχρι τίνος ὁ Πλατωνικός Σωκράτης δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀσφαλῶς εἰκονίζων τὸν ἄνδρα ἢ ἐκφέρων τὰς δόξας αὐτοῦ, μέχρι τίνος ἀφ' ἑτέρου δέον νὰ ἐκληφῆ ὡς πλατωνίζων, ἢ μέχρι τίνος συμφύρονται οἱ δύο οὗτοι χαρακτήρες, ταῦτα πάντα εἶναι ζητήματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ λυθῶσιν ἀκριβῶς. Ἡ ἀπολογία τοῦ Σωκράτους, ὁ Κρίτων καὶ ὁ Φαίδων ὑπάγονται, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν, ἐνῶ αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ θεωρίαι τῆς Πολιτείας, αἱ κοσμολογικαὶ θεωρίαι τοῦ Τιμίου καὶ ἡ εἰς διαφόρους διαλόγους ἀναφερομένη ὑπόθεσις ἰδεῶν, ὡς ὄντων τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἰδίαν καὶ κειρωμένην ἀπὸ τοῦ φαινομένου κόσμου ὑπὸ ἑαυτῶν, ὑπάγονται βεβαίως εἰς τὴν δευτέραν· πάλιν δὲ εἰς τοὺς ἠθικοὺς διαλόγους, πολλὰ ἴσως παριστῶσι τὸν Σωκράτην κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον πλατωνίζοντα.

Ἄλλ' ἂν καὶ ἡ γνησιότης τῶν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Σωκράτην ἀποδομένων δοξασίων ὑπόκειται τοιοῦτοτρόπως εἰς πολλὰς ἀμφιβολίας, εὐχαρίστως εὐρίσκομεν ὅτι αἱ εἰκόνες ἃς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἔγραψαν τοῦ κοινοῦ αὐτῶν διδασκάλου συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς κυριωτέροις, διαφωνοῦσιν μόνον καθ' ὅσον ἀπεικονίσθησαν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ δύο οὐσιαστικῶν κατὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτήρα διαφερόντων συγγραφέων. Ὁ Ξενοφῶν, ἀνὴρ πρακτικὸς, ἐμνημόνευσεν ἐν ἐκτάσει ἐκείνων μάλιστα τῶν διαλέξεων τοῦ Σωκράτους ὅσα ἀνεφέροντο εἰς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ ἐσκόπουσαν τὴν διορθωσιν κακιῶν καὶ ἀμαρτημάτων ῥητῶν προσώπων, διότι τοῦτο ἰδίως συνετέλει εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ὡς συνηγόρου καὶ συγχρόνως ἡμῶν εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐδὲν ἦτον λέγει καὶ αὐτὸς σαφέστατα, ὅτι ἡ ὁμιλία τοῦ Σωκράτους πολλάκις, καὶ ἀληθῶς εἶπεν συνήθως, εἶχε τάσιν μᾶλλον ἀποφατικὴν, ἀναλυτικὴν, καὶ γε-

νευτικὴν, ἀφορώσα οὐκ εἰς τὸ νὰ ἐπιτιμήσῃ ῥητὰ ἢ εἰδικὰ ἀμαρτήματα, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ διεγείρῃ τὴν πνευματικὴν ἐρευναν καὶ τὴν λογικὴν κατάληψιν τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς, καθὼ ἐπιτηδείαν εἰς τὸν ὀριστὸν γενικῶν ἀρχῶν. Ἄλλ' ἡ τελευταία αὕτη φάσις τῆς φυσιογνωμίας τοῦ διδασκάλου, ἦν τοσοῦτον σαφές, ἂν καὶ ἄνευ ἐμφάσεως καὶ ἀναπτύξεως, ὑποδεικνύει ὁ Ξενοφῶν, καταφανεται ἰδίως καὶ ἀποκλειστικῶς οὕτως εἶπεν ἐν τῇ Πλατωνικῇ μάλιστα εἰκόνι. Ὁ Πλάτων ἀρίτει κατὰ μέρος τὸν πρακτικὸν Σωκράτην καὶ ἀφοσιώται ὅλως διόλου εἰς τὸν θεωρητικόν, ἐν ἀπογυμνοῖ ἐν μέρει τῆς ταυτότητος αὐτοῦ, ἵνα καταστήσῃ πρωταγωνιστὴν ἰδίῳ ἐκντοῦ θεωρητικῶν σκέψεων. Αἱ δύο εἰκόνες λοιπὸν δὲν διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἀναπληροῦνται ἀντιβαίως· καὶ δύναται νὰ συναρμοσθῶσιν εἰς ἓν ὅλον. Καὶ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τοῦ Σωκράτους, ἧτις εἶναι χαρακτηριστικώτερα καὶ αὐτῶν τῶν παραγγελμάτων αὐτοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν θεωριῶν, ἐτι δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς μεθόδου ἐκείνης ἐπὶ τὰ πνεύματα τῶν ἀκρατῶν, ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων ὁμοφωνοῦσιν οὐσιαστικῶς ἂν καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν ὁ Πλάτων, ἰδιοποιούμενος τὴν μέθοδον ταύτην, ἀναπτύσσει αὐτὴν καὶ τελειοποιεῖ, παρέχων αὐτῇ διάρκειαν, ἣν δὲν ἤθελε δυνῆσθαι νὰ περιποιήσῃ εἰς αὐτὴν ὁ πρωτοεργὸς αὐτῆς, ὅστις οὐδέποτε ἔγραψεν, ἀλλ' ἀπλῶς διελέγετο. Εὐτύχημα τοῦτο, ὅτι οἱ δύο οὗτοι κυριώτατοι ἡμῶν μάρτυρες οἵτινες ἐξ οἰκίας ἀντιλήψεως ἐλάλησαν περὶ αὐτοῦ, τοσοῦτον διατελοῦσιν ὁμογνωμονοῦντες πρὸς ἀλλήλους.

Ἀμφότεροι περιγράφουσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον καὶ τὰς ἔξεις, τὸ στέργειν τὴν πενίαν, τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, τὴν μετριοπάθειαν εἰς τὴν ἐκτενεστάτην ἔνοιαν τῆς λέξεως καὶ τὴν αὐτάρκη ἀνεξαρτησίαν τοῦ χαρακτήρος. Τὰ πλείοτα ἐκ τούτων προσεπικυροῦνται ὑπὸ τε τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν ἄλλων κωμικῶν, καθ' ὅσον ἡ μαρτυρία αὐτῶν δύναται νὰ ἔγῃ ἀξίαν τινὰ διότι παίζουσιν ἀδικόπως περὶ τῆς βαναύσου τροφῆς, τοῦ τετριμμένου καὶ πενήρου ἱματισμοῦ, τῶν γυμνῶν ποδῶν, τῆς ὠχρᾶς ὄψεως καὶ τοῦ ἀλλοῦ, τοῦ ἀβιωτοῦ βίου τοῦ Σωκράτους. Περὶ τῶν περιστατικῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ σχεδὸν τίποτε δὲν γνωρίζομεν. Ἠξέυρομεν μόνον ὅτι ὑπῆρέτησεν ὡς ὀπλίτης περὶ Ποτιδαίαν, Ἀθήλιον, Ἀμρίπολιν, ἐντίμως ὡς φαίνεται ἅπανταχού, ἂν καὶ τὰ ὑπερβολικὰ ἐγκώμια τῶν φίλων του προεκάλεσαν ὑπερβολικὰς ὁμιλίαις ὡς πρὸς τοῦτο ἀμφιβολίας τοῦ Ἀθηναίου καὶ ἄλλων. Πρὸς τοῦτοισι ἐκτός τοῦ ἔτους καθ' ὃ συνεκροτήθη ἡ ἐν Ἀργινοῦσιν νυμαχία, δηλαδὴ τοῦ 400 ἔτους πρ. Χρ. ὅτε ὑπῆρξε μέλος τῆς τῶν πεντακοσίων βουλῆς καὶ εἰς τῶν πρυτάνεων κατὰ τὴν ἀξιοσημείωτον ἐκείνην ἡμέραν καθ' ἣν ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ τοῦ Καλλιξένου πρότασις, δὲν φαίνεται ἄλλοτε ποτὲ λαβῶν δημοσίαν ὑπηρεσίαν· γνωστὴ δὲ εἶναι ἢ ἐπὶ τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ ἐπίσημος αὐτοῦ ἀπεπείρησις τοῦ νὰ ὑποβῆ εἰς ψήρορριαν τὸ παράνομον ἐκεῖνο

ζήτημα. Ὅτι ἐν τῷ μακρῷ αὐτοῦ βίῳ ἀκριβῶς ἐτήρησε τὸν νόμον, ἐξαγεται ἐκ τούτου, ὅτι, ἐκ τῶν πολυαριθμῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν, οὐδεὶς οὐδέποτε κατηγόρησεν αὐτὸν ἐπὶ δικαστηρίου· ἐπίσης θαρρόντως δύναμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἐξεπλήρωσεν ἅπαντα τὰ καθήκοντα ἀνδρὸς χρηστοῦ καὶ πολίτου καλοῦ κάγαθοῦ. Οἱ φίλοι του ἀπέδιδον πολλὴν μάλιστα ἀξίαν εἰς τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ, ὁ ἔστιν εἰς τὴν ἀκριβῆ ὑπ' αὐτὰ τήρητιν ὄλων τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ὅσα προτήριον εἰς πολίτην Ἀθηναῖον.

Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ ἔδει νὰ ὁρισθῶσι ταῦτα πάντα ἵνα ἐρμηνευθῇ ἀκριβῶς ὁ χαρακτήρ τοῦ Σωκράτους, ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ὀφείλει εἰς ταῦτα τὸ μέγα ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ· ἀλλὰ διέπρεψε μᾶλλον διὰ τὰ ἐξῆς τρία· α) τὸν μακρὸν βίον, ἐν διετήραγεν ἐν πενίᾳ ἰλαρᾷ καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ καὶ ἀποστολικῶς διηλέγεσθαι· β) τὴν βαθειάν αὐτοῦ θρησκευτικὴν πεποιθήσιν ὅτι πράττει κατὰ θεῖαν ἀποστολήν, χειραγωγούμενος ὑπὸ τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ καὶ συγγάμις ὑπὸ ἰδίῳ θρησκευτικῶν παραινέσεων, ἄνωθεν αὐτῷ διδομένων· γ) τὴν ἔσχον αὐτοῦ ἐπιτηδειότητα περὶ τε τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ μεθοδικὸν τῆς θεωρίας, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ ἐξεγείρῃ καὶ νὰ καλλιεργῇ τὸ πνεῦμα τῆς ἐρεῦνης καὶ τοῦ συλλογισμοῦ παρὰ τοῖς ἄλλοις. Ἄν καὶ αἱ τρεῖς αὗται ιδιότητες τοσοῦτον ἦσαν ἠνωμέναι παρὰ τῷ Σωκράτει ὥστε δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ θεωρηθῶσι κειρωμέναι ἀπ' ἀλλήλων, ὡς πρὸς ἐκάστην ὅμως ἐξ αὐτῶν ὁ ἀνὴρ προσεῖχεν ὄλων τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν.

Πότε ὁ Σωκράτης παρήτησε τὸ ἔργον τοῦ ἀγαλλματοποιῦ, εἶναι ἀδύνατον βεβαίως δὲ μόνον εἶναι, ὅτι ἀπίερωσεν ἀποκλειστικῶς ἅπιν τὸ μέσον τοῦλάχιστον καὶ τελευταῖον μέρος τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτοπροαίρετον ἐντολήν τῆς διδασκαλίας, ὅπως καταλιπὼν πᾶσαν ἄλλην ἰδίαν ἢ δημοσίαν ἐνασχόλησιν καὶ μηδὲν φροντισίας ν' ἀποκτήσῃ περιουσίαν τινά. Δὲν διστάζομεν δὲ νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν διδάσκαλον, ἂν καὶ αὐτὸς οὗτος εἶπεν, ὅτι διδάσκαλος οὐδενὸς πώποτε ἐγένετο μετῆροχοτο δὲ τὸ ἔργον του λαλῶν ἢ συνδιαλεγόμενος ἢ ἀδολογῶν, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὸν ὄρον δι' οὗ οἱ ἐχθροὶ τῆς φιλοσοφίας ἐχαρακτήριζον τὰς διαλεκτικὰς διατριβάς. Ἀπὸ πρῶταις ἐπεσκέπτετο τοὺς δημοσίους περιπάτους, τὰ πρὸς σωματικὴν ἀσκήσιν Γυμνάσια καὶ τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς νεολαίας· προσέτι τὴν ἀγορὰν, καθ' ἃς ὥρας διετέλει μάλιστα θορήσασα, περιφερόμενος μεταξὺ τῶν ἐργαστηρίων καὶ τῶν τραπεζῶν, ὅπου ἦσαν ἐκτεθειμένα τὰ πρὸς πώλησιν ἐμπορεύματα, καὶ ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν διατρίβων οὕτω δημοσίᾳ συνήθως. Ἐμίλει δὲ μὲ πάντα τὸν θελήσαντα νὰ τὸν προσαγορεύσῃ, εἴτε νέος ἦτο εἴτε γέρων, εἴτε πλούσιος εἴτε πένης, καὶ ἐπ' ἀκρόασι πάντων ὅσοι ἤθελον νὰ προσέξωσιν εἰς τὰς ὁμιλίαις του, οὐδέποτε ζητήσας ἢ λαβῶν ἀντιμισθίαν τινά, μηδεμίαν ποιούμενος διάκρισιν προσώπων, οὐδένα ἀποκλειῶν τῶν συνδιαλέξεων αὐτοῦ καὶ ὁμιλιῶν πρὸς πάντας περὶ τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων. Διελέγετο δὲ

πρός σοφιστάς, πρὸς πολεμικούς ἀνδρας, βιομηχάνους, νέους φιλοτίμους καὶ φιλομαθείς, ἐπισκεπτόμενος πάντας τοὺς ὁπωδήποτε ἀξιολόγους κατοίκους τῆς πόλεως, εἴτε ἄνδρες ἦσαν εἴτε γυναῖκες. Γνωστὴ λ. χ. εἶναι ἡ πρὸς τὴν Ἀσπασίαν φιλία του, καὶ ἐν τῶν περιεργότερων κεφαλαίων τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος περιγράφει τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πρὸς τὴν καλὴν ἑταῖραν Θεοδότην καὶ τὴν μετ' αὐτῆς συνδιάλεξίν του. Ἡ συνδιάλεξις του λοιπὸν ἦτο ὅσον ἐνδέχεται δημοσία, ἀδιάλειπτος, καὶ, ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, ὅλως ἀδιάφορος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀκροῦσθαι αὐτοῦ ἦτο τερπνὸν καὶ διδακτικὸν, τινὲς ἔλαβον τὴν ἔξιν τοῦ νὰ συνοδεύωσιν αὐτὸν ὡς ὁμιληταὶ καὶ ἀκροαταί· οἱ τοιοῦτοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς πότε ἠῤῥαζε καὶ πότε ἤλαττοῦτο, ἦσαν συνήθως γνωστοὶ ὡς μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ὁμῶς οὔτε αὐτὸς, οὔτε οἱ προσωποὶ αὐτοῦ φίλοι μετεχειρίσθησαν ποτὲ τὸν ὄρον τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ μαθητοῦ ἵνα ὀρίσῃ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα ὀνομάζει αὐτοὺς *συνόντας, συνδιατρίβοντας, ἑταίρους* κλπ. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς τοῦ Σωκράτους ἔτη, πολλοὺς τοιοῦτους εἴλκυεν ἡ φήμη τοῦ ἀνδρὸς εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐκ Μεγαρέων, Θηβῶν, Ἡλιδος, Κυρήνης κτλ.

Οὐδεὶς ἄλλος Ἀθηναῖος ἢ Ἑλληὴν ὁστιςδὴποτε διεκρίθη ὡς δημόσιος διδάσκαλος τοιοῦτοτρόπως μετερχόμενος τὸ ἔργον αὐτοῦ. Πάντες οἱ λοιποὶ ἢ ἐλάμβανον χρήματα διὰ τὰς παραδόσεις αὐτῶν, ἢ τοῦλάχιστον ἐδίδασκον εἰς μέρη ἀπρόσιτα εἰς τὸ πλῆθος, εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας ἢ κήπους, ὅπου εἰσῆρχοντο ὀρισμένοι τινὲς μαθηταί, καὶ ὅπου κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς διδασκάλοις ἐπετρέπετο ἢ ἀπετρέπετο ἢ εἴσοδος. Ὡς ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος δὲ βίου ὃν διήγεν ὁ Σωκράτης, οὐ μόνον αἱ συνδιαιεῖς αὐτοῦ ἐπέτυχον πολὺ μεγαλῆτερον κύκλον ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κατέστη πολὺ γνωστότερος προσωποῦς. Ἐντεῦθεν ἀπέκτησε μὲν τινὰς φίλους καὶ θαυμαστάς, ἐπειήρησε δὲ δραστηρίως εἰς τὰ πνεύματα πολλῶν ἄλλων, ἀλλὰ συγχρόνως ἔλαβε πολλοὺς προσωποῦς ἐχθρούς· καὶ διὰ τοῦτο πιθανῶς ὁ Ἀριστοφάνης καὶ οἱ ἄλλοι κωμικοὶ ποιηταὶ αὐτὸν ἰδίως ἐκωμώδησαν ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς φιλοσοφικῆς καὶ ρητορικῆς διδασκαλίας, τόσῳ μᾶλλον ὅσω τὴν ἀπότομον καὶ δυσάρεστον φυσιογνωμίαν αὐτοῦ εὐκολώτατα ἠδύνατο ν' ἀπομνησθῆ τὸ προσωπεῖον τὸ ὅποιον ἔφερον ὁ ὑποκριτής. Οἱ θεαταὶ ἠδύνατο νὰ γνωρίσωσι τὸ ἰδιότροπον πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἦσαν συνειθισμένοι νὰ βλέπωσι καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ἀγορὰν, πολὺ εὐκολώτερον ἢ ἂν εἰσῆγοντο εἰς τὴν σκηνὴν ὁ Πρόδικος ἢ ὁ Πρωταγόρας, τοὺς ὁποίους ἐξ ὀψεως δὲν ἐγίνωσκον· καὶ σχεδὸν ἀδιάφορον ἦτο διὰ τε τοὺς θεατάς καὶ διὰ τὸν Ἀριστοφάνη, ἂν ὁ Σωκράτης παρίστατο διδάσκων ὅτι ἀληθῶς ἐδίδασκεν, ἢ ἄλλα ὅλως διόλου πράγματα.

Διὰ τὴν υπερβάλλουσαν αὐτῆν δημοσιότητα τοῦ βίου καὶ τῆς διαλέξεως, τὴν ἀποτελοῦσαν μίαν τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἰδιοτήτων τοῦ Σωκράτους,

διακρίνεται οὗτος ὅλων τῶν διδασκάλων τῶν πρὸ αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτόν. Ἡ δ' ἑτέρα ἦν ἡ πεποιθῆσις αὐτοῦ ὅτι ἔχει ἰδίαν θρησκευτικὴν ἀποστολήν καὶ ὅτι λαμβάνει παρὰ τῶν θεῶν προτροπὰς, ἀποτροπὰς καὶ ἐν γένει ἀνακοινώσεις. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ εἰς τοιαύτην, ὑπερφυσικὴν ἐπέμβασιν πίστις ἐν γένει λαμβανομένη δὲν ἦτο ἰδιάζουσα τῷ Σωκράτει· ἀλλὰ τοιοῦτον συνήθως ἦν ἐν τῇ ἀρχαίῳ ὄψει ὡςτε δυσμενῶς ὁπωσὺν εἶχον πρὸς τὰς ἀποπειράς τοῦ νὰ ἀνάγῃ τὰ φαινόμενα εἰς νόμους γενικούς, διότι τοιοῦτοτρόπως ἐφαίνετο ἀνατρεπόμενη ἡ ἐπέμβασις ἐκείνη. Τοιοῦτον δὲ γενικὸν ἐπιγένημα μεταχειρίζεται καὶ ὁ Ξενοφῶν, ὅτε, ἀντιλέγων εἰς τὴν κατὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ γενομένην ἐπὶ θρησκευτικῆς νεωτερισμῶ κατηγορίαν, ἀξιοῖ, ὅτι οὗτος δὲν ἐπρόσθευσε τι τὸ μὴ περιλαμβανόμενον ἐν τῇ πίστει παντὸς εὐλαβοῦς ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τὸ ἐπιγένημα τοῦτο δὲν ἐξημῶζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀντικείμενον τὸ ὅποιον προέκειτο εἰς συζήτησιν· διότι παρέδραπε τοῦλάχιστον, ἂν δὲν ἤρκειτο, τὴν εἰδικότητα ἐκείνην τῆς ὑπὸ τῶν θεῶν ἐμπνεύσεως, εἰς ἣν οἱ ὁμιληταὶ τοῦ Σωκράτους (ὡς αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν ὀμολογεῖ) ἐπίστευον, ἐπίστευε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης. Ὅθεν ὅλως διάφορος εἶναι ἡ ἰδία αὐτοῦ ἔθεσις, κατὰ τὴν ἐν τῷ διαστηρίῳ ἀπολογία. Ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἤκουε φωνὴν τι αἰετῶν, ἢ ἢ πάντοτε ἀπέτρεπεν αὐτὸν ἀφ' ὅ, τι ἐμελλε νὰ πράξῃ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πρόετρεπε καὶ συχνότατα ἐπέρχεται εἰς αὐτὸν ἡ νοουσιαι αὐτῆ, ἐναντιομένη ὁσάκις μέλλει νὰ πράξῃ τι μὴ ὀρθῶς, ὅχι μόνον ἐπὶ σπουδαίων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μικρῶν. Οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς ὁμιλοῦσι περὶ τῆς θείας ταύτης φωνῆς ὡς περὶ τοῦ δαιμονίου τοῦ Σωκράτους, αὐτὸς ὁμῶς οὐδέποτε ἐπροσωποποίησεν αὐτὴν τοιοῦτοτρόπως, ἀλλὰ λέγει αὐτὴν μόνον σημεῖον θεοῦ, μαντικὴν ἢ ὑπερφυσικὴν φωνήν. Συνεβίβη δὲ οὐ μόνον νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτὴν ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ μετ' ἄλλων νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτῆς δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ, ὡςτε ἦτο γνωστὴ καὶ εἰ τοὺς φίλους καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς του. Αὐτὴ ἀπέτρεψεν αὐτὸν αἰετοτε ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν δημόσιον βίον, αὐτὴ ὁμοίως τὸν ἀπέτρεπεν, ἀρξάμενης τῆς κατ' αὐτοῦ ἀνακρίσεως, νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἀπολογία αὐτοῦ· καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ πεποιθῆσις του ὅτι φέρει εἰς τὸ στόμα τὸν χαλινὸν ἐκεῖνον, ὡςτε ὁσάκις δὲν ἠσθάνετο περιορισμὸν τινα, ἐπίστευεν, ὅτι ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἐμελέτα νὰ λάβῃ, ἦτο ἡ ὀρθή. Μολοντί δὲ ἡ περὶ τούτου πεποιθῆσις αὐτοῦ ἦτο ἀναμφίβολως ἀνυπόκριτος, καὶ ἡ ὑπακοὴ του ἀδιάλειπτος, οὐδέποτε διετίριβε περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὡς περὶ μέγα τι καὶ φοβερὸν ἢ παρέχον αὐτῷ δικαίωμα εἰς ἰδιάζουσαν ὑπόληψιν, ἀλλὰ πολλακίς ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ μετὰ τὴν συνήθη οἰκειότητα καὶ εὐτραπελίαν. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς φίλοις ἐν γένει ὑπῆρχε τοῦτο μίᾳ τῶν ἀφορμῶν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐλαθείας, ἂν καὶ οὔτε ὁ Πλάτων, οὔτε ὁ Ξενοφῶν ἐδίσταζον νὰ καίωζον ὁμιλοῦντες περὶ αὐτοῦ, μιμούμενοι πιθανῶς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον. Παρὰ δὲ τοῖς ἐχθροῖς καὶ τῷ

κοινῷ τῶν Ἀθηναίων ἐν γένει ἐθεωρήθη τοῦτο ὡς ἀποτρόπαιος καὶ ἀσεβῆς περὶ τὰ θεῖα καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν νεωτερισμός καὶ ὡς ἀπόστασις ἀπὸ τῶν τιμωμένων ἐν Ἀθήναις θεῶν.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, ὅπως αὐτὸς τὸ περιγράφει καὶ ὅπως παρίσταται εἰς τοὺς γνησίους Πλατωνικούς διαλόγους· φωνὴ δηλαδὴ αἰετοτε ἀποτρέπουσα καὶ μόνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προσωπικὴν διαγωγὴν ἀναφερομένη. Ὅτι ὁ Πλούταρχος καὶ οἱ ἄλλοι θιασῶται τοῦ Σωκράτους ὑπελάμβανον ὡς δαιμόνιον, ἦτοι μέσον τι ὃν μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, τοῦτο οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὸ ἐθεώρησαν ὡς διάβολον, ὁ Δεκρέριος, ὡς πεπρωκότα ἄγγελον, ἄλλοι δὲ νεώτεροι σχολιασταί, ὡς ἀπλήν εἰρωνεῖαν τοῦ Σωκράτους αὐτοῦ. Ἀπέχων τοῦ νὰ ἐνδιατριψῇ εἰς τὰς ἄλλας εἰκασίας, πέπεισμαι ὅτι ἡ τελευταία δὲν εἶναι ἀληθῆς καὶ ὅτι ἡ περὶ τούτου πεποιθῆσις τοῦ Σωκράτους ἦτο ὅλως ἀνυπόκριτος. Ἄξιον ἰδιαίτερας μνείας, ἂν καὶ ὀλίγον παρατηρήθῃν περιστατικὸν εἶναι τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκεῖνον ἀναφερόμενον τοῦτο, ὅτι ἤρχισεν ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ν' ἀκούῃ τὴν φωνὴν ἐκείνην, ἣτις καὶ διήρκεσε νοουθετοῦσα αὐτὸν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς, ὡςτε ἡ περὶ αὐτῆς πεποιθῆσις παρήχθη παρ' αὐτῷ πολὺ πρὶν ἀρχίσωσιν αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτοῦ εἴσεις. Παρεκτός δὲ τοῦ ἰδιάζοντος τούτου τρόπου τῆς ἐμπνεύσεως, τὸν ὅποιον αὐτὸς μόνος εἶχεν, ἐπίστευεν ὅτι ἐλάμβανε καὶ ἄλλως πῶς εἰδικὰ παρὰ τοῦ θεοῦ παραγγέλματα, οὐ μόνον ἀποτρεπτικά, ὁσάκις διανοεῖτο νὰ πράξῃ τι μὴ ὀρθόν, ἀλλὰ καὶ προτρεπτικά τοῦ πράττειν τι ἐκ μαντείων καὶ ἐξ ἐνυπνίων, καὶ παντὶ τρόπῳ ὅπερ τις ποτε καὶ ἄλλη θεία μοῖρα ἀνθρώπῳ καὶ ὀπιῶν προέταξε πράττειν.

Ἐκ τῶν μαντείων τούτων ἰδίως ἀνέφερε τὴν ἀπάντησιν τὴν ἐν Δελφοῖς γενομένην εἰς ἐρώτημα ἀποταθῆν αὐτόθι παρὰ τοῦ στενωτάτου αὐτοῦ φίλου καὶ θιασώτου Χαιρεφῶντος. Τὸ ἐρώτημα ἦτο ἂν ὑπῆρχεν ἀνὴρ σοφώτερος τοῦ Σωκράτους, εἰς ὃ ἡ Πυθία ἀπεκρίθη ὅτι ἀνὴρ σοφώτερος αὐτοῦ δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι ἡ ἀπόφρασις αὐτῆ ἀρχῆς τοσοῦτον ἀναμαρτήτου ἐέβαλεν αὐτὸν εἰς πλείστην ἀμηχανίαν, διότι εἶχε τὴν σινεῖ ἦσιν ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σοφίαν περὶ οὐδενὸς ἀντικείμενου, μικροῦ ἢ μεγάλου. Τελευταῖον μετὰ μακρὰν καὶ ἐναγώνιον σκέψιν ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀκριβείαν τῆς ἀναμαρτήτου Πυθίας. Ἐκλέξας λοιπὸν ἄνδρα πολιτικόν, νομιζόμενον σοφὸν παρ' ἄλλοις τε καὶ παρ' αὐτῷ, ἤρχισεν νὰ διαλέγεται μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ ὑποβάλλῃ αὐτῷ ἐρωτήσεις, εἰς ἃς ἔλαβεν ἀποκρίσεις, αἵτινες τὸν εὐχαρίστησαν κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸν ἐπίσαν ὅτι ἡ νομιζομένη σοφία τοῦ ἀνδρὸς τούτου δὲν ἦτο σοφία. Ἀφοῦ ἔκαμψεν τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ὁ Σωκράτης ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον πόσον ἀπέχετο τοῦ νὰ ἦναι σοφός, ἀλλ' ἡ γωνίσθη εἰς μάτην, διότι οὗτος παρέμεινεν ὑπὲρ ποτε πεπεισμένος περὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ. Τὸ συμπέρασμα τὸ ὅποιον ἐπέτυχον, λέγει ὁ Σωκράτης, ἦτο ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοφώτερος αὐτοῦ, κατὰ τοῦτο

ὅτι οὐδέτερος μὲν ἡμῶν ἐγίνωσκε τί τὸ χρηστόν καὶ τί τὸ τίμιον, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐπίστευεν ὅτι τὸ γινώσκει, ἐνῶ ἐγὼ ἤμην πληρέστατα πεπεισμένος περὶ τῆς ἀγνοίας μου, ὡςτε ἤμην σοφώτερος αὐτοῦ, καθὼ ἀπῆλλαγμένος τῆς πλάνης ταύτης. Ὁ χρησμός τῆς Πυθίας ἀπεδείχθη λοιπὸν ὀρθός. Ὁ Σωκράτης ἐπανελάβε τὸ τέγγασμα τοῦτο ὡς πρὸς πολλοὺς καὶ ποικίλους ἀνθρώπους, προτιμῶν ἰδίως τοὺς σημανζόμενους ἐπὶ εὐφύια καὶ συνέσει πρῶτον ὡς πρὸς πολιτικούς καὶ ῥήτορας, ἔπειτα ὡς πρὸς παντὸς εἶδους ποιητάς καὶ τεχνίτας, τελευταῖον ὡς πρὸς βιομηχάνους. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξετάσεως ταύτης ὑπῆρξε πάντοτε σχεδὸν τὸ αὐτό. Οἱ ποιηταὶ συνέτασσον τῶντι στίχους λαμπροὺς, ἀλλ' ἐρωτώμενος περὶ τῶν λέξεων, τῶν ἀντικειμένων καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἔργων, δὲν ἠδύνατο νὰ δώσωσιν ὁμοφώνους ἀποκρίσεις, ὡςτε ἦτο πρόδηλον ὅτι ὁμιλοῦν ἢ ἔγραφον κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἐμπνεύσεως, ὡς προσῆται ἢ ὡς ὑποκείμενα μὴ ἔχοντα τὴν συνείδησιν τῶν λόγων αὐτῶν. Προστούτοις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν ὡς ποιητῶν, ἐφαντάζοντο ὅτι ἦσαν σοφώτατοι καὶ εἰς ἄλλα πράγματα. Ὅμοιον τε συνέβαινε καὶ εἰς τοὺς τεχνίτας καὶ εἰς τοὺς βιομηχάνους, οἵτινες, ἀριστα εἰδότες τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔργον καὶ κάλλιστα περὶ τούτου ἀπαντῶντες, ἐπειθοντο ἐκ τούτου ὅτι κατανοοῦσι καλῶς καὶ ἄλλα μεγάλα καὶ εὐγενῆ ἀντικείμενα. Ἡ δὲ μεγάλη αὐτῆ καὶ κοινῆ πλάνη, ἰσοστάσις οὐσα τῆς εἰδικῆς αὐτῶν δεξιότητος, κατέλειπεν αὐτοὺς ἐπὶ τέλους ὀλιγώτερον σοφοὺς τοῦ Σωκράτους.

Περὶ τὴν ἔρευναν ταύτην καὶ ἐξέτασιν, λέγει ὁ Σωκράτης ἐν τῇ ἀπολογία αὐτοῦ, ἠσχολήθησιν πολὺν χρόνον καὶ ἐτι ἀσχολοῦμαι. Ἐρωτῶ ἕκαστον ὀνομαστόν ἀνθρώπον καὶ ἀποδεικνύω αὐτῷ ὅτι ἡ σοφία του εἶναι ἐλλιπής, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὸν καταπέσω νὰ αἰσθάνῃ τὴν ἔλλειψιν αὐτοῦ· ἀποδεικνύω ὁμῶς τοῦλάχιστον, κατὰ τὸ ἐπιβεβλημένον μοι καθῆκον, τὴν φιλαλήθειαν τῆς θεότητος, ἣτις ἠθέλησε νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία καὶ ὅτι σοφώτατος εἶναι ὅστις, ὡς ὁ Σωκράτης, ἐγνώρισεν ὅτι οὐδενὸς ἀξίος ἐστὶ τῇ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν. Διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν οὐ μόνον ἐζήτησα ἐν ἀδιαλείπτῳ πενία καὶ παρημέλησα πᾶν πολιτικὸν ἀζίωμα, ἀλλὰ καὶ προεκάλεσα τὴν μικροτάτην ἔχθραν ὅλων ὅσους ἐξέτασα καὶ ὅσων ὑπεκάλυψα τὴν γύμνωσιν, ἐνῶ οἱ περισσώτεροι ὁμιλοῦσι περὶ ἐμοῦ ὡς σοφοῦ, διότι πεποιθασί περὶ τῆς σοφίας μου ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἀντικείμενα περὶ ἃ περιστρέφεται ἡ ἔρευνά μου. Ἄλλ' ὅσω μέγας εἶναι ὁ κίνδυνος ὃν τρέχω, ὅσω μεγάλη ἡ συκοφαντία, ἣν ἐπισύρω κατ' ἐμοῦ, ἠβελεν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ δεινότατον, ἀφοῦ ἐτήρησα τὴν τάξιν μου ὡς ὀπίστης, ὑπὸ τοὺς ὑμετέρους στρατηγούς, ἐν Δελφῶ καὶ ἐν Ποτιδαίᾳ, ἔπειτα, φοβηθεῖς ἢ θάνατον ἢ ἄλλο τι πρᾶγμα, νὰ ἀπειθῆσω εἰς τὸν χρησμόν, νὰ καταλίπω τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὀρισθεῖσάν μοι τάξιν, ὅ ἐστι τὸ ἔργον τοῦ φιλοσοφοῦντά με ζῆν καὶ ἐξετάζοντα ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ ἂν ὑμεῖς ἠθέλετε προτείνειν νὰ

μέ αλώωστε, επί τῷ ὄρω τοῦ νὰ παραιτηθῶ τοῦ ἔργου τούτου, ἤβελον εἶπει εἰς ὑμᾶς, μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως, ὅτι προτιμῶ νὰ ὑπακούσω εἰς τὸν Θεὸν μᾶλλον ἢ εἰς ὑμᾶς καὶ ὅτι θέλω ἐπιμειναι μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, ἐξετάζων ὑμᾶς, καταδεικνύων τὰς περὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐλλείψεις ὑμῶν καὶ ἐξελέγγων μέχρι τῆς θεραπείας τῶν ἐλλείψεων ἐκείνων. Ἡ ἀποστολή μου ὡς παραινέτου ὑμῶν εἶναι σημεῖον ἰδιαιτέρας τοῦ Θεοῦ εὐνοίας πρὸς ὑμᾶς· καὶ καταδικάζοντές με, θέλετε ζημιώθῃ ὑμεῖς, διότι οὐδένα ἄλλον θέλετε εὖρει ἐπιτήδειον νὰ με ἀναπληρώσῃ. Ἴσως μ' ἐρωτήσετε : διὰ τί δὲν ἀποφασίζεις, Σωκράτες, νὰ ζήσης μετὰ τῶν ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ σιωπῇ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δυσχερέστατα δύναμαι νὰ σὰς ἀποκριθῶ εἰς τρόπον ὥστε νὰ σὰς εὐχαριστήσω. Ἐάν εἶπω ὑμῖν ὅτι σιωπῶν ἤβελον ἀπειθῆσαι τῷ Θεῷ, θέλετε νομίσει ὅτι εἰρωνεύομαι καὶ δὲν θέλετε με πιστεύσει. Ἐτι δ' ὀλιγώτερον θέλετε με πιστεύσει ἐάν εἶπω εἰς ὑμᾶς, ὅτι τὸ μέγιστον ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον δύναται νὰ συμβῆ εἰς ἄνθρωπον εἶναι, τὸ νὰ διαλέγεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων περὶ ὧν με ἀκούετε διαλεγόμενον καὶ ἐξετάζοντα ἑαυτὸν καὶ ἄλλους, καὶ ὅτι ὁ ἀρετέστατος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς ἀπίκων καὶ ἂν σὰς φαίνεται.

Ἐνομιάζωμαι ἀναγκαῖον νὰ ἀναφέρωμεν τὰ πολλὰ ταῦτα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἀπολογία τοῦ Πλάτωνος, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ κατανοήτῃ δεόντως τὸν χαρακτήρα τοῦ Σωκράτους, ἐάν δὲν εἰσδύσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἐντόνου ἐκείνου λόγου. Ἐν αὐτῷ βλέπομεν αὐτὸν ποῦτον λέγοντα, ὅτι ἔχει ἀνωτέραν τινὰ ἀποστολήν, μὴ ἐπιτρέπουσαν αὐτῷ οὔτε νὰ ἡσυχάσῃ οὔτε εἰς ἄλλο τι ν' ἀσχοληθῇ. Ὁ χρησμὸς τὸν ὁποῖον ἔφερον ὁ Χαίρων ἀπὸ τὴν ἐν Δελφοῖς Πυθίαν ἀπετέλει ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ γεγονὸς πολὺ οὐσιωδέστερον τοῦ λεγομένου δαιμονίου, περὶ οὗ τοιαῦτα ἐρρέθησαν. Ὁ χρησμὸς οὗτος, καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τ' ἄλλα θεῖα ἐπιτάγματα, τὰ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν συμβάλλοντα, ἐπήλθον αὐτῷ μεσοδυτὸς ἡδὴ τοῦ βίου, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ διανοητικὸς ἄνθρωπος εἶχε μορφωθῆ ἢ εἶχεν ἀποκτήσει φήμην σοφίας παρ' ἐκείνοις οἵτινες ἐγνώριζον αὐτόν. Ὁ χρησμὸς ἐκεῖνος ἐνίσχυσε τὴν προϋπάρχουσαν παρὰ τῷ ἀνδρὶ διαλεκτικὴν ῥοπήν, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσω ἦν ὡσε, πρᾶγμα σπάνιον, τὴν θρησκευτικὴν ὠθησιν μετὰ τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας. Ἄνευ τῆς προτροπῆς ἐκείνης τῆς τοσοῦτον εἰς τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος τοῦ ἀρμοζούσης, ἢ διαλέξεις τοῦ ἤθελε πιθανώτατα λάβει τὴν αὐτὴν γενικὴν τάσιν, ἀλλὰ βεβαίως ἤθελε περισταλῆ εἰς πολὺ στενωτέρω καὶ μᾶλλον πεφυλαγμένα ὄρια. Διότι πᾶσι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι ὀλιγώτερον δημοτικὸν καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνον τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἀνελάβε νὰ ἐξετάζῃ διὰ πολυτρόπων ἐρωτήσεων πάντα διακεκριμένον ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ, διὰ νὰ καταπεισῇ αὐτὸν περὶ τῆς ἀμαθείας του. Ἐντεῦθεν ἢ δυσμένεια τὴν ὁποῖαν

ἐκίνησεν ἤτο ἐνίοτε τοιαύτη, ὥστε λέγεται ὅτι συνέβη καὶ νὰ δαρῆ ἢ νὰ κακοποιηθῇ, πολλάκις δὲ ἐγένετο καταγέλαστος. Καὶ ἂν ἐπέτυχε πολλοὺς θιασώτας, μάλιστα μετὰ τῶν νέων ἀκροατῶν, εἶτι δὲ καὶ τινὰς διακεκριμένους ὁπαδοὺς, μόνῃ ἢ φιλοσοφικῇ ἀφορμῇ δὲν ἤθελεν ἀρκέσει νὰ περιποιήσῃ αὐτῷ τὴν συστηματικὴν ἐκείνην, μᾶλλον δὲ ἐκείνην ἐξέτασιν, ἣν κατέστησε κύριον τοῦ βίου αὐτοῦ ἔργον.

Καὶ αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ δευτέρα τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τοῦ Σωκράτους, ὧν ἡ πρώτη ἦτο, ὡς προείπομεν, ἡ δημοσιότης τοῦ βίου καὶ τῆς διαλέξεως. δὲν ἦτο δηλαδὴ ἀπλῶς φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὸς ἀπόστολος, ὑπὲρ τῆς φιλοσοφίας ἐργαζόμενος, θεὸς ὧν τις ἐλεγκτικὸς (ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὸν ὄρον τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων ἀποδίδει εἰς Ἐλεάτην τινὰ φιλόσοφον) περιφερόμενος ἵνα ἐλέγγῃ καὶ πείθῃ τοὺς ἀσθενεῖς τὴν διάνοιαν ἀνθρώπων. Τίποτε τοιοῦτον δὲν βλέπομεν οὔτε εἰς τὸν Παρμενίδην ἢ τὸν Ἀναξαγόραν πρὸ αὐτοῦ, οὔτε εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη μετ' αὐτόν. Ὁ Πυθαγόρας καὶ αὐτὸς ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀνέμιξαν τῷ ὄντι ἀμφοτέροι μετὰ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτῶν διδασκαλίας καὶ ὑπερφυσικὰς ἀνακοινώσεις· ἀλλ' ἂν καὶ κατὰ ταῦτα ὑπάρχει ἀναλογία τις ἐν γένει μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ τοῦ Σωκράτους, τοιαύτη ἦτο ἢ τοῦ τρόπου αὐτῶν διαφορὰ, ὥστε οὐδεμία εὐλογος σύγκρισις χωρεῖ ἐνταῦθα.

Ἡ δὲ τρίτη καὶ οὐσιωδέστατη χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τοῦ Σωκράτους, δι' ἣς ἀπέστη ἀποτελεσματικαὶ ἢ τε πρώτη καὶ ἡ δευτέρα, ἦν ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ ἰδιότης. Ἡ ἐπιρροή αὐτοῦ εἰς τὸ θεωρητικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του ὑπῆρξεν ἐπίσημος καὶ οὐσιώδης, ὡς πρὸς τε τὸ ἀντικείμενον, καὶ τὴν μέθοδον, καὶ τὴν διδασκαλίαν.

Πρῶτος αὐτὸς ἐτήρησεν ἐνεργῶς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἐρευνᾶν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡθικῆς. Ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῶν πρὸ αὐτοῦ φιλοσόφων ὑπῆρξεν ἡ τῶν πάντων φύσις ἢ ὁ Κόσμος, ὡς ὅλον τι περιλαμβάνον ἀδιακρίτως καὶ συμπεφυμένον κοσμογονίαν, ἀστρονομίαν, γεωμετρίαν, φυσικὴν, μεταφυσικὴν κτλ. Οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Ἐλεᾶται φιλόσοφοι, ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, προέβητο ἅπασι τὸ δεινὸν τοῦτο καὶ ἀτέρμων πρόβλημα, δημιουργήσαντες ἕκαστος ἴδιον περὶ αὐτοῦ σύστημα κατὰ τὴν θρησκευτικὴν, ποιητικὴν, ἐπιστημονικὴν ἢ σιαιτικὴν ῥοπήν τῆς διανοίας αὐτῶν. Οἱ δὲ ἐξ ἐπαγγέλματος διδάσκαλοι, οἱ καλούμενοι σοφισταί, οἵτινες, μετὰ ἀξιοπαίμου πρὸς ἐπέκτασιν τῶν γνώσεων ζήλου, παρήγαγον καὶ μετήλθον τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως, δι' οὗ διακρίνεται ἡ ἀπὸ τοῦ 480 πρ. Χρ. καὶ ἐφεξῆς ἐποχῇ, ἤρχισαν νὰ διδάσκωσιν εἰς τὴν νεολαίαν τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν, καθ' ὅσον ἦσαν τότε γνωσταί, ὡς ἰδίας ἐπιστήμας. Τοιαύτη ἦτο, ὡς φαίνεται, ἡ κατάστασις τῆς ἐπιστήμης, καθ' ἣν χρόνον ἐξεπαιδεύθη ὁ Σωκράτης, ὅστις ὠφελῆθη ἐκ πάντων ὅσων ἐνδέχεται ἀπὸ αὐτῆς

ἐκούσας ἐν τῇ νεότητι τὸν φυσικὸν φιλόσοφον Ἀρχέλαον (τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀναξαγόρου), μετ' οὗ ἀπήλθεν εἰς Ἀθῆναι εἰς Σάμον· εὐλογώτατα μάλιστα δύναμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ σταδίῳ τῆς ζωῆς του, ἀφοσιώθη μετὰ πλείστου ζήλου εἰς τὴν λεγομένην γενικὴν σπουδὴν τῆς φύσεως. Ἄνηρ τοσοῦτον ἐμβριθοῦς καὶ δραστηρίου πνεύματος ἤθελεσε πιθανώτατα, πρὶν ἢ αὐτὸς οὗτος φέρῃ εἰς μέσον νέον τι νὰ γυμνάσῃ τὴν φιλομάθειαν αὐτοῦ περὶ τὰ παρ' ἄλλων διδασκόμενα, ὡς αἱ Λακκαίαι σιύλακες περιτρέχων καὶ ἰχθυῶν τὰ λεχθέντα, κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἐκφρασιν τοῦ Πλάτωνος. Καὶ τῶντι ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ Πλάτωνος τῷ ἐπιγραφόμενῳ « Παρμενίδης », ἢ ὁ Σωκράτης παρίσταται ὡς νεανίας ἔχων πολλὴν ζήλον πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Παρμενίδου, εὐλαβούμενος μεγάλως αὐτόν τε καὶ τὸν Ζήνωνα καὶ διδασκόμενος παρ' αὐτῶν τὴν διαλεκτικὴν.

Ἀλλὰ δι' ἄνθρωπον, τοῦ ὁποῖου τὸ πνεῦμα εἶχε τοσοῦτον ἀπόλυτον ἀνάγκην ἐναργοῦς ἀποδείξεως, ἢ φυσικῆς, εἰς ἣν ἦτο τότε κατάστασις, ἦτο ἀντικείμενον οὐ μόνον ἀνεπαρκές, ἀλλὰ καὶ ἀπελπιστικόν· ὅθεν ὁ Σωκράτης ὅλως παρήτηεν αὐτὴν ἐν τῇ ὀρίμῳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Αἱ ἀντιφατικαὶ εἰκασίαι τὰς ὁποίας ἤκουε καὶ ἡ ἀκατανόητος σύγχυσις ἣτις ἐπεκράτει εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, κατήντησαν νὰ φέρωσιν αὐτόν εἰς τὴν πεποιθήσιν, ὅτι οἱ θεοὶ ἤβηθησαν νὰ μένωσιν ἄγνωστοι αἱ μηχαναί, δι' ὧν ἐπετελοῦντο τὰ ἀστρονομικὰ καὶ φυσικὰ γεγονότα, ὥστε καὶ ἀσεβές καὶ ἀνοφελές ἦτο τὸ παρεῖσθαι εἰς τὰ μυστήρια ταῦτα. Ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ἀρχέλαος, ἂν καὶ κυρίως περὶ τὴν φυσικὴν ἀσχολούμενος, διέτριβεν ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον καὶ περὶ τὰ ἡθικὰ ἀντικείμενα, μελετῶν τὰ περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἀδικίας, περὶ τῶν νόμων κτλ. καὶ αὐτὸς φαίνεται προσθεύσας τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία ὠρίσθησαν οὐχὶ ὑπὸ τῆς φύσεως, ἀλλὰ ὑπὸ νόμου ἢ συμβολαίου. Ὑπὸ τούτου ἴσως παρορηθῆς ὁ Σωκράτης ἔτριψε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἰς τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα ἂν καὶ ἄνθρωπος ὅστις εἶδε τὴν προσδοκίαν αὐτοῦ ματαιωθείσαν ὑπὸ τῆς φυσικῆς, καὶ ἐν τούτοις ἔφερον ἐν τῷ θυλακίῳ αὐτοῦ διαλεκτικὴν ῥοπήν ἰσχυρὰν, ἀπρακτοῦσαν καὶ δεομένην ἐνεργείας, ἣθελε θεωρήσει καὶ ἄνευ τοῦ Ἀρχελαοῦ τὰ πραγματικὰ ἀντικείμενα τοῦ τῶν Ἀθηναίων βίου, τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις καὶ πράξεις, τὰ ἀνθρώπινα καθήκοντα καὶ παθήματα, ὡς ἀντικείμενον περιεργότατον θεωρίας καὶ ἐξετάσεως. Ἄμα προσερχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὸ δικαστήριον ἢ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ θέατρον, ὁ Σωκράτης δὲν ἤκουεν εἰμὴ λόγους περὶ δικαίου ἢ ἀδικου, χρύστου ἢ φαύλου, ὠφελίμου ἢ ἐπιβλαβούς κ.τ.τ. Ὡςτε ἀναγκαιῶς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐφέρετο ἐπὶ τὴν ἐρευνᾶν, τοῦ τίς ἄρα ἦτο ἡ ἐνοιαία τῶν μεγάλων ἐκείνων λέξεων, τὰς ὁποίας ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους ἀγωνίζομενοι μετὰ τῆς αὐτῆς πολλάκις εἰλικρινούς πεποιθήσεως ἐξίσου ἐπεκαλοῦντο. Ἐντεῦθεν ἢ διαλεκτικὴ ἐκείνη καὶ γενικευτικὴ δύναμις, δι' ἣς ὁ Σωκράτης ἤρχετο εἰς συνάφειαν μετὰ

πνευμάτων οἷον ἦν τὸ τοῦ Πλάτωνος πνεῦμα, συνεδυσάθη παρὰ τῷ ἡμετέρῳ φιλοσόφῳ μετὰ ἰσχυρᾶς πρακτικῆς ἐνεργείας καὶ πολλῆς θετικῆς περὶ τὸν Ἀττικὸν βίον ἐμπειρίας, πρὸς ἣν μᾶλλον ἀπέκλινεν ὁ Ξενοφῶν, ἀποθησαυρίσας αὐτὴν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ. Ἀπὸ τῶν δύο τούτων διανοητικῶν τάσεων, ἠνωμένων μετὰ ἰσχυροῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, συνέκειτο ὁ τοῦ Σωκράτους χαρακτήρ, ἐπιτηδειότατος ὧν προδήλως εἰς τὴν περὶ τῶν κανόνων καὶ σκοπῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐρευνᾶν, ἀρ' ἣς τοσοῦτω ὀλιγώτερον ἠδύνατο ν' ἀποτραπῆ, ὅσω οὔτε εὐφύιαν, οὔτε ὄρεξιν εἶχεν ὁ ἀνὴρ πρὸς τὸ δημοσίᾳ ἀγορεύειν.

Πρῶτος ὁ Σωκράτης ἀπερήγατο, ὅτι τὸ ἀρμοδιώτατον ἀντικείμενον τῆς μελέτης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπέσβευσεν ὅτι ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς μελέτης ταύτης. Εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον ἡ ἐπιστήμη, εἶναι ταυμάσια ἀξιοσημείωτον νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς κανόνες, τοὺς ὁποίους ἔθηκε περὶ αὐτῆς ὁ ἐπιφανὴς οὗτος ἀνὴρ. Ἡ ἀστρονομία, ἡ σήμερον εἰς τοσοῦτον τελειωθείσα ὥστε δύναται μετὰ θαυμαστῆς καὶ πλείστης ἀκριβείας νὰ προαγγέλλῃ πολλὰ οὐράνια φαινόμενα, κατετάσσετο ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν θεῶν μυστηρίων, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ ἐνοήτῃ καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐξέτασις, οἷαν προέθετο αὐτὴν ἀφρόνως ὁ Ἀναξαγόρας, ἦτο ἀληθῆς μανία. Ὡμολόγει μὲν ὅτι ὠφέλιμον ἦτο νὰ γνωρίζωμεν ἀρκούντως τὰ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἵνα ὀδηγώμεθα ἀπὸ αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν μεταβολὴν τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους καὶ τὰς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν πορείας, εἶτι δὲ καὶ τὰς νυκτοφυλακίας· ἀλλὰ προσέθετεν ὅτι περὶ τούτου δύναται εὐχερῶς νὰ πληροφρηθῆ τις ἀπὸ τῶν ναυκλήρων καὶ τῶν νυκτοφυλάκων, πᾶσα δὲ περαιτέρω ἐρευνα εἶναι ματαιοπονία, ἀναλίσκουσα τὴν πολυτίμον ἐκείνην διανοητικὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποῖαν ὀφείλομεν νὰ μεταχειρίζομεθα πρὸς ἀπόκτησιν χρησίμων γνώσεων. Τὴν γεωμετρίαν ἀνάγει ὁ Σωκράτης εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἐνοίαν τῆς λέξεως ταύτης, λέγων ὅτι εἶναι χητίμιος μὲν καθ' ὅσον ὀδηγεῖ ἕκαστον πῶς νὰ πράττῃ ὀρθῶς εἰς τὰς ἀγοράς, τὰς πωλήσεις ἢ τὰς καταμετρήσεις τῆς χώρας, ὅπερ ὅμως πᾶς ἄνθρωπος ὁπωσοῦν παρατηρητικὸς εἰμπορεῖ καὶ ἄνευ διδασκάλου νὰ μάθῃ, ἄτοπος δὲ καὶ ματαία ὁσάκις, ὑπερβαίνουσα τοὺς ὄρους τούτους, καταντᾷ εἰς τὴν σπουδὴν ποικίλων μαθηματικῶν σχημάτων. Οὕτω δὲ περιορισμένην ἐπέτρεπε καὶ τῆς ἀριθμητικῆς τὴν σπουδὴν· τὴν δὲ φυσικὴν ἐν γένει ὅλως ἀπέκρουε. Μήπως οἱ περὶ ταῦτα ἐρευνῶντες, ἔλεγε, φρονῶσιν ὅτι ἐξέμαθον ἀποχρώντως πάντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ εἰς τὰ θεῖα; Στοχάζονται ἄρα ὅτι θέλουν κατορθώσει νὰ προκαλῶσι κατ' ἀρέσκειαν τοὺς ἀνέμους καὶ τοὺς ὑέτους, ἢ διατρίβουσι περὶ τὰ τοιαῦτα ἀπλῶς διὰ νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν ἀργίαν αὐτῶν καὶ περιεργίαν; Διὰ νὰ πεισθῶσιν ὅτι τὰ τοιαῦτα πράγματα ὑπερβαίνουσι τὴν ἀν-

θρωπίνην έρευναν, άρκει νά παρατηρήσωσιν όπόσον διαφωνούσι πρός άλλήλους οι μέγιστοι τών περιτάς έρεύνας ταύτας διατριψάντων άνδρών, καταντήσαντες εις δοξασίας ύπερολικάς, αντίφατικές, και άληθώς παράφρονες. Τινές τών νεωτέρων έφεζαν τών Σωκράτην διά ταύτην τήν περί της φυσικής γνώμην αυτού. Άλλ' εάν ανατρέξωμεν εις τήν κατάστασιν εις ην ήσαν τά πράγματα έν έτεσιν 440—430 πρ. Χρ. ή γνώμη αύτη ούτε άλλόκοτος θέλει φανή εις ήμάς, ούτε αξιοκατάκριτος. Είς άνθρωπον άγγλίνου τών έποχής εκείνης, ή φυσική επιστήμη ήδύνατο τώντι νά φανή άτελεσφόρητος και άκαρπος, μάλιστα εάν ό άνθρωπος συνηθίζετο, ως ό Σωκράτης, βαλέως, όπόσης εύδαιμονίας έστερείτο ή κοινωνία διά τήν έν αύτῃ επικρατούσαν κακοήθειαν και άμάθειαν και πόσον ήδύνατο νά ώφελή ή εάν ή περί αύτης σπουδή έκαυνοίετο όρθότερον και εύστοχώτερον. Μή λητημονήσωμεν προστούτοις, ότι τό επιχείρημα του Σωκράτους, τό λέγον ότι « ίνα κρίνεται όπόσον άνωφελής είναι ή σπουδή αύτη άρκει νά παρατηρήσετε, όπόσον διαφωνούσι πρός άλλήλους οι περί αύτην ένδιατριβόντες, η μέχρι της σημερον πολλάκις επαναλαμβάνεται, εφαρμολόμενον ιδίως κατά πάντων τών θεωρητικών και κατά πάσης θεωρητικής άποδείξεως.

Ο Σωκράτης επεθύμει νά περιορίση τήν σπουδήν τών άκροατών αυτού εις τά ανθρώπινα πράγματα, άποτρέπων αύτην από τών θείων, τά όποια περιλαμβάνον τήν αστρονομίαν και τήν φυσικήν. έθεώρει δέ άπάσας τάς γνώσεις υπό τήν πρακτικήν, τήν ανθρωπίνην έποψιν, τήν όποιαν οι θεοί επέτρεψαν εις τους ανθρώπους ως άρμόδιον αντικείμενον μελέτης και διδασκαλίας, ρυθμίσαντες τά περί αύτης, ούτως, ώστε πās ό θέλων νά διδαχθῆ, δύναται νά διδαχθῆ, ενώ πās ό μη κοπιάζων επί τούτω, πάσχει διά τήν ραθυμίαν του. Έν τούτοις και ως πρός τά αντικείμενα ταύτα, ή επιμελεστάτη σπουδή δεν εξαρκει, κατ' αύτάν, έντελώς κατ' έαυτήν και μόνην, διότι οι θεοί δεν ήδούκωναν νά συγχωρήσωσιν εις τόν άνθρωπον τήν κατάληψιν όλων τών ζητημάτων, άλλ' επεφύλαξαν έαυτοίς τήν λύσιν τών κεφαλαιωδέστερων (τά δέ μέγιστα τών έν τούτοις έφη τους θεούς έαυτοίς καταλείπεισθαι, ώς ούδέν δηλον είναι τοίς ανθρώποις). Πάλιν όμως όσάκις ό άνθρωπος, μάθων όσα οι θεοί επέτρεψαν εις αυτόν νά μάθῃ, ίκετεύει αυτούς εύλαβώς νά συμπληρώσωσι διά μαντικής τήν παιδείαν του, ούτοι εύδοκούν νά δηλώσωσιν αύτῷ τά κεφαλαιωδέστατα εκείνα και ακατάληπτα μέρη του προβλήματος. Ο Σωκράτης έθεώρει ως μίαν τών ασφαλεστάτων άποδείξεων της ύπερ του ανθρωπίνου γένους προνοίας τών θεών, τότο, ότι απειρίνοντο εύμενώς διά τών χρηστηρίων αύτων, και διά έεροσκοπιών και θαυμάτων παρήγγελον τά εικόστα έν άμυγχανίς περιστάσεσιν, ώστε όστις έπραξε τό κατ' έαυτόν πάν ό,τι ήδύνατο νά πράξῃ διά καρτερικής σπουδής, εύλόγως έπειτα ήδύνατο νά συμπληρώσῃ τήν σπουδήν αυτού, επίζητών τήν αντί-

ληψιν τών θείων εκείνων παραγγελμάτων και σημείων. Άλλά καθώς μωρία είναι νά εξαιτηται ό άνθρωπος παρ' α τών θεών ειδικά παραγγέλματα επί πραγμάτων, τά όποια ούτοι επέτρεψαν αύτῷ νά εκμάθῃ διά της ιδίας αύτου έπιμελείας, ούτω μωρία έπίσης είναι νά έρευνά περί πραγμάτων τών όποιων τήν γνώσιν ούτοι επεφύλαξαν έαυτοίς και μόνοις.

Ο κύριος λοιπόν νεωτερισμός, τόν όποιον ό Σωκράτης έπέφερεν εις τήν τών Αθηναίων παιδείαν ήτο ότι, ίνα μεταχειρισθώμεν τήν εκφρασιν του Κικέρωνος, κατέδρασε τήν φιλοσοφίαν από του ούρανου εις τήν γήν, άποπειράθει νά διακρίνῃ τό δυνατόμενον επιστημονικώς νά άποκαλυφθῆ από του μη δυναμένου, άποπειραν αξιοσημείωτον κατ' όσον δηλοί τήν πεποιθητιν αυτού, ότι ή επιστημονική και ή θρησκευτική έποψη; άποκλείονται άμοιβαίως, ότι δηλαδή όπου άρχεται ή τελευταία έπει άπολήγει ή πρώτη. Ο νεωτερισμός ούτος είναι πολύτιμος μέν ως πρός τήν ύλην, τήν όποιαν έφερον εις μέσον, μικρού δέ λόγου άξιος ως πρός τήν ύλην τήν όποιαν προσέθετο νά άποκλείσῃ. Τώντι ή φυσική επιστήμη, αν και άποβαλοῦσα έν μέρει τό θάρρος αύτης διά τήν συστηματικήν προκατάληψιν τήν όποιαν ό Σωκράτης έτρεφεν ως πρός αύτην από κοινού μετά τών πλειότερων ανθρωπων της εποχής του, αληθώς όμως ούδέποτε έπαυσε κατ' ολοκληρίαν σπουδαζόμενη, και αν κατά σύγκρισιν παραμελήσῃ όπωςόν, τότο συνέβη μάλλον εκ του ότι τό παρ' αυτού εξαχθεν αντικείμενον ήτο και πλουσιώτερον, και προσιώτερον εις τους πολλούς, και αγαπητότερον εις αυτούς. Η φυσική ή ή αστρονομία ήσαν μικρού λόγου άξια, εις όλίγους γνωσταί, και παρ' αυτοίς τοίς όλίγοις ανεπίδεκτοι αναπτύξεως, έμφυγώσεως και χρήσιμου εφαρμολής. Έξεναντίας τά ήθικά και πολιτικά αντικείμενα πρός τά όποια ό Σωκράτης έτρεφε τήν κοινήν προσοχήν και μελέτην, ήσαν πλουσιώτατα, ποικιλώτατα, γνωστά και διαφέροντα τοίς πᾶσιν, διότι περιελάμβανον, καθώς έλεγεν ούτος, «Όττι τοι έν μεγαρίοσι κακόν τ' αγαθόν τε τέτυκται» και τότο συνδεδεμένον ού μόνον με τό πραγματικόν ένεστώς, αλλά και με τήν φιλολογίαν του παρελθόντος, διά τών γνωμιών και άλλων ποιητών.

Ο ουσιώδης ούτος νεωτερισμός, κατ' όσον μέν έφηρμόσθη εις τήν σπουδήν, αναδεικνύει τόν Σωκράτην κυρίως άνθρωπον θεοσεβῆ και διδάσκαλον πρακτικόν και φιλόανθρωπο, αναδεικνύει ένι λόγω τόν ήρωα του Ξενοφώντος, κατ' όσον δέ πάλιν έφηρμόσθη εις τήν μέθοδον, παρίστησιν ήμιν τόν φιλόσοφον και τόν διαλεκτικόν, παρίστησιν δηλαδή τήν άλλην όψιν του χαρακτήρας αυτού ήτοι τόν ήρωα του Πλάτωνος, τόν όποιον ό Ξενοφών άμυδρώς πως μέν άποκαλύπτει, άλλ' ούδέν ήττον αναγνωρίζει και χαρακτηρισίζει.

Ο Σωκράτης, λέγει ό Ξενοφών, δεν έπαυε διαλεγόμενος περί τών ανθρωπίνων και εξετάζων τί έστιν εύσεβής, τί άσεβής, τί καλόν, τί άισχρόν, τί δικαίον, τί άδικόν, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί άνδρία, τί δειλία, τί πόλις, τίς ό τῷ πολίτη προσή-

κων χαρακτήρ, τί αρχή ανθρωπων, τίς ό πρός εξασκησιν τοιαύτης αρχής απαιτούμενος χαρακτήρ και άλλα παρόμοια ζητήματα. Τους κατανοούντας τά τοιαύτα ανθρωπους, θεώρει αγαθούς και έντίμους. Τους δέ μηδέν περί αυτών γινώσκοντας, παρέδωκε με τους δούλους.

Ο Σωκράτης, λέγει πάλιν άλλαχού ό Ξενοφών, έπέσβευεν ότι τό διαλέγεσθαι συνίσταται εις τό σμνέρεσθαι, και βουλευέσθαι από κοινού, και διαλέγειν κατά γένη τά πράγματα, ίνα διακρίνεται σαφώς τί εκαστον αυτών αληθώς είναι. Η περί τούτου έπιμελής έρευνα είναι ό μόνος τρόπος δι' ού ό ανθρωπος δύναται νά ρυθμίση τήν διαγωγήν του ούτως ώστε νά επίζησῃ τά αγαθά και νά απέχη τών κακῶν και πās ό αγαθός οδηγός ή σύμβουλος τών άλλων ανάγκη νά ήναι περί τήν έρευναν ταύτην ποιουτοτρόπως εξησκημένος ώστε νά ειμπορῃ εκ του παραύτιστα νά κάμη τήν διάκρισιν εκείνην, διότι ό ειδώς τί εκαστον είναι τών οντων, δύναται νά εξηγήσῃ τότο και εις τους άλλους, ό δέ μη ειδώς, θαυμαστόν δεν είναι ότι και αυτός σφάλει και τους άλλους παρασύρει εις σφάλματα. Προστούτοις ό Αριστοτέλης λέγει ότι δύο νεωτερισμούς δύναμεθα άδιστακτως νά άποδώσωμεν εις τόν Σωκράτην, τους τε επακτικούς λόγους και τό όριζεσθαι καθόλου. »

Εξεπίτηδες παραθέσω ένταῦθα τάς γνώμας του Ξενοφώντος, κατά προτίμησιν τών του Πλάτωνος, διότι ό πρώτος, περιγράφων πιστώς τήν μέθοδον ταύτην εις τήν όποιαν δεν απέδιδε πολλήν αξίαν, ταυτίζει αύτην τούτου ένεκα πληρέστερον μετά του αληθινοῦ Σωκράτους και είναι έντεῦθεν μάστις καλύτερος του Πλάτωνος, του όποιου ή μεγαλοφυία, ού μόνον άντελήφθη της μεθόδου ταύτης, αλλά και επεξετέτεινεν αύτην ούσιωδώς πρός τόν σκοπόν της ιδίας αυτού διδασκαλίας. «Όπως σημερον έχει ή επιστήμη, μετά κόπου βεβαίως δύναται τις νά έννοήσῃ τί άρα λόγου άξιον περιέχουσιν οι λόγοι του Ξενοφώντος, τοσοῦτον εκαστος σπουδαστής είναι ήδη συναικειωμένος με τάς συνήθεις εκφράσεις και κλιμακας της λογικής κατατάξεως, οίον γένος, όρισμός, άτομα έν τῷ γένει περιλαμβανόμενα, τί έστιν εκαστον πράγμα, εις ποιον γένος ανήκει κλπ. Άλλ' οι όροι ούτοι, όσω τετριμμένοι και αν απέδισαν, δηλοῦσιν ούδέν ήττον διανοητικήν πρόοδον, της όποιας, έν έτεσιν 440—430 πρ. Χρ. όλίγοι ανθρωποι, εκτός του Σωκράτους, είχαν εύκρινῆ έννοιαν. Φυσικῷ τῷ λόγω, οι ανθρωποι κατέτασσαν ήδη τά πράγματα και περιέγραφον αυτά όπως συμβαίνει εις τόν κοινόν λόγον, διά της συνήθους συναφείας τών κατηγορουμένων μετά τών υποκειμένων. Είς ειδικάς περιστάσεις εξήγουν τήν γνώμην αυτών εύκρινώς και έντόνως, άπεφαινοντο άξιώματα, συνεζήτουν ζητήματα, έθετον προτάσεις και εξήγουν συμπεράσματα έν τοίς δικαστηρίοις και έν ταίς εκκλησίαις, είχαν πλουσιωτάτην ποιητικήν φιλολογίαν, περιστεφομένην περί άπάσας της ψυχής τάς διαθέσεις, είχαν αρχίσει νά συντάττωσιν ιστορικάς άφηγήσεις,

μεμιγμένας μετά σκέψεως και κρίσεως. Άλλ' αν και πάντα ταύτα ούτως είχαν, έλειπεν όμως ή αναλυτική εκείνη συνείδησις, ητις έδύνατο νά βάλλῃ εκαστον εις θέσιν νά περιγράψῃ, νά εξηγήσῃ και νά ύπερασπισθῆ τό παρ' αυτού πραττόμενον. Αι ιδέαι τών ανθρωπων, τών τε λεγόντων και τών άκρωμένων, τών τε προεξεχόντων πνευμάτων και του διδασχομένου πλήρους, είχαν σχηματισθῆ εις συστήματα επιτήδεια πρός συγκινήσεις, πρός ποιητικήν, ρητορικήν, αφηγηματικήν και περιγραφικήν έντύπωσιν μάλλον ή πρός μεθοδικήν γενικοποίησιν, επιστημονικήν αντίληψιν και επαγωγικήν και συλλογιστικήν άποδείξιν. Η σκεπτική εκείνη έπιστάσια δι' ης ό ανθρωπος δύναται νά κατανοῇ τήν ιδίαν αυτού διανοητι ήν έργασίαν, νά συγκρίνῃ αύτην και νά διορθώῃ, μόλις τότε ήρχισε προαγομένη. Οι διδάσκαλοι της ρητορικής πρὸ μικρού είχαν αρχίσει νά αναλύωσι τά συστατικά του δημοσίου λόγου μέρη και νά προτεινωσι κανόνες τινάς περί αυτού. Ο Πρωταγόρας ιδίως επεχείρησε πολλές γραμματικές διακρίσεις, ό δέ Πρόδικος ώρισε τήν σημασίαν τινών λέξεων, συνωνύμων σχεδόν και υποκειμένων εις σύγχυσιν. Ταύτα πάντα εφαινοντο τότε τοσοῦτον καινοφανῆ, ώστε ό Πλάτων και ένέπαιξεν αυτά, και όμως ούδέν άλλο ήσαν ή κλάδοι της αναλυτικής εκείνης τάσεως ήν ό Σωκράτης επεχείρησε ν' αναγάγῃ εις αναλυτικήν έρευναν. Πρὸ αυτού άμφίβολον είναι αν κανείς μετεχειρίσθη τάς λέξεις γένος και ειδος εις τήν άποκλειστικώς εκτοτε άποδοθείσαν αύταις έννοιαν, ούδ' υπήρχε τις τότε τών πολλών εκείνων όρων δι' ον έπισκοπούμεν τήν λογικήν έργασίαν και εξετάζομεν τά κατ' εκαστα αύτης. Πάντα ταύτα προήχθησαν από τών σχολών του Πλάτωνος, του Αριστοτέλους και τών μετ' αυτούς φιλοσόφων, έχοντα τάς αρχάς αυτών εις τόν κοινόν αρχηγέτην και πατέρα Σωκράτην.

Διά νά κατανοήσωμεν τήν όλην αξίαν τών βελτιώσεων τάς όποιας επήγαγεν ό Σωκράτης, απαιτείται νά εξετάσωμεν τήν διανοητικήν όδόν, τήν όποιαν ήκολούθησαν οι προκάτοχοι και οι σύγχρονοι αυτού.

(Έπειτα ή συνέχεια.)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ
ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

Τῷ Κ. Συντάκτη τῆς Αθηνᾶς.

Φίλε Κύριε Αρτωριάδη!

Με είπατε ότι γνωρίσαντες τόν μακαρίτην πατέρα μου και τιμώντες τήν μνήμην του, επιθυμείτε νά γράφετε τι έν τῷ Α θ η ᾰ περί αυτού, και μ' εξηγήσατέ τινας σημειώσεις. Αι νεκρολογίαί, φίλε μου, όσκις γίνονται πρὸς άπλούν εγκώμιον τών άποθανόντων, και τοι έχουσαι τι παραμυθητικόν διά τους

ἐπιζώντες, μάταια μὲ φαίνονται, ἐν δὲ διαλαβάνῳσι καὶ τι διδάσκοντες. Βεβαίως ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ ἐλάτρευε τὴν πατριᾶν, καὶ ἔπαθε, καὶ ἐπόθησεν ὑπὲρ αὐτῆς, οὔτε ὡς πολιτικός, οὔτε ὡς στρατιωτικός, οὔτε ὡς φιλόλογος ἢ ἐπιστήμων διέπρεψεν. Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ἧς ἐκαστοὺς κερπούς, καλὸν νὰ μελετῶμεν ὡς τὰ λείψανα ἐκεῖνα τῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα, εἰ καὶ μὴ ἔχοντα πολλάκις τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων τοῦ Πραξιτέλους ἢ τοῦ Φειδίου, πιστοποιοῦσιν ὅμως ἡμᾶς περὶ τῶν βαθμῶν τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρκαμῆς τῆς τέχνης, ἢ καὶ διαλευκαίνουσι χωρὶς ἀμφισβητούμενα τῆς ἱστορίας.

Τὴν μελέτην ταύτην νομίζω τόσῳ μᾶλλον ὠφέλιμον, ὅσῳ ἂν καὶ ὀλίγα εἴη ἀπέχοντες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πατέρων ἡμῶν, μέγα ὅμως τὸ χάσμα τὸ διαχωρίζον τὸν ἡμέτερον πολιτισμὸν ἀπὸ τοῦ τῶν ἐκείνων· διότι, αὐτοὶ μὲν ἐνθουμάζοντο ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι ἀνδρῶν τῶν ὁποίων ἡ σοφία ἐξηγήθη ἠρώπιση τὰ νεώτερα ἔθνη, προσέτιμων, ἐγκύπτουσι· εἰς τὴν σπουδῆν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, νὰ ἀνατρέξωσιν εἰς τὰς πηγὰς, καὶ ἐκεῖ νὰ ἀρῶνται μαθήματα καὶ ὀδηγίας, ἡμεῖς δὲ, καὶ οἱ μεγαλυνοῦντες ἐπὶ εὐρείᾳ καταγωγῇ, λησιμονοῦμεν ὅτι ἔχομεν ὅλως ἴδιον ἔθνηκον χαρακτήρα, παρῶν τὰ ἄξια μιμητικῶς παραδείγματα τῶν προγόνων ἡμῶν, καὶ ἀναζητοῦμεν ἀδικαίρως κανόνες διαγωγῆς εἰς τὰ τῶν ξένων ἔθνη.

Ἐντεῦθεν τὸ ἀρχαιοτρόπον τοῦ ἤθους, καὶ τὸ ἀφιλοκερδέες, καὶ ἢ εἰς τὴν πατρίδα ἀφοσίως τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ξενόσπετος καὶ κενόσπουδον τοῦ ἡμετέρου χαρακτήρος, καὶ τὸ φιλαρχον, καὶ ἢ προτίμησις τῶν ἰδίων ἀπὸ τῶν δημοσίων.

Εἰς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν ἀρχαιοτρόπων καὶ ἀκαταγωνίστων φίλων τῆς προγονικῆς ἡμῶν ἀρχαιότητος ἀνήκει καὶ ὁ πατήρ μου. Πολλάκις, δὲν τὸ ἀρνούμαι, ὁ ἀδυσώπητος αὐτὸς ἔρωσ προσέφερε χάριον σφάγιον εἰς τὰς παραδοξολογίας, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ Πλάτωνος, καὶ τὰς ὠραιστέραις ἀρχαῖς τῆς νέας πολιτικῆς σχολῆς· ἀλλ' ἐκ τῶν φρικαδεστέρων ἐντυπώσεων τῆς νεότητος τοῦ μακαρίτου, ὑπῆρξαν αἱ ἀσχημοσύναι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκτοτε ἐδόξαζεν ὅτι ἅπας ὁ καθ' ἡμᾶς πολιτισμὸς ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς, ἧς ἀπέπτυσεν, ὡς ἔλεγε, πᾶσαν γενναίαν παράδοσιν, ἅμα δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον.

Τὰς στελλομένας διὰ τῆς παρουσίας ἀσυναρτήτους σημειώσεις ἐξήγαγον ἐκ τῶν ὑπομνημάτων, τῶν ὁποίων δημοσιεύω ἐκ διαλειμμάτων ἀποσπάσματα διὰ τῆς Πανώρας. Τὸ νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν εἶναι παράγγελμα θεῖον. Ἐπιζῶ ἄρα ὅτι δὲν θέλει λυπηθῆ ἡ σκιά τοῦ αἵματος ἀγαπήσαντος τὸ λᾶθρα βίωσας πατρός μου, ἐάν, ἐνδίδων εὐγνωμόνως εἰς αἰτησιν ἀρχαίου φίλου του, δημοσιεύω ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ βίου του. Εἶμι!

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 40 Ἰανουαρίου 1853.

Ὅπως ἡμέτερος
N. Δραγούμης.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ βίου τοῦ πατρός μου (Μάρκου Δραγούμη), ἔχουσι τι ὅμοιον πρὸς τὰς τοῦ συγγραφέως τῶν Νεκρικῶν διαλόγων. Γεννηθεὶς τὴν 12 Δεκεμβρίου τοῦ 1770 ἔτους ἐν Βογαζικῷ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Σιατίστῆς ὑπὸ γονέων τιμίων, εὐσεβῶν καὶ εὐπόρων, ἐστάλη ὑπὸ τῆς μητρὸς, τοῦ πατρός ἀποβιώσαντος ἀώρως, εἰς τὸ σχολεῖον· ἀλλ' ὡς ὁ Λουκιανὸς, δὲν ἠγάπα καὶ αὐτὸς παραπολὺ τὰ γράμματα, καὶ ἀπεδίδρασκεν ἐκεῖθεν συνεχῶς, εἰ καὶ συνεχῶς κολαζόμενος.

Ἀπληπισμένη σχεδὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἀπεφάτισε νὰ δοκιμάσῃ καὶ ἄλλο εἶδος τιμωρίας παρὰ τὰς σωματικὰς ποινὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τὸν ἐστελεν εἰς βράπτην διὰ νὰ μάθῃ δῆθεν τὴν βραπτικὴν. Ἀλλ' ὁ

βράπτης, ὁμοιάζων καὶ αὐτὸς τὸν λιθοξόον τοῦ Σαμουατέως, ἔδωκε πληγὰς πρὸς τὴν μαθητὴν, ὅστις ἐπέστρεψεν ἔνδακρυς πρὸς τὴν μητέρα, καὶ ἐζητήσατο νὰ σταλῇ εἰς Βυζάντιον, τὴν τότε πηγὴν τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα φώτων, διὰ νὰ λάβῃ ἀγωγὴν εἰς ἐλευθερον ἄνδρα πρέπουσαν.

Ἡ μήτηρ, εἰ καὶ μόνον υἱὸν αὐτὸν ἔχουσα, ἐνέδωκε μετὰ χαρᾶς, καὶ ὁ νέος, μόλις ἐνδεκαετής, ἀνεχώρησεν, ἐφόδιον φέρων τόσον ἔρωτα πρὸς τὰ γράμματα, ὅσον μῖσος ἠθάνετο πρὸ μικροῦ κατ' αὐτῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφοίτησεν εἰς τὰ γνωστότερα διδασκαλεῖα, καὶ ἤκουσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὅλων τῶν μαθημάτων ὅσα τότε ἐδιδάσκοντο, οἷα τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Λογικὴν, τὴν Ῥητορικὴν, τὰ στοιχεῖα τῆς Μαθηματικῆς, καὶ τὴν Γεωγραφίαν. Εἶχε δὲ καὶ τινὰς ιδέας φυσικῆς, τὰς ὁποίας ἐπορίστη, ὑποβέτω, ἐκ τῶν βραδύτερον ἐκδοθέντων περὶ αὐτῆς συγγραμμάτων, ἐπειδὴ οὐδεμίαν ξένην γλῶσσαν ἐγίνωσκε.

Καὶ διὰ ποιῶν καὶ πόσων κόπων ἀπέκτων τότε οἱ πατέρες ἡμῶν τὰς γνώσεις ταύτας! Ἐφρίσσα ὅλος πρὸ τοῦ 1821 ἔτους, ἄτε, μεираκίον ἐτι, ἔσλεπον ἐντὸς μεγίστης σκευοθήκης παρατεταγμένα τὰ χειρόγραφα τοῦ πατρός μου! Ἐκεῖ εὕρισκες ὀλόκληρον τὴν Ἰλιάδα καθαρῶτα ἀντιγεγραμμένην, μετὰ ψυχασγωγίας, καὶ σχολείων, καὶ ἤρωρ (*), καὶ κεφαλαίων χρυσῶν ἢ κεχρωματισμένων, ἐκεῖ καὶ τὸν Θουκυδίδη, καὶ τὸν Πλούταρχον, καὶ τὸν Ξενοφῶντα, καὶ τὸν Λουκιανόν, καὶ τὸν Συνέσιον, καὶ Ὀμιλίαν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, καὶ ἐπιστολὰς Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, καὶ Εἰρημὸς τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ τὴν Χρηστοθήθειαν Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου. Ἐνὶ λόγῳ, ἐκεῖ ἀπῆντας ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὅλας τὰς ἐποχὰς, καὶ πᾶν ὕψος, ἀπὸ Μουσαίου μέχρι Χρυσολωρᾶ, μέχρι καὶ τεύχους θεολογικοῦ, Ἑλληνιστὶ συγγραφέντος ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγαρέως, τὸν ὁποῖον ἐθεοποιεῖ καὶ ἔως ἐσχάτων ὁ πατήρ μου, ὡς τὸν ἀληθέστερον ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Εἰ καὶ ἀποκτήσας μετὰ ταῦτα πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἐφύλασσεν ὅμως ὅλα ἐκεῖνα τὰ χειρόγραφα ὡς ἄλλα κειμήλια, τὰ ὁποῖα ἐπεδείκνυε συνεχῶς πρὸς τὰ τέκνα αὐτοῦ διὰ νὰ ἐξάπτῃ τὴν ἐπιμελειάν των. Καὶ ὅτε, ἐκραγεῖσθαι τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ἐξουσία ἐδήμησεν ὅλα αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα, τὰν ἤκουσα ποθοῦντα μᾶλλον τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ βιβλία, ἢ τὴν ἄλλαν ἀξίαν λόγου περιουσίαν του.

Ἀλλ' οὐχὶ μόνον κοπιῶντες ἀλλὰ καὶ κινδυνεύοντες ἐμπούδαζον οἱ πατέρες ἡμῶν γράμματα. Ἐκαστος τῶν Τούρκων, καὶ ὁ ἐσχάτος, ὡς γνωστὸν, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τυρανῆ, νὰ φορολογῇ, καὶ νὰ φονεύῃ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ σχολεῖα διήγειρον τὰς ὑποψίας αὐτῶν καὶ τὰ κατέτρεχον παντοιοτρόπως, καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ἐσοφίζοντο παντοίους ἐπίσης τρόπους διὰ ν' ἀποφεύγῃ τὴν ὀργὴν των. Καὶ ὁσάκις συνήρχοντο εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς ἐξ αὐτῶν, ἰστάμενος πλησίον παραύρου ὡς κατὰ σκοπος, ἔστρεφεν ἀνήτυχος πανταχοῦ τὸ βλέμμα, καὶ

(* Vignettes,

ἔδιδε πρὸς τοὺς ἄλλους τὴν εἰδησιν ἐὰν ἔσλεπον Ὁθωμανὸν ἐρχόμενον μακρόθεν. Καὶ ἀμέσως ἐγίνετο βαθεῖα σιωπὴ! Διότι οὐαὶ καὶ εἰς διδάσκοντας καὶ εἰς διδασκόμενους, ἐὰν ὁ ἀγέρωχος διαδάτῃ ἤκουε ὄρυζον, ἢ φωνὰς μαρτυρούσας διδασκαλίαν! Ἀνεβαίνειν ὅλως πνέων θυμὸν εἰς τὸ ἐπίτηδες ζοροῦμενον σχολεῖον, καὶ ἐξυλοκόπει, καὶ ἐτραυματίζει, καὶ μίαν μίαν ἀπέσπα τὰς τρίγας τοῦ διδασκάλου, ἐὰν ἐτύγγανε φέρων, ὡς σύνθητες τότε, πώγωνα!

Ὡς ἂν ἔφερε μεγαλόστυρον εἰς τὸν λαίμῳν, καὶ ταινίαν ἐγκάρσιον εἰς τὸ στήθος, ἐκαυχάτο πάντοτε ὁ πατήρ μου ὅτι ἐδάρη ὑπὸ Ὁθωμανοῦ χάρι τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἐν Διὰ τοιοῦτων κόπων καὶ κινδύνων, προσέθετεν ἐπὶ τέλος ὁσάκις διηγείτο ταῦτα, ἐδιδασκόμεθα καὶ ἐδιδάσκωμεν καὶ ὑπεμένωμεν ὅλα καρτερικῶς καὶ ἀγαλλόμεσθα, διότι ἐδοξάζομεν ὅτι μόνη ἡ μάθησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἰσχυρὸν νὰ περισώσῃ τὸ ἔθνος ἡμῶν. Καὶ δὲν τὸ ἐδοξάζομεν ματαίως. Ἴδετε τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν ὁμογενεῖς· εἶναι καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες. Καὶ ὅμως, ἀγνοοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῶν, ἀδυνατοῦσι νὰ ἀρυσθῶσιν ἀπὸ τῶν βεβίων ἐκείνων συγγραμμάτων τὸ εὐγενὲς αἰσθημα τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ψυχὴν καὶ τόλμην κατὰ τῶν τυράννων.

Ἀλλ' ἀτυχῶς διὰ τὸν φιλομαθῆ πατέρα μου, εἰς τοὺς κινδύνους τούτους καὶ τὰ βασανιστήρια τῆς ψυχασγωγίας καὶ τῆς ἀντιγραφῆς, προσετέθη καὶ ἄλλο δεινότατον ἢ πενία! Τῶν γονέων του ἡ περιουσία διηρπάγη, καὶ διὰ νὰ κερδαῖν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἠναγ' ἄετο νὰ παραστιάξῃ καὶ ξένα ἀντίγραφα. Ἐλεγε δὲ πάντοτε εὐγνωμόνως ὅτι δὲν τὸν κατέλιπε πώποτε ἡ θεῖα πρόνοια· καὶ πρὸς μαρτυρίαν διηγείτο περιστάσιν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ἀμυδρὴν τῆς εἰς ἐκείνην πεποιήσεώς του, καὶ ἧς συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ στερεώσῃ διὰ παντὸς τὴν εἰς θεῖον ἀλόγητον πίστιν του.

Ἐξήρχετο μίαν τῶν ἡμερῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, ὅτε τικ ἐπαίτης ἐξήχησε παρ' αὐτοῦ φλεημοσύνην, εἰπὼν τὸ ῤητόν· «Ὁ ἔλεον πτωχὸν δανείζει θεῶν.» Ἀλλ' ὁ πατήρ μου, οὐκ ἔτις τὸ μαρτύριον, μνημεῖον προσφιλεῖς τῆς μητρὸς του, εἰ καὶ πλατὺ καὶ εὐφραντον, περιεῖχεν ἓνα μόνον ταράσι εἰς τὸν πυθμένα αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον διαίρων εἰς ἄπυρα τρία, ἐμελλε ν' ἀγοράσῃ ἄρτον, τυρὸν καὶ ἔλαιον διὰ τὴν νυκτερινὴν ἐργασίαν του, ἐλυπεῖτο μὴ δυνάμενος νὰ συνδράμῃ τὸν πένητα. Οὗτος ὅμως τὸν κατεδίωξε μέχρι τοῦ δωματίου του, ὅτε, εἰσπλαγχνισθεὶς ὁ καταδικωμένος μᾶλλον αὐτὸν ἢ ἐαυτὸν, ἔδωκε τὸν παραί.

Ἀλλ' εἴτα εἰσελθὼν εἰς τὸ σπουδαστήριόν του ἀφοῦ ἀπερμημῶν τὸ ἄστυροῦ του, ἤρξατο νὰ σέπεται τι ἐμελλε νὰ φάγῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ μάλιστα πῶς νὰ ἐργασθῇ τὴν νύκτα, στερούμενος ἔλαιου. Ταῦτα δὲ διαλογιζόμενος μετὰ δακρύων, διότι καὶ ἡμέρα ἦτο ἐπίσημος, ἤκουσε κροισμένην τὴν ὑβραν, καὶ ἀνοίξας ἴδεν ἄνθρωπον ὀδηγῶντα μεираκίον ἀπὸ τῆς γειρὸς, καὶ παρακολουθούμενον ὑπὸ ἀγ' ἄσφορον δύο, βασταζόντων σάκκους. Ὁ ἄν-

θρωπος ἐκεῖνος, πολυτάλαντος κτηνοπόλις, ἀκούσας τὴν φήμην τῆς χρηστοθήειας καὶ τῆς παιδείας τοῦ πατρός μου, ἤλθε φέρων πρὸς αὐτὸν τὸν μονογενῆ του υἱὸν διὰ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ. Ἐφερε δὲ συγχρόνως καὶ δῶρα, ἄρτους, ὄριζιον, βούτυρον, ζάχαρην καὶ καφὲν, καὶ ἄλλα τροφίμα, ὑποσχεθεὶς καὶ μνηναιάν ἀμοιβὴν γροσίων εἰκοσίν, ἰσοδυναμούντων τότε πρὸς ἕξ ἢ ἑπτὰ τάλληρα Ἰσπανικά.

Ἡ μεγίστη τῶν εὐεργεσιῶν ὅσας ἐδύνατό τις νὰ προσφέρει ἐπὶ τουρκικρατίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ἡ διδασκαλία. Ἀπέθανον καὶ ἠγεμόνες, καὶ διερμηνεῖς, καὶ οἱ λεγόμενοι ἐκεῖνοι ἄρχοντες, οἵτινες ὅμως ἦσαν δούλοι τῶν δούλων τῶν κρατούντων, καὶ μετὰ τῶν σαρκίων αὐτῶν συνετάφη καὶ τὸ μνημόσυνον των. Ἀλλὰ ζῆ καὶ βέλει ζῆ εἰς αἰῶνας τὸ ὄνομα τοῦ Πενιαμίν, καὶ τοῦ Βαρδιλάγου, καὶ τοῦ Δούκα, καὶ τοῦ Κωνσταντᾶ, καὶ τοῦ Βαμβᾶ, καὶ τοῦ Γενναδίου, καὶ βέλει ὡσαύτως ἐπιζῆται ἡ μνήμη πολλῶν ἄλλων τοιοῦτων ἀρχαίων εὐεργετῶν τῆς πατρίδος, ἐξακολουθούτων ν' ἀγαθοποιῶσι καὶ σήμερον αὐτὴν διὰ τῆς διδασκαλίας.

Εἰς ταύτην ἀφιέρωσιν καὶ ὁ πατήρ μου, καὶ ταύτην ἐῆσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ ζήλου. Διακόψας δὲ αὐτὴν διὰ ν' ἀπέλθῃ εἰς Δακίαν, πρῶτον μὲν μετὰ Ἰψηλάντου, τοῦ πατρός τοῦ ἀνιδίμου ἀρχηγοῦ τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως, δεῦτερον δὲ μετὰ Καλλιμάχου τοῦ ἠγεμόνος, ὡς γραμματεὺς αὐτῶν, σταλείς δὲ ἀκολουθῶν καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον ὡς διοικητής, ἐπανέλαθε καὶ ἐξηκολούθησεν αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1812 ἔτους.

Κατὰ τὰς μικρὰς ταύτας μεταβολὰς τοῦ βίου του, ἡ ἱστορία του δὲν ὑπῆρξεν ἀμοιρος περιπετειῶν. Ἀστειοτάτη ἦτο ἡ διήγησις τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸ Αἰγαῖον μεταβάσεώς του, καὶ ὁσάκις τὴν ἤκουσα, μ' ἐπῆλ' ἐν ἡ ἰδέα ὅτι πρόγονοι τῶν Τούρκων ἦσαν οἱ ναῦται, οἵτινες ἐπὶ δέκα ἔτη περιεπλάνησαν εἰς τὰ πελάγη τῶν Ὀδυσεῶν.

Ἡ μετάστασις αὐτῆ ἐμελλε νὰ γείνη διὰ μεγάλου πλοίου πολεμικοῦ τοῦ Ὁθωμανικοῦ στόλου, εἰς τὸ ἐπέση καὶ ὁ λεγόμενος διερμη εἰς τὸ στόλου τούτου. Ἀλλ' εἰ καὶ οὐρίου πνέοντος τοῦ ἀνέμου, δύο σχεδὸν μῆνος κατέτριψαν θαλασσομαχοῦντες μέχρι τοῦ Ἑλληπόντου! Κατὰ πᾶσαν ζεφύρου πνοήν, κατὰ πᾶσαν ὁποσοῦν σφοδρότεραν κύμανσιν, ἀπελιπίσια κατελάμβανε τὸ πλήρωμα κραυγαῖ τῶν ναυτῶν ὀδυνηραὶ συνετάρασσον τὸ στερεῶμα, τοῦ τικαροφόρου κυβερνήτου τὰ γόνατα ἐλύοντο, ἡ τιὰρα του πολλάκις κλυθωνίζομένη κατέπιπτε, καὶ αὐτὸς ἐλειπρόμει· οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ του ναυτιῶντες ἀπῆμουν, οὐχὶ βεβαίως, ὡς ὁ Ὀμηρος, βαψωδίας καὶ ἐπη ὅποτε διεπόρθημεν αὐτὴν ὁ Χάριον ἀποθανόντα.

Καὶ εὐθὺς ἀνεζήτητο λιμὴν διὰ νὰ σωθῶσιν ἀπὸ τοῦ κινδύνου.

Ἵμνοι ἐβῆλθον πρὸς τὸν προσήτην ὅτε τέλος πάντων ἐρθεσαν εἰς τὴν Χίον· ἀλλ' ἡ Χίος, διὰ τὴν σφωτάτον περὶ τὰ ναυτικὰ κυβερνήτην, ἦσαν αἱ στήλαι τοῦ Ἡρακλέους! Ἀπεβίβασε λοιπὸν καὶ τὴν διερμηέα, καὶ τὴν συνοδίαν του, καὶ διεῆλθεσεν ἐ-

πιστήμως εστὶ δὲν ἤθελε πλέον ἀναπετάσει τὰ ἰστία εἰμὴ διὰ τὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ὁ διερμηνεύς τοῦ στόλου, καὶ τοι ἀνώτερος τοῦ πλοίαρχου, ὑπέκουσε διότι ἦτο χριστιανός, καὶ ὁ πατήρ μου ἀνομάσθη ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ διὰ τὰ περιέβητο τὸ Αἶγαϊον. Ἐπιβάς λοιπὸν εἰς πλοῖον Γραικικὸν ἐπεσκέψθη τὰς νήσους, καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθὼν ἐστῆσε τὴν ἑδραν αὐτοῦ εἰς Νάξον.

Τὰ καθήκοντά του ὅμως δὲν ἦσαν μόνον διοικητικά· αὐτὸς καὶ Νομάρχης, καὶ Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας, καὶ Εἰρηνοδίκης, καὶ Οἰκονομικὸς ἐφορος, καὶ φρουραρχος, ἐνὶ λόγῳ omnem rem et quaedam alia.

Μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνῶ ἐκάθητο δικάζων συμπαρέδρους ἔχων τοὺς ἐγκρίτους τῆς χώρας, ἔφεραν δέσμιον ἐνώπιον αὐτοῦ ἄνδρα χωρικὸν γίγαντος ἔχοντα ἀνάστημα καὶ ῥώμην Ἡρακλέους, καὶ ἐνεκάλουν ἐπὶ ληστεία. Μετεροχόμενος αὐτὴν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων κατὰ τὰ ὑψηλότερα τῆς νήσου χωρίζ, κατέστη ὁ τρόμος τῶν περιούκων. Οὐδεὶς πρὸ τοῦ πατρός μου κατώρθησε νὰ τὸν συλλάβῃ· ἀλλ' ὁ νέος διοικητὴς, φιλοτιμηθεὶς νὰ φανῇ ἰκανώτερος τῶν προκατόχων, τὸν ἔσυρεν ἐπιτηδείως εἰς τὸ βῆμα τῆς δικαιοσύνης του.

Ἀφοῦ ἠκούσθησαν ἡ τε κατηγορία, ἡ ὑπεράσπισις καὶ οἱ μάρτυρες, συσχεφθέντες οἱ δικασταὶ ἀπεράνθησαν διὰ πράξεως συνοπτικῆς, ἐπὶ τῇ θάσει τίνος κώδικος καὶ τίνος ἄρθρου τὸ ἠγνοεῖ καὶ αὐτὸς ὁ δικάσας πατήρ μου, νὰ πέσῃ ὑπτιος ὁ ληστής, νὰ τεῖνῃ ἀμφοτέρους τοὺς πόδας πρὸς δύο κλητῆρας ἀστυνομικοὺς, οἵτινες, συνδέοντες αὐτοὺς ἐπὶ φάλαγγος, καὶ περισφιγγόντες διὰ σχοινίου, νὰ τοὺς παρουσιάσωσιν εἰς δύο ἄλλους συναδέλφους των· οὗτοι δὲ κρατοῦντες ῥόπαλα εὐπαγῆ, νὰ φιλοφρονήσωσι τοὺς ἀθλητικούς ἐκείνου ταρσοὺς διὰ πεντηκοντάδος πληγῶν, τῇ ἀληθείᾳ οὐχὶ πολλὰ ἥπιων.

Ἄλλ' ὁ καταδικασθεὶς, δυνάμει ἄλλου κώδικος καὶ ἄλλου ἄρθρου, ἴσως δὲ καὶ δυνάμει τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὸν ὅποιον συνίστα πρὸς τοὺς δικαστὰς γνωστός τις τοῦ Κυβερνήτου ὑπουργός, καὶ οὕτως ἀντίτυπά τινα ἐξήτει περιπαθῶς πρόεδρος τις Πρωτοκλήτου, ἐγκαλεσάμενος τὴν ἀπόφασιν εἰς ἑαυτὸν, ἀντέστη εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της.

Εἰς μάτην οἱ κλητῆρες καὶ ἄλλοι σὺν αὐτοῖς ἐζήτησαν νὰ τὸν καταβάλωσιν· ὁ γίγας ἦτο νέος Κροτωνιάτης, οὕτως μὴδὲ τοὺς πόδας ἰσχυσαν νὰ λιγύσωσι.

Τότε ὁ διοικητὴς, ὀργισθεὶς διὰ τὴν παρακὸν ἀνεπήδησε, καὶ ὀρμήτας πρὸς τὸν ἀνθιστάμενον, ἐνεκόλασεν εἰς τὴν παρεῖάν του γενναῖον ῥάπισμα. . . Καὶ ὁ κολαφισθεὶς οἰμώζας κατέπεσε!

Φαίνεται ὅτι ὁ δακτύλιος τοῦ ῥάπισαντος, πληγώσας τὸν κρόταφον τοῦ ῥαπισθέντος, ἐπέφερε δεινὸν ἄλγος, ἀφ' οὗ μόλις μετὰ πολλὰς ἐντριψείας, καὶ ῥινεγχυσίας, καὶ ῥαντισμοὺς ὕδατος, κατώρθησαν νὰ τὸν ἀπαλλάξωσιν οἱ περιεστώτες.

Ἐκτοτε οὐδὲ ζῶν ἔπαιεν ὁ ἀγαθὸς πατήρ μου.

Τὸ 1812 μετέβη εἰς Βλαχίαν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος

Καρατζᾶ· καὶ ὅτε μετὰ πέντε ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδήλωσε πρὸς τὰ τέκνα του ὅτι ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει δὲν ἤθελεν ἐπιτρέψει πρὸς αὐτὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ μακελλεῖον. Μακελλεῖον δὲ ὠνόμαζε τὴν Δακίαν διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκεῖ κακοήθειαν.

Ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1821 ἔτους, συνήθης αὐτοῦ διατριβὴ ὑπῆρχεν ἡ ἀνάγνωσις, ἡ πρὸς τὰ τέκνα του διδασκαλία, ἡ ἐφορεία τῶν σχολείων, καὶ ἡ μετὰ λογίων καὶ Ἐταίρων ἀναστροφή. Οἰκεῖοι αὐτοῦ ἦσαν καὶ ὁ ἀειμνηστὸς Π. Πατρῶν, καὶ ὁ Ἀσημάκης Ζαήμης, καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος, καὶ ὁ Παπᾶ Ἀλέξης, οἰκονόμος, νομιζῶ, Πατρῶν, καὶ Γρηγόριος ὁ ἐξ Ἀρκαδίας, πατήρ τοῦ γερουσιαστοῦ Γρηγοριάδου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι καὶ Στερεοελλαδίται, μετ' ὧν συνεσκέπτετο τὰ περὶ τῆς προσεχοῦς ἐπαναστάσεως. Ἄξιοσημειώτων δὲ εἶναι ὅτι καὶ μετ' αὐτὴν, δὲν ὁμολόγησε πώποτε ὅτι ἐγνώριζε τὰ τῆς Ἐταιρίας, οὐδ' ἐκαυχῆθη ὅτι συνεισέφερεν ὑπὲρ αὐτῆς (*), καὶ τοῦτο διότι, ὀρκισθεὶς ἀπαξ νὰ μὴ φανερώσῃ τὸ μυστήριον, ἐφρόνει ἄτιμον καὶ ἀσεδὲς τὸ ν' ἀθετήσῃ τὸν ὄρκον του. Οὕτω καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἐλευθερίας Γεώργιος ὁ Ὀλύμπιος, ὀρκισθεὶς νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του ὑπὲρ αὐτῆς, συνώδευσε μὲν τὸν Ἰψηλάντην φεύγοντα μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Αὐστρίας, ἐπέστρεψε δὲ διὰ ν' ἀποθάνῃ τερῶν, ὡς εἶπε, τοὺς ὄρκους του (**).

Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, μετὰ τὴν ἐν Βλαχίᾳ ἐπαναστάσιν, οὐχὶ ἐκ τῶν πρώτων ἀλλὰ πρῶτος, καὶ στερηθεὶς ὅλης τῆς περιουσίας αὐτοῦ, κατέφυγεν εἰς Ὀδησσὸν, ὅθεν, καταλιπὼν ἄνετον ὀπισθοῦν βίον, κατήλθεν εἰς τὴν φιλότιμην αὐτοῦ Ἑλλάδα, διὰ ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ἐξελέγη δὲ εἰς τὸν Μακεδόνων ἀντιπρόσωπος εἰς ἐθνικὰς συνελεύσεις, καὶ ἐξεπλήρωσεν ὅσας ἄλλας ὑπηρεσίας ἀνέθεσαν αὐτῷ ἡ πατρίς. Μετὰ δὲ τὴν ἐλευσίν τοῦ Κυβερνήτου, ὑποθέσας τὴν μικρὰν Ἑλλάδα ἀποκατασταθεῖσαν, διήγαγε βίον ἰδιώτου, ἐντρυφήμα ἔχων τὴν ἀνάγνωσιν. Δὲν συγκατένευσε δὲ πώποτε νὰ λάβῃ τὸ ἀριστεῖον λέγων, ὅτι οἱ ἐκκληρουῖνες τὸ καθήκον αὐτῶν, ἀμοιβὴν ἔχουσι τὴν εὐδοκίαν τῆς συνειδήσεως. « Ἄλλως, προσέθετε, τὸ ἀριστεῖον ἀφιερῶθαι τοῖς γενναίοις τῆς πατρίδος προμάχοις, » ἐγὼ δὲ οὐδέποτε ἐπολέμησα ὡς στρατιωτὴς ὑπὲρ αὐτῆς. »

Τῆς τελευταίας ταύτης παρατηρήσεως τὴν σημασίαν ἐνόησε ὅστις ἐγνώριζε τὰ τῆς καταγωγῆς τοῦ πατρός μου. Κατὰ παράδοσιν σωζομένην εἰς τὴν οἰκογενεῖάν του, ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, Κύριος οἶδεν, ὁ ἐπισημότερος ἀρχηγὸς αὐτῆς ἤκμασεν ἐπὶ Σκεντέρμπεσὶ οὗ τινος, ὡς ἔλεγεν, ἀυπῆρξε τὸ πρωτοπαλλήκαρον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατήρ μου, γενναϊότατος καὶ καρτερικώτατος κατὰ τοὺς ἠθικούς πολέμους, δὲν διεκρίνετο παραπολὺ καὶ ἐπὶ στρατιωτικῇ ἀνδρείᾳ, τὸν

(*) Πεντήκοντα χιλιάδας γροσίων, κατὰ τὰς περιωθεισας σημειώσεις του.

(**) Ὁ Κ. Δρόσος Ν. Δρόσου, ἱερολοχίτης καὶ αὐτόκοφός μ' ἐδίδαξε περὶ τούτου.

ἔγλυψον ἐνίοτε παίζοντες, ὡς ἐκφυλὸν ἀπόγονον ἀτρομητοῦ προπάτορος.

Ἡ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων μέριμνα δὲν τὸν κατελίμπανε πώποτε· εἶχε δὲ ἰδέας ὠρισμένας καὶ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου εἶδους τῆς κυβερνήσεως, καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων, καὶ περὶ βασιλείας, καὶ ἰδίως περὶ ὧν τῶν πλέον ἢ ἐλαττον διαπρεψάντων ἐν Ἑλλάδι. Αἱ κρίσεις του ἦσαν ἀπαθεῖς, καὶ ἐθεμελιούντο εἰς τὴν μακροτάτην του πείραν καὶ τὴν ἱστορίαν.

Ἐξ ὧν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος ἐσέβετο καὶ ἠγάπα ὡς ἴδιον υἱὸν τὸν Κ. Α. Μαυροκορδάτον. Ἐφαιδρύνετο ὡς νέου εἰκοσαετοῦς τὸ πρόσωπὸν του ὡσάκις τὸν ἤκουεν εὐδοκιοῦντα ἢ ἐπαινούμενον, καὶ σπεύδων προσέθετε πάντοτε, « ὅτι μετὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπιτηδειότερος κυβερνήτης. » Ἐὰν δὲ ποτε ἤκουεν αὐτὸν ψεγόμενον, συνωφροῦστο ἐν ἀκαρεῖ, καὶ ἀνακαλῶν ἀθρόως τὰ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κατορθώματα τοῦ ἀνδρός, ἐξήτει νὰ ἐπιστομίσῃ τὸν κατήγορον.

Ἦν ἀσθενὴς ὁ· ἐφθασε τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ Κ. Μαυροκορδάτος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοσοῦτον δ' ἐχάρη μαθὼν ὅτι συγκατετέθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, ὡστ' ἐφάνη ζωογονούμενος. Κατ' ὄλον τὸ διεξοδικὸν διάστημα τῆς ἀσθενείας του ἠρέυνα ἀδιακόπως περὶ τῆς πορείας τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἂν ποτε ἐμάνθανε τι παρατράγωδον ἢ σκωλιὸν, « ἀδύνατον, ἔλεγε μετὰ βαθυτάτης πεποιθήσεως, νὰ ἐγείνεν αὐτὸ προαιρέσει τοῦ Μαυροκορδάτου· ἄλλοι πταίουσιν. »

Τὴν 19 Δεκεμβρίου, ἦτοι πέντε ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, μεταλαβὼν καὶ δεῦτερον τῶν ἀχράντων μυστηρίων, μετ' ἠρώτησεν ἐκ νέου περὶ τῶν δημοσίων. Ἀφοῦ δὲ μετ' ἤκουσε μετὰ προσοχῆς, παραστήσαντα πρὸ πάντων τὸ δύσκολον τῆς θέσεως τῶν κυβερνῶντων, « Λυποῦμαι, εἶπε, διότι δὲν ἤξιώθην νὰ τὸν ἴδω (ἐνόησε τὸν Κ. Μαυροκορδάτον) μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του· ἐννοῶ κάλλιστα τὰς δυσκολίας, ἀλλὰ γνωρίζω καὶ τὴν φρόνησίν του. Δὲς πρὸς αὐτὸν τὰς εὐχάς μου, καὶ ἀνακάλεσον ἐκ μέρους μου εἰς τὴν μνήμην του τὸ τοῦ δράκοντος τοῦ Πλουτάρχου.

Ἐπειδὴ δὲ ἠγνόουν τί ὁ δράκων τοῦ Πλουτάρχου, α Λάβε, με εἶπε μετὰ βραχεῖαν σκέψιν, χαρτίον, καὶ γράψε. »

Καὶ με ὑπηγόρευσε τὰ ἐξῆς· « Οὐ δύνασθε τὸν αὐτὸν ἔχειν καὶ ἄρχοντα καὶ ἀκόλουθον. Ἐπεὶ συμβαίνει γε οὕτως τὸ τοῦ δράκοντος, οὐ φησὶν ὁ μῦθος τὴν οὐρὰν τῆ κεφαλῆ στασιάσασαν ἀξιοῦν ἠγεῖσθαι παρὰ μέρος, καὶ μὴ διὰ παντὸς ἀκολουθεῖν ἐκείνη· λαβοῦσαν δὲ τὴν ἡγεμονίαν, αὐτὴν τε κακῶς ἀπαλλάττειν, ἀνοία πορευομένην, καὶ τὴν κεφαλὴν καταζαίνειν, τυφλοῖς καὶ κωφοῖς μέρεσιν ἀναγκαζομένην παρὰ φύσιν ἐπεσθαι. Τοῦτο πολλοὺς τῶν πρὸς χάριν ἅπαντα πολιτευομένων ὀρῶμεν πεπονθόντας. »

« Καὶ πρὸς τί τοῦτο; » τὸν ἠρώτησα ἀφοῦ ἐτελείωσεν.

« Εἰπέ το σὺ, με ἀπεκρίθη, καὶ ἐκεῖνος εἶναι φρόνιμος καὶ ἐννοεῖ. »

Ἐκπληρῶ σήμερα τὴν ἱεράν παραγγελίαν του. Ἐτρεχε τὸ 85 ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ὅμως ἦτο ὑγείης, εὐρωστος, ὀρθὸς τὸ σῶμα, καὶ ἀμμείας ἐσώζεν ὅλας τὰς διανοητικὰς δυνάμεις πλὴν τῆς μνήμης, ἣτις διετῆρει μὲν τὰς ἀρχαίας ἐντυπώσεις, ἀπέβαλλε δὲ τὰς νεωτέρας. Ἀπολέσας πρὸ ὀκτώ ἐτῶν τὴν μητέρα μου (*) μετ' ἧς συνεβίωσε τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη, ἠσθάνθη λύπην καιρίαν, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἠδιαφόρησε πρὸς τὰ ἐγκόσμια, πλὴν τῶν συμφερόντων εἰς τὴν πατρίδα· σταυρὸς ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ λειτουργία ἐντὸς αὐτῆς, ἰδοὺ τὸ ὄνειρον αὐτοῦ καὶ τὸ μέλημα, μέλημα καὶ ὄνειρον ὧν ἡμῶν. Ἄλλ' αἰφνης ἀνεφάνη ἀνορεξία παρ' αὐτῷ, ἣτις, μετατραπείσα εἰς ἀτροφίαν, ἔφερον αὐτὸν εἰς τὸν τάφον τὴν 24 Δεκεμβρίου 1854, ἀφοῦ πέντε ὡς ἔγγιστα μῆνας, ἠγωνίσθη νὰ δαμάσῃ ἢ ἀδυσώπητος νόσος τὸ ἀθλητικὸν σῶμά του. Ἀπέθανε δὲ διαλεγόμενος, εἰ καὶ διατελῶν, ὡς εἶπε πρὸς τινα ἐρωτήσαντα αὐτὸν περὶ τῆς ὑγείας του, ἐν μεταίχμιῳ, καὶ, ὡς ὁ Θεραμενὴς, μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ παιγνιώδες ἀποβαλὼν ἐκ τῆς ψυχῆς, καὶ εὐχόμενος μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν οἰκειῶν.

Ἦτο κληνῆρης ὅτ' ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας ἡ χολέρα· καὶ τοι δὲ ἐφοβεῖτο διὰ τοῦ περὶ αὐτὸν, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν με ἀπέτροψε πώποτε τοῦ νὰ ἐπισκέπτωμαι τοὺς πάσχοντας ἐνδεεῖς· ἐξ ἐναντίας μ' ἐνεθάρρυνε λέγων, ὅτι ἡ θεία πρόνοια σκέπει τοὺς ἐκπληροῦντας τὰ καθήκοντα αὐτῶν. « Ὅσα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, προσέθετεν ὑπομειδιῶν, πιθανώτατον πρὸς ἀμοιβὴν καὶ νὰ σὲ ὑβρίσωσιν. » Ἡ πατρίς, τέκνον μου, με εἶπε περὶ τὰ ἔσχατα αὐτοῦ, εἶναι πολλὰς ἀγνώμων. Ἀλλὰ σὲ παραγγέλλω ὅτι παρήγειλε καὶ ὁ Φωκίων πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ ἀπαγόμενος εἰς θάνατον, *Μὴ μνησικαχεῖν Ἀθηναίους*. Θεῖα ἐντολὴ, τέκνον μου, τὸ νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν καὶ ἀδικοῦντας ἡμᾶς· ἀλλὰ μὴ λησμονήσῃς ἐπὶ ζωῆς σου ὅτι ἡ πατρίς καὶ αὐτῶν τῶν γονεῶν τιμιώτερα. »

Ἡ τελευταία του πνοὴ μ' ἐνεβύσησεν ὡς πνεῦμα ἅγιον τὰ λόγια ταῦτα. Εἶθε με κατακαύσοι ὡς κεραυνὸς ἡ πατρικὴ του κατάρα ἐὰν τὰ λησμονήσω μέχρι τοῦ τάφου μου! Ν. Δ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ.

περὶ Ποιμενικοῦ κυνός.

Αἱ κοιλάδες τῶν Γραμπίων ὀρέων, αἵτινες κεῖνται εἰς τὰ νότια τῆς Σκωτίας, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ποιμένων κατοικημέναι· αἱ νομαὶ ἐπὶ τῶν ὀποιῶν ἕκαστον ποιμνιον ἐπιτρέπεται νὰ πλανᾷται ἔχουσι μιλίων ἕκτασιν· καὶ ὁ ποιμὴν ποτὲ δὲν βλε-

(*) Ζωὴν Σοφικῶν ἐκ πατρὸς Πελοποννησίου, ἀποθανούσαν τὴν 23 Ὀκτ. 1846.

πει ὅλον τὸ ποιμνίον τοῦ συνήγμένον εἰμὴ ὅταν τὸ κείρη. Κυριώτερον δὲ ἔργον ἔχει νὰ κάμνη καθημερινὰς ἐπισκέψεις εἰς τὰς διαφόρους νομάς του, καὶ ν' ἀνακαλῆ διὰ τοῦ κυνός του τοὺς φυγάδας ὅσοι ἐπλησίαζον εἰς τὰ ὄρια τῶν γειτόνων του.

Εἰς τοιαύτην τινὰ ἐκδρομὴν ποιμὴν τις ἔτυχε νὰ λάβῃ μετ' ἑαυτοῦ τὸν υἱόν του, παιδίον τριετὲς περιῖπου. Ἀφοῦ ὀλίγον ἐπεριπάτησαν, ὁ ποιμὴν ἤναγ κάθη ν' ἀναβῆ εἰς ἀπόκρημον μέρος, εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἐδύνατο τὸ παιδίον ν' ἀνασπύβῃ. Τὸ ἐγκατέλιπεν ἐπομένως εἰς τοὺς πρόποδας μ' αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ μὴ κινήσῃ ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου ἕως οὗ ἐπιστρέψῃ. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ τὸν κατέλαβεν ὀμίχλη παγεῖα, ἐξ ἐκείνων αἰτινῶν ἐνίοτε ἐπέρχονται τόσοι ταχέως εἰς τὰ ὄρη ταῦτα, ὥστε εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν μεταβάλλουσι τὴν ἡμέραν εἰς νύκτα.

Ἐμπροστίς ὁ πατήρ ἐν τῷ ἄμα ἔδραμε πρὸς τὸ μέρος ὅπου εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ μόνον τέκνον του ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ τὸ ἐντελὲς σκότος καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του παραχρῆν ἐπλανήθη τῆς ὁδοῦ. Μετ' ἀνωφελῆ δὲ πολλῶν ὠρῶν ἀναζήτησιν μεταξὺ τῶν κινδυνῶδων ἐλῶν καὶ χειμάρρων, τῶν ὁποίων τὰ ὄρη ταῦτα γέμουσι, τὸν κατέλαβε τέλος ἡ νύξ. Ἐτι δὲ πλανώμενος, ἀνεκάλυψε διὰ τοῦ ἀμυδροῦ φωτός τῆς σελήνης ὅτι εἶχε φθάσει εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος καὶ πλησίον τῆς ἰδίας αὐτοῦ καλύψεως. Νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν νύκτα ταύτην τὴν ἐρευναν ἤθελε εἰσθαι παντελῶς ἀνωφελὲς καὶ κινδυνῶδες. Ἐπομένως ἐπέστρεψεν οἰκαδὲ ἀπαρηγόρητος ὅτι ἀπώλεσε τὸ παιδίον του, καὶ πρὸς τούτοις τὸν κύνα ὅστις τὸν εἶχε μείνει πιστὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὴν ἀκόλουθον πρωῖαν περὶ τὰ χαράγματα ὁ δυστυχὴς ποιμὴν παρακολουθούμενος ὑπὸ τινῶν τῶν γειτόνων του, ἐκίνησε πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ τέκνου του· ἀλλ' ἀφοῦ ὀλόκληρον ἡμέραν ἔτρεξεν ἐπὶ ματαίῳ, ἠνγκάσθη καὶ πάλιν νὰ καταβῆ τὸ ὄρος.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν καλύψην του ἔμαθε ὅτι ὁ σκύλος του εἶχεν ἐλθῆ, ἀλλ' ἄμα λαβὼν τεμάχιον ἄρτου διὰ τὸν δειπνόν του, ἀπῆλθεν εὐθὺς δρομαίως. Οὕτως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὁ ποιμὴν ἐζηλοῦσθε τὴν ἀκαρπὸν τοῦ ἀπολασθέντος υἱοῦ ἀναζήτησιν, καὶ πᾶσαν ἐσπέραν ἐπιστρέφων ἀπρακτος εἰς τὴν καλύψην του, ἐμάνθανεν ὅτι ὁ σκύλος του ἤρχετο καθημερινῶς, καὶ ἄμα λαμβάνων τὴν εἰθισμένην του μερίδα, ἀπῆρχετο μετ' αὐτῆς.

Ἐκπεπληγμένος διὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἔμεινε μίαν ἡμέραν εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ὅταν ὁ σκύλος ὡς πάντοτε ἀπῆλθε κρατῶν εἰς τὸ στόμα τὸ τεμάχιον ἄρτου, τὸν ἠκολούθησεν.

Ὁ κύων διευθύνθη ἀμέσως πρὸς καταρράκτην εἰς πῖνα ἀπόστασιν τοῦ τόπου ὅπου ὁ ποιμὴν εἶχεν ἀφήσει τὸ τέκνον του. Καὶ ἤρχισε νὰ κατέρχεται ἀπότομον καὶ πετρώδη κατάβασιν, καὶ τέλος ἐγένεν ἄφαντος εἰσελθὼν εἰς σπήλαιον τοῦ ὁποίου τὸ στόμιον ἠνοίγετο πλησίον τοῦ καταρράκτου.

Ὁ ποιμὴν μετὰ δυσκολίας τὸν ἠκολούθησεν· ἀλλὰ καί αὐτῳ ἠπῆρξεν ἡ χαρὰ του ὅταν εἰσελθὼν εἰς τὸ σπή-

λαιον εἶδε τὸ παιδίον τρώγον μετὰ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὸν ἄρτον τὸν ὅποιον ὅ,τι εἶχε φέρεי ὁ κύων.

Εὐκόλον νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ πατρὸς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν μόνον τοῦ τέκνου του διατηρητῆν, τοῦ ὁποίου ἔκτοτε ἐδιπλασίασε τὰς μερίδας.

ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΣ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ.

—ο—

Εἰς Θήβας τὰς Αἰγυπτιακάς εἶχεν εὐρεθῆ ἐντὸς τῶν τάφων Ῥαμοῦ τοῦ Δ', καὶ Ῥαμοῦ τοῦ Θ', μνηολόγιον ἀστρονομικὸν καὶ ἀστρολογικόν. Τὸ λείψανον τοῦτο τῆς παναρχαίας ἀστρονομίας, εἰς τὸ ἔτος 1240 πρὸ Χριστοῦ ἀναγόμενον εἶχε, φαίνεται, μείνει ἀγνωστον εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ἢ οὐχὶ ἱκανῶς ἐκτιμηθῆ ὑπ' αὐτοῦ. Ὅτε δ' ὁ Χαμπολλιῶν τὸ ἀνεῦρεν ἐν τοῖς τάφοις, ἐμάντευσεν ὡς ἐξ ἐμπνεύσεως, ὅτι περιεῖχε πίνακα τῆς ἀνατολῆς τῶν ἀστέρων κατὰ 15 νύκτας δι' ὅλης τῆς διαρκείας τοῦ ἔτους, καὶ πάντες οἱ σοφοὶ παρεδέχθησαν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἀλλὰ τῷ ὄντι τῶν ἀστέρων ἀνατολὰς ἐνέφαινε; καὶ τίνων ἀστέρων; καὶ κατὰ τίνα στιγμήν ἐκάστης νυκτὸς ὑπετίθεντο γινόμεναι; καὶ πῶς συνεδύαζοντο πρὸς ἀλλήλας; καὶ μέχρι τίνος χρόνου προσανέβαιναν ἢ χρονολογικῆ αὐτῶν διάταξις; τίνες δὲ ἦσαν οἱ ἀστέρες, ἢ τὰ ἀστρικά συστήματα ὧν ἐσημειούντο αἱ ἀνατολαί; Οὐδεὶς ἐγνωρίζε ταῦτα, οὐδ' ἦν δυνατόν νὰ τὰ γνωρίζῃ ἄνευ μαθηματικῆς ἀνάλυσεως τοῦ πίνακος, καὶ πρὶν εὐρεθῶσιν οἱ νόμοι τῆς συντάξεως αὐτῆς, καὶ πρὶν ἀποδειχθῆ ἡ ἀλήθεια τῆς ἐξηγήσεως.

Ταύτην τὴν ἐπίπονον καὶ σκουδαιοτάτην ἐργασίαν ἀνέλαβεν ἐπ' ἐσχάτων ὁ Γάλλος Κ. Βιότος, φιλοτιμούμενος ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ ὑπὸ τοῦ Χαμπολλιῶνος εἰς τὸ φῶς ἀποδοθὲν, ἐπὶ πολλοὺς δ' αἰῶνας ὑπὸ τὴν κόπην τῶν τάφων κρυπτόμενον περιεργότατον τοῦτο μνημεῖον. Διὰ τῶν ἐρευνῶν του δὲ ἀποδεικνύει ὅτι εἰς ἐποχὴν ἀπωτάτην, ἢ οὐδ' ὑποπτεύομεν μέχρι τοῦδε, ἡ ἀστρονομία ἐσπούδαζε τὸν οὐρανὸν μετ' ἐπιμελείας, καὶ ἀνέγραφεν ἐπισήμως τῶν παρατηρήσεων τῆς ἀποτελέσματα. Περιεργὸν δὲ εἶναι πόσον ἀκριβεῖς καὶ ὀρθαί ἦσαν αἱ παρατηρήσεις αἱ γινόμεναι δι' ἀπλοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἀόπλου, καὶ πόσον ἀξιόλογον βαθμὸν οὐρανογνωσίας ἐμφαίνει τὸ ἐντεχὸν τῆς αὐτῶν διατάξεως.

Ἐκ τούτων φαίνεται κυρομένη ἡ ἐλπίς ἢν εἶχον ὅ,τι Σενέκας καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι θέλουσι ποτὲ εὐρεθῆ ἐντὸς τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐρειπίων ἐτι ἀξιολογώτερα μνημεῖα ἀστρονομικὰ, ἢ εἰπαῖν ἐπιγραφαί περιέχουσαι ἐκλείψεις ἡλίου καὶ ἀστέρων. Τότε δὲ πρῶτον ἔσται δεκτὴ ἡ σύνταξις ἐμπεριστατωμένης χρονολογίας τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κράτους, διότι τὰ

μέχρι τοῦδε γνωστὰ στοιχεῖα αὐτῆς εἰσὶν ἀνεπαρκῆ, συγκεχυμένα, καὶ οὐ σπανίως ἀντιφατικά.

Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Κυρίου· ἰδοὺ δὲ ἤδη ὅτι οἱ οὐρανοὶ, ὅτι αἱ ἀπὸ τῆς βίβλου τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων ἀποσπασθεῖσαι αὐταὶ σελίδες, διηγῆθητονται καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ῥαμέσιος καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων τῆς γῆς.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Η ΚΡΗΝΗ

—ο—

Ω καιροὶ χαρμοῦνης καὶ ἐρώτων,
Πόσον φεύγετε, πόσον λαθραίως!
Κ' εἰς τοῦ τοῦ τὰς διφθέρας βαθείως
Διαγράφετε ἵχρη θολά....
Σᾶς ζητῶ, σᾶς καλῶ μετὰ πόρου.
Δραπετίδαι καιροὶ ποῦ πετάτε;
Ποῖον τώρα, φεῦ! ποῖον πλανᾶτε;
Ἡ μορφή σας ποῦ τώρα γελᾶ;

Σᾶς ἐχάρην ἐν μόνον ἐσπέρας·
Τοῦ Μαῦτον ἀρχαί ἦσαν τότε,
Χλόαι ρεῖαι, τριπρᾶι, δροσοπόται
Ἐπεκτόμουρ λειμῶνας, ἀγροῦς.
Παρ' αὐτὴν τὴν δροσέουσαν κρήνην,
Ὅπου περὶ ἀνθῶνας, δειδρία,
Πτηνὰ ὅπου μελλῶνυρ μυρία,
Μ' ὀφθαλμοὺς ἐκαθήμην ὑγροῦς.

Καὶ ἐγγὺς μου (ἀνάμνησις, πλάνη!)
Μία χάρις, ἐν ἄρθοις, ἐν ἴοις,
Ψυχὴ μία ψυχῶν Ἡλυσιῶν,
Μία ἴρις, ἐν ἄστρον λαμπρόν....
Ἐομφῶναι ὠδὴ ἀηδόρος
Μετὰ τὸν ἦχον αὐτῶν τῶν ὑδάτων,
Καὶ ἐντὸς τῶν χλωρῶν φυλλωμάτων
Ἐψιθῆριζε πνεῦμα αὐρῶν....

Ω καλλιμικρὸνος κρήνη, ἐκείρας
Τὰς χρυσᾶς μου σιγμάς ἐνθυμῆσαι;
Ἡ ἰδία σὸ ἔκτοτε εἶσαι,
Ἐγὼ, βλέπεις, ὡς φύλλον ξηρόν.
Μετὰ τὸν εὐριθμον ἦχον σου τότε
Πρὸς ἡμᾶς τὸν Μορφέα ὠδήγεις,
Κ' εἰς τὴν δίψαν ἡμῶν ἐχορήγεις
Τὸ γλυκὺ τ' ἀργυροῦ σου νερόν.

Ἐρυθμῆσαι; Μὲ ρίδινα χεῖλη
Ἡ ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου ἐλάλει
« Ὡς ἡ φύσις αὐτὴ τώρα θάλλει,
Οὕτω, φῶς μου, δὲν θάλλω κ' ἐγὼ;
» Ἀλλὰ φεῦ! αὐτὴ θάλλει κατ' ἔτος·
Καθὼς τώρα κατ' ἔτος προβαίνει,
Καὶ τὰ πάντα ὡς τώρα εὐφραίνει,
Κ' ἔχει φίλιον αἶμα τὸ αὐτό.

» Ἀλλ' ἐγὼ (Ὁ θνητὸς πόσον τάλας!)
Μὴ καὶ δεύτερον ἔαρ θά ἴησω;
Ἄλλο ἔαρ, εἰπέ, θὰ καθῆσω
Ὅπως τώρα ἐγγὺς σου φαιδρά;
» Εἰς τὴν νύκτα παράμεινε, λέγω.
Πλήρ ἢ ρυῖ τὰ ἐγέρη πηγαίην
Τὴν αὐγὴν, κ' ἡ αὐγὴ καταβαίνει,
Καθὼς πάντοτε ὀλη χαρά.

» Φεύγει, οὐδὲν ὡς ὄναρ ὁ βίος,
Κ' ἵχρη μόνον λεπτὰ καταλείπει,
Κ' εἰς τὰ ἵχρη αὐτὰ ἐρπὶ ἡ λύπη,
Καὶ ἡ μνήμ' εἰς αὐτὰ κατοικεῖ.»
Οὕτως τότε ἐκείνη ἐλάλει.
Ὡ! τίς κύκλος τὸν κόσμον ἀγίνων,
Καὶ τὸ ὑστατον ἔδωρ του πόντων,
Λύει μέλος τοσοῦτον γλυκὺ;

Ἄρτικέλαδο; ἦχος βαρβίτου,
Καὶ θελάσματα ἄμα προβάτων
Ἐρχομένων ἐκ χώρων δουβάτων
Μᾶς διέκοπτον τότε συγνά.
Πλήρ πρὸς τί εἰς τὴν μνήμην τὰ φέρω
Παραλθοῦσας χαρὰς καὶ μαγείας;
Ἄς τὰς κρύψῃ τῆς λήθης μαρδύας,
Ἄς τὰς κρύψωσι νέφη πυκνά.

Καὶ σὺ, κρήνη, ποτὲ μὴν ἀφήσας,
Πόδα ξέρον ἐδὼ νὰ πατήσῃ
Ὅπου εἶχε ἐκείνη καθῆσαι,
Εἶναι τέμενος, λέγε, θεᾶς.
Μόνη σὺ, ὦ μελίρριυτε κρήνη,
Ἐσω μάρτυρ ἀγάπης κρυγίας,
Καὶ τὰς τότε σιγμάς μου γλυκείας,
Εἰς τὰς πέριξ σου κρύψορ σκιᾶς.

Ἄρ ἐκείνη ποτὲ παροῦσις
Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ προσεγγίση,
Καὶ τ' ὠραῖόν σου ἔδωρ ἱητήσῃ,
Ταῦτα ρίψορ σ' τὰ ὄτα αὐτῆς.
» Ψυχὴ εἶναι τοῦ κόσμου ὁ Ἔρωρ.
» Ἡ ζωὴ ἡμῶν εἶναι βραχεῖα·
» Λοιπὸν Ἔρωρ, χαρὰ κ' εὐθυμία,
» Ἐστὼ μόνη ἡμῶν ἡ γροττίς.»

Η. Γ. Μ.

—ο—

Τουρκάβανός.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλᾶδ. ΡΙΔ'.)

—ο—

XC.

Καλόγερον τὸν Σεραφεῖμ οἱ Τούρκοι τὸν παράδειγ'
 Στὸ μοναστήρι ἀσκήτευε τὸ λένε τῆς Κορώνης.
 Ἐὶς κυπαρίσσινο κλαδί τὸν κρίμασαν τὸν δόλιον.
 Καὶ τὸ κλαδί ξεράθηκε, τὸ κυπαρίσαι ἀνθίζει,
 Χλωρὴ εἶνε ἡ βίβλα του, χλωρὴ κ' ἡ κορυφή του.
 Τοῦ βῆξαν τὰ κεφάλια του μ' ἄλλα ληστῶν κεφάλια.
 Τζοπάνης στὸν ἀφέντη του στὰ Τρίκκαλα 'πηγαίνει
 'Ακείμητο ἀπ' τὸν οὐρανὸν φῶς στὰ κεφάλια βλέπει.
 Τὸ εἶπε 'στὸν ἀφέντη του κ' αὐτὸς τοῦ εἶπε' σὺρε,
 Κεφάλι ποῦ εὐρῆς λαμπηρὸν στὴν ἐκκλησιὰ νὰ φέρῃς.

Τὴν νύττα πάγει, ἐκάθησε, βλέπει τὸ φῶς τὸ ἴδιο,
 Κατὰ μεση: ἡ κεφαλὴ τοῦ Σεραφεῖμ φωτίζει.
 Σαμόνει 'στὰ πολλὰ μαλλιά καὶ πέρνει τὸ κεφάλι.
 Γιαντζαροὶ τὸν ἀπαγοῦν θέλουσ' νὰ τοῦ τὸ πάρουν.
 Τρέχει αὐτὸς τὸν κυνηγοῦν ἀπὸ Σαλαμβριά ἐφθάσαν.
 Ἐὶς τὸ ποτάμι πέταξε τζοπάνης τὸ κεφάλι.
 Γυρῶζει στὸν ἀφέντη του, λέγει τὸ κάμωμά του.
 Οἱ δύο πηγαίνουν διὰ νυκτὸς ἀπὸ σιγαλὸ ποτάμι.
 Εἶδαν λαμπάδα ἀτὰ νερά καὶ τὸ κεφάλι εὐρῆκαν.
 Στὸ Ντουσκο ἀπὸ Ἀσπροπόταμο στὴν ἐκκλησιὰ τὸ θέτουσ'.
 Οἱ Ἀγραφιῶταις ἀρχόντες κ' αὐτοὶ στὴν Πόλιν στέλνουσ'.
 Τὸ ζήτησαν τὸ 'πήρανε, τὸ χουσε στὴν Κορώνη.
 Καὶ τὸ πανηγυρίζουσε 'σὰν κέρα τοῦ ἀγίου.
 Οἱ δύο οἱ Γιαντζαροὶ εἶναι ζωγραφισμένοι,
 Στὸ ἅγιο τὸ 'κόνισμα μαζί μὲ τὸν τζοπάνι.
 Ἀπὸ πανούκλα ὁ ἅγιος χῶραε, χωρὶὰ ἰατροῦσι
 Μὲ τὸ καμάκι τὴν βαρεὶ καὶ τὴν πατεὶ στὰ πόδια.

—ο—